

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Педагогични

ТВОРЧОСЦ

НОВИ САД, 1984.

ТВОРЧОСЦ

ГЛАСНИК ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

РОК X

НОВИ САД, 1984.

ЧИСЛО 10

Редакция

Дюра ВАРГА
Гавријл КОЛЕСАР
Дюра ЛАТЯК
Гелена мр МЕДЕШИ
Любомир МЕДЕШИ
Василь МУДРИ
Юлиян мр РАМАЧ
Юлиян др ТАМАЧ

Главни и одвличателни редактор

Гавријл КОЛЕСАР

Лектор

Гелена мр МЕДЕШИ

Коректор

Гелена СКУВАН

Технички редактор

Емил ОТРУПЧАК

ПЕТНАЦ РОКИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

ДЕЦЕНИЈА и пол роботи Дружтва за руски јазик и литературу за нација. З еднога боку, то деценија и пол успишног окончавања основних програмних задаткох, то конкретни резултати у чечуцети роботи на проектох, на развишавању питањаох з пракси хаснована и развијана језику, на витворену правох који предвидзени зоз законами о ровноправносци језикох и писмох народох и народносцох и спонзоровању обовязкох који з тих правох виходза, на каждодњивим злешпашавању организације и кадровеј структури членства, змистох роботи... З другога боку, то деценија и пол чежкосцох у роботи, гледањаох, дзекеди вимагањаох без одгуку, осцилацијаох у роботи... И једно и друге пошлідок условијаох који често узши јак сами можлівосци и жаданја. А шицко тога, тути петнац роки роботи Дружтва за руски јазик и литературу, та и роки који предстоја, достаточна причина же тог скромни јовилеј означујеме роботно, творчо, з нам својственим ентузијазмом. Праве тог ентузијазем бул једен з најзначајнейших факторох који крашел роботу, цалу діјалносц Дружтва. Тот ентузијазем и тераз не недостава.

Дружтво за руски јазик и литературу ма коло 500 членох. Медзи тима који виражују жаданје активно ше укљочовац до роботи Дружтва — велики процент младих. Остатнїх роках, тиж, реактивована робота членства през шејсц подружњици (у Городскай заедници Нови Сад и општинах Кула, Титов Вербас, Жабель, Шид и Бачка Тополја) и даскељо дзешватки активи, та ше праве тих роках жњу резултати већејочнеј роботи у рамикох секцијаох и комисијаох.

Едно зоз сушних програмних началох Дружтва наклада потребу непреривног вигледовања широкого богатства рускога језика, литератури и култури вообще, же би ше у тим шветле находзело и преглібовало вези з другима језиками и културами, але и утврдовало автентични карактеристики рускога језика. З отвореносцу власнай култури и традициј спрам културох и традиција других народох и народносцох обезпечује ше учасц нашого културнога нашлідства у културним живоце целей заедници. Преплетање културох и отвореносц за позитивни упліви доприноши џо веќшому виходзеню рускай култури и традициј на широки план сучаснога културнога живота.

Деценију и пол Дружтво за руски јазик и литературу сотрудзује зоз дружтвено-политичним, дружтвенима и роботнима организацијама и одвличајуцима здруженјијами гражданох. На тот способ, прејг стаемних формох медзисобнога сотрудніцтва, Дружтво уплівовало на общи рушаня у култури и просвите. Окремне сотрудніцтво фундаментоване на заеднициким интересох и циљох витворије ше зоз Фестивалом култури „Червена ружа“, Аматерским руским театром „Дядја“, видавательними хижами на језикох народох и народносцох у САП Войводини, средствами информованја, културно-уметніц

Гласник виходзи раз у року. Редакција: Нови Сад, Булевар 23. октобра 31/VII. Рукописи ше не врацају. Члени дружтва за руски јазик и литературу доставају гласник у виплаценеј рочнай членарини.

На основи думанја Покрајинског секретаријата за образованје, науку и културу число 413—448/75 од 7. јануара 1976. року, ошлебодзена од основнай порциј на обток роби.

Друксве друкарње „Руске слово“, Руски Керестур.

кима дружтвами и другима котри маю активну улогу у пестованју, развијанју и моћненју јазичнай култури.

Посцигнүти резултати петнацрочнай роботи указую же Дружтво за руски јазик и литературу, як једно зоз дружтвова за пестоване и развијане јазичних народах и народносцох у САП Войводини, постало важни субект у фронце дружтвених социјалистичних моцох нашег веџејнационалней и веџејязичнай заједнїци. У тим шветле, Дружтво дало значне доприношение у обласци витворјованју политики националней ровноправносци, преважно през функцију пестованја, хаснованја и унапредзованја руского јазика, информоване на јазикох народах и народносцох, литературну творчосц и прекладательство.

Звекшал ше интерес и можлівосц Дружтва же би и надалей спатрало условија за хасноване руского јазика у шицких конарох дружтвенога организованја и живота. Воно ма значни интерес развијац нови змисти роботи повезани зоз каждодњову праксу и зоз сущнима, длагорочнима интересавањима членох, подружнїкох и органох Дружтва. Стаемни задаток же би ше обезпечовало полну координацију активносци у подружнїкох и активох по местох у САП Войводини, як на фаховим, так и на дружтвеним плане. Подружнїци и активни на тот способ можу посцигнуц найвисши ефект у дјељносци и непреривно ше афирмовац як состояна часц Социјалистичнога сојузу роботнога народа. Пракса указује же кажди, та и најлепше разробени план роботи, не бул у достаточнай мери ефикасни кед источашне не постал и план каждей з подружнїкох. Тиж так, и план подружнїци котри не мож препознац як автентични, у сущносци чежко витворлїви кед подружнїца през њего не виражује окремносц и специфичносц стредку у котрим дјељствује.

Дружтво за руски јазик и литературу и надалей активно укључене до фронта организованих социјалистичних моцох у јединственей дружтвено-политичнай акцији на развијанју и моћненју братства и јединства, заједнїцтва и ровноправносци народах и народносцох СФР Југославији.

...И ДЗЕШЕЦ РОКИ ГЛАСНИКА „ТВОРЧОСЦ”

У рукох вам дзешата кнїжочка по шоре котра представя рочнїк, гласник Дружтва за руски јазик и литературу, котри у швеџе лингвистики, або конкретнейше славистики, познати як „Творчосц”. Заокружује ше перши комплет од дзешец рочнїкох и треба мац у оглядзе назначене на першим боку первого числа „Творчосци” за 1975. рок же би ше могла окончиц своеј родна анализа витворенја зарисованих напрямох:

„Руски јазик и литература у Југославији исконује як једен вид легитимней националней култури рускей народносци. Публикације котри виходзели по кнїшака на руским литературним јазику були, з найвекишай часци, информативнога и белетристичнога характеру. Наукового характера статї, розправи або студији у њих стихийно розшати. Як цалком природни пошлідок веџ факт же ше конечно того 1975. року зявљує публикација чисто научнога профилу, ТВОРЧОСЦ, як гласник Дружтва за руски јазик и литературу... Гласник ТВОРЧОСЦ будзе објављовац: розправи, студији и есеј вязани за проблеми русинистики — јазика, литератури и фолклора — рукописни материјали, преписки значних особох за наш јазик и литературу, жридла, документи и рижни други материјали з обласцох дјељносци Дружтва за руски јазик и литературу.”

Тоти основни концепцијни напрямки, як сущну оријентацију, „Творчосц” затримала у прешлай деценији, з меншима одступањима. У першим шоре, задовољованы информативни карактер гласника як хроніки Дружтва за руски јазик и литературу. У кадам чишиле тата часц заберала значне место. Значнєши научнога вигледовацки аспект, котри требал послужиц у функцији научнога и явнога трибини заинтересованих членох и сотруднїкох. Потераз, у дацо веџеј як шејдзешат друкарских табакох објавени веџеј як дзеведзешат прилоги, једен оглядни табак сербскогорватско-русскога словнїка, Словнїк биологийних терминох и виразох — сербскогорватско-русски и у кадам чишиле хроніка Дружтва.

У рубрики „Питанја јазика” објавени коло 40 роботи научножа и других фаховица зоз жеми и швета, медзи котрима др Митар Пешикан, др Славко Вукоманович, Гавријел Надј, Мр Юлијан Рамач, Гелена Медеши, Микола Скубан, та др Александер Д. Дуличенко (СССР), др Свен Густавсон (Шведска), др Павле Маѓочи (Канада)... Кед ше гу тај обласци прирахује и часц „З роботи Секције лектора и прекладача”, третман обласци лингвистика достава абсолютну превагу. А то було и основне жадане котре мотивовало порушованје Рочнїка.

У часци „Питанја литератури” објавени прилоги у скромнейшим објагу, але за науку тиж интересантни. Спартране стану, развој и актуалних питанњаох литератури було специфичнейше або, мож повесц, специјализоване, понеже написи о литератури частейше објављованы у Часопису за литературу, културу и дружтвени питанја „Швеџосц”. Ту стретаме авторох як цо то др Јулијан Тамаш, Дюра Папгаргај, Ирина Гарди-Ковачевичова, Наталија Канюх и Дюра Латјак...

„Питанја етнологији и ономастике” часто виволовали интересованје зоз прилогами котри објављовали авторе Любомир Медеши, Јанко Рамач, Мирон Жирош, Микола М. Цап, Гелена Киш... Окремна рижнородносц прилогах и сотруднїкох у рубрики „Прилоги”, и „Огляди, прикази, анализи”. Ту стретаме цали спектар темох котри директно або постредно заинтересую членство Дружтва и ширши круг читачох „Творчосци”, а авторе Дюра Варга, Любомир Медеши, Микола Скубан, Гавријел Колесар, Дюра Латјак, Василь Мудри, Владимир Бесермини и други.

На чоле редакцији „Творчосци” у тих дзешец роках були Дюра Варга (1975—1979), Дюра Латјак (1980—1981) и Гавријел Колесар (1982—1984). Самоуправни и вивершни органи Дружтва стаемно пошвецовали увагу видаванју, а Редакција прејгт колективней роботи обезпечовала написи и порядне прихтovanје „Творчосци”.

У вељих питанњаох на плане такволаних микројазицох, окреме малих јазичних славянскога ареала, и у других нагодох кед слово о јазику вообще, „Творчосц” ше више частейше спомина як жридило податкох. Роботи објавени у „Творчосци” цитишује ше и даваю порив за нови вигледовацки усиловносци. Еден з вељких циљох же би до швета лингвистики о руским јазику југославијских Руснацох одходзели цо веџеј податки, же би тот спецификум котри зачувани ту, у социјалистичнай самоуправнай Југославији, и розквитнути до незадуманх сферох хаснованја, постал научкове добро найширшого круга научножа сполнјое ше. На тот способ витворију ше објективни условија за нови научни роботи и ангажованје нових сотруднїкох — фаховица зоз нашеј жеми и швета, цо будзе на хасен як Дружтву так и русинистики у цалосци.

Редакција

ПИТАНЯ ЯЗИКА

Др Павле Магочи

ПИТАНСЕ ЯЗИКА МЕДЗИ ПОДКАРПАТСКИМА РУСИНАМИ

„Часи кед пановало питанс язика — були найромантичнейши у исторії Закарпат'я. Бо, задумайце себе, вшадзи по варошох и по валах, у читальњох, театрох, урядох и кафанах, вшадзи дзе ше лем сходзели людзе, претресало ше проблем язика. Ах, що то були часи! Кед, наприклад, хвіля длugo не була красна и кед людзе котри ше зишли не мали о чим бешедовац, за ніх добра тема було — питанс язика.”¹

ВООБІЩЕ патрене, подкарпатски Русини не мали можлівосци розвиць власни литературни язик. Подкарпатски Русини, або, як их нешка наволую, закарпатски Українци, бешедую на диялектох котри язичаре класификую як часць українскога язика. Прето историйни розвиток іх оцовщини, Подкарпатской Руси, котра по 1918. рок спадала до составу угорской кральовини, привед до творення окремного дружтва котре мало шицки потенціяльні елементи постаць окремна національносць. Медзі тима елементами бул язик. Але ані окремни язик аві національносць ше не зявили, и жительство асимиловане до українскай національнай групи. Прето ше тот процес закончел аж после 1945. року. По тот час, борбу за творене единственей національнай ідентичносци водзела локална интелигенция, а едно з важних питаньох у тим процесу було питане язика.²

У розвою питаня язика Подкарпатской Руси, мож розликовац пейцетапи: седемнасти и початок осемнастого вику; осемнасти вик по 1848. рок; од 1848. по 1918. рок; од 1919. по 1945. рок; од 1945. року по терац. Под час тих періодох локална интелигенция пробовала вибрац язик котри би найлепше представлял подкарпатску культуру. Зависно од періоду и обставинох, тата интелигенция ше прихильно одношела ту локальному диялекту або ту уж основаному язiku як церковно-славянски, росийски, мадярски, та аж и словацки. Пре блукање и недостаток познаваня національних и язичних зродносцох, локални предняки часто тримали кожди спомедзи спомнутих язикох за свой власни. Прето ше у других обставинох интелигенция одношела прихильно ту другим язиком, як латинскому або мадярскому. Пре тоти контроверзи, два принципы вплівовали на вибор язика: велькосць (*dignitas*) и норма (*norma*). Котри язик мал велькосць и способносць представляц подкарпатску культуру? Яку форму, або норму, мушки прияц стандартни язик?

На питане язика, котре нерозривно вязане зоз проблемом національнай ідентичносци подкарпатских Русинох, обращаю ше велью уваги у полемичних и науковых работах. Єст два бібліографії котри описую шицки работи о язичним питаню того подручя.³ Авторох полемичнай литератури,

продукти дебатох двацетого вику, мож подзеліц на три групи: на тоти котри ше прихильно одношели ту язiku базованим на локальнай традиції;⁴ на тоти котри ше прихильно одношели ту хаснованю українскога язика, спочатку у галицкай варианти, а познейше ту литературному язiku;⁵ тоти котри тримали же би росийски язик бул найодвигующи литературни язик.⁶

На векшину науковых работах на тоту тему вплівовала полемична література тедишинього часу. Шандор Бонкало, промадярски Житель Закарпат'я, розпартрел локалну литературну историю и пришол до заключеня же було потребне розвиць окремни подкарпатски руски литературни язик.⁷ Рукофили-емігранти Георгий Геровски и Владімир А. Францев анализували тоти исти рушаня и заключовали же найлепши подкарпатски національни писательше вше намагали писац по росийски.

Геровски тиж заключовал же подкарпатски диялекти зроднєши з росийским язиком як зоз сущедними українскими диялектами.⁸ Недавно, марксистични науковци розпартрали тоту проблематику зоз українскай перспективи. Сходно з іх интерпретацию, шицки прешли пробована писаня на локальним диялекту и познейше на литературним українским язiku похвални (и часто неисторийно наглашени); шицки пробована, правилни або не, писаня на церковнославянским, росийским або другим язiku ше критикую як реакцийни або чкодліви за прогрес. Марксистична теоретика твори базу анализох розвиткох дзветнастого вику Юрія Бачи и Т. М. Чумака, а исто-часно тиж и у детальней монографії о періодзе 1918—1945. рок українско-го лінгвисти восточнай Словакьї Миколи Штеца.⁹

Дакус звонка впліву локальней полемики находза ше роботи галицких українских науковцох Ілариона Свенцицкого, Кирила Студинского, Ивана Панкевича и Ивана Зилинского и ческих фаховцох Подкарпатской Руси Франтишека Тихого и Антоніна Гартеля. Тихи розпартрел розвиток литературного язика того подручя у монографії котра ма у себе велью матеріялу о питаню язика.¹⁰

Свенцицки и Студински детально преанализовали зраженя у дзветнастим вику;¹¹ Панкевич, Зилински и Гартель описали диялектну базу и политични, соціяльні и правни проблеми у періодзе 1918—1938. роком.¹²

Перша етапа подкарпатского язичного питаня ше одбула на концу седемнастого и на початку осемнастого стороча. У тим періодзе ше творела перша література Подкарпатской Руси, у ствари церковни книжки и религийна полемика.¹³ У тих вчасних творох обачліва превага бешедного язика. Науковци котри анализували тот період, наприклад Иван Франко, Алексей Петров, Юлиян Яворски и Иван Панкевич, предпоставляли же лутеранство и кальвінізм сіверовосточнай Угорской, пре іх наглашку на преклад Біблії на живи язик, поривали подкарпатских писательох же би хасновали бешедни язик „учиц простих и неписмених вирнікох розумиц Боже слово.“¹⁴

За подкарпатских Русинох религийни зраженя, котри ініціювали літературну творчосць, не були медзі католіками и протестантами, але медзі власними грекокатоліками и православними вирніками. 1649. року даскељо подкарпатски православни священіки пришагли на вирносць Риму и постали часць новей грекокатоліцкай церкви. Под час скоро єдного стороча, бранітелье православя и грекокатоліцизма, зоз потримовку конкурентних политичных моцох, змагали ше за лояльносць жительства. Конечно, грекокатоліки премогли, але як пошлідок ше зявили даскељо публікації котри ше побочно дотхли и ту питаню язика.

Же би потримал грекокатоліцьку церкву, Йосип де Камилис, перши еписком Подкарпат'я, постарал ше за обявйоване *Катализу* (1698) и *Буквару* (1699), же би учел свою паству идеологийни учень новей церкви. Тоти тексти були нароком „написани на простим диялекту, же би були розумліви народу”.¹⁵ Понеже Де Камилис бул Грек, вон замодлел монаха зоз сущедней Галичини же би преложел його писаня на локални бешедни язик.¹⁶ Активносц грекокатоліцької церкви спричинела оштри одгук з боку православних процивнікох, особліво з боку полемичара Михаїла Андрелла зоз Оросвигова (1637—1710). Андрелла нападал идеологийни змист грекокатоліцьких публікацийох и критиковал прекладача Де Камилиса пре його „несовиснось” и „виключоване” веліх традицийних славянских буквож.¹⁷

Язичне напружене медзи подкарпатским бешедним язиком и старшим церковнославянским язиком пановало аж и у тим вчасним периодзе. Анонімни автор єдного подкарпатского рукопису ше поносовал же „*прости людзе не розумяшиць церковни ствари*” прето же, вон предпоставял, кед же бешедни славянски язики и церковнославянски язик дакеди були єднаки, вони вецеї не були єднаки: „*Бешедни язик, прости, ше пременел, а писани не...* Тот язик що ше воля болгарски, славянски, мало го хто розуми, ані Болгар, ані Горват, ані Москале, ані Руснак, гибаль же будзе длуго учиц писане”.¹⁸ Беруци на увагу тоту лингвистичну ситуацию и оштри религийни зраженя, авторе 17-го вику и вчасного 18-го вику раховали же будзе лепше при наврацаню людзох писац на бешедним языку.

Хасноване бешедного язика престало у другим периодзе, односно концом 18-го вику по 1848. рок и писателе прешли на церковнославянски язик. Результат того бул розвиток славенорусского язика, котри бул подкарпатска редакция церковнославянского язика. Гоч не ма директни доказ за того, Іван Панкевич випатра же правилно замерковал же пременку спричинело психологийне незадовольство писательох (у векшини духовенство) зоз „*нізким бешедним стилом*” и пре „*зніжоване церковного язика*”.¹⁹ Тиж так под час осемнастого стороча на Подкарпатску Рус церковнославянски книжки, уключуючи ту и даскельо виданя церковнославянской граматики Мелетия Смотрицького, доходзели з Русії и України.²⁰

Велі подкарпатски писателе славеноруски язик не тримали як уважени язик, але як власни. У першой граматики за хасноване на подкарпатским подруччу, законченней 1788. року, Арсений Косак спомнул же шицьки народи Європи маю свой граматики и же його книжка написана „*дабы и нас мъзерных Руснаков не судили всѣ ако спростаков*”.²¹ Даскельо роки познейше, вплівни народни предњак и епископ Мукачева Андрий Бачински напомнул за студентох грекокатоліцького семинара у Ужгородзе же „*кед не будзе на своїм основним руским обучени и призвичасни*” и же нове духовенство ше не будзе посилац на парохії „*та най ані єден интересент сина свого — гоч вон на було котрим языку школовани, ту до клеру не посила*”.²² Іншак дума на славеноруски язик, котри у сущносці подкарпатска редакция церковнославянского язика. 1809. року Бачински видал Біблію на церковнославянским языку, едини преклад того вплівного текста котри видати на Подкарпат'ю. Значи, Біблія, традицийни барометер за оценьоване розвою литературних язикох, нігда не прекладана на бешедни язик Подкарпат'я.

По початок дзвеветнастого вику, подкарпатски граматичаре порозумели же славеноруски язик далеки од локалного бешедного язика, але то не було важне у чаше котри проглашел славянске единство и братство, та тенденція хаснованя заєдніцкого язика преважовала розвиток индивидуалних

язикох. Іван Фогараши-Бережжанин напоминал же таке единство уж исконвало, бо „*мало — так у Угорусиц учена и просвищена його часц... пише и бешедуе чистим старинским або руским язиком, так совершено и чисто як и сами Велькоросияне*”.²³ И Фогараши и його сучаснік Михаїл Лучкай написали граматики подкарпатской редакциі церковнославянского язика, и поволовали шицьки славянски народи же би хасновали тот старославянски язик, а не їх диялекти, у писаню. Лучкай одруцел хасноване подкарпатского бешедного язика (*lingua communis* або *карпаторуски*) и твердзел же би славянске язичне (и соціополітичне) єдинство було зніщене кед би ше окремни „*цудзи язики*” розвили зоз *рижних славянских диялектох*.²⁴ Фогараши и Лучкай були идеологийни нашлідніки Йосифа Добровского, ческого науковца и патрона панславизма, котри верел до принципа двух язикох: бешедни язик за непросвищени маси и окремни литературни язик за просвищених.²⁵

По 1848. рок ше подкарпатски писателе позитивно одношли спрам того принципа двух язикох, гоч вони фактично частейше писали по латински як по церковнославянски. По 1844. рок латински язик бул офиційни язик Угорской кральовини. Векшина інтелигенції була священіки грекокатоліцької церкви, котри прияли латински язик за адміністративне хасноване у першій половині дзвеветнастого вику. Зоз нарастаньом словацкого націонализма у 1830-тих и 1840-тих роках було предкладане же би ше прияло словацьки язик, але словацьки націонални предњак Людовіт Штур одвітовал своїм загратим краином: „*Хто ту жада же би Русини прияли словацьки за свой язик? Ша вони маю свой красни русински язик.*”²⁶

Так хасноване локалного язика престало у другим периодзе — од конца осемнастого стороча по 1848. рок. Упутство Добровского — розвиване книжовного язика, котри би бул окремни од бешедного — було похасноване у граматикох Фогарашия и Лучкай, написаних на славеноруским языку, подкарпатской редакциі церковно-славянского. Вообще, славеноруски язик ше тримал як писана форма подкарпатского бешедного язика. Але, и попри поволанки же би писали на славеноруским языку, у дійсносці подкарпатски писателе вше частейше писали на цудзим латинским языку.

Треци период почал 1848. року, кед традицийни авторитет габзбургской держави подривала революційна діяльнісц. Крипацтво утаргнуте и предняки даскельох націоналносцю вимагали політичну и культурну автономию. Підкарпатски Русини тиж вжали учасц у тим руху и през два деценні одбуло ше націонални препород. Перши подкарпатски культурни організації були основані и друковало ше літературни алманахи. Звекшоване виданьох очевидно обращацело увагу на язичне питане. Медзи 1848. и 1918. роком двоязични принцип и далей бул моцни. Даєдни писателе ше намагали писац на локалним бешедним языку; други давали превагу „*книжовному языку*”. У 1860-тих роках славеноруску традицию помали заменювали пробованя писац на росийским языку. На концу стороча велі подкарпатски писателе прилапели цудзи мадярски язик.

Найвплівнейши предњак гевтого часу бул Олександер Духнович (1803—1865). „*Народни будитель подкарпатских Русинох*”, Духнович написал націоналну гімну, велью популярни писні и перши буквар и читанку на бешедним языку (Книжниця читальня для начитаючих).²⁷ Духнович ше притимовал двоязичного принципа котри бул типови за подкарпатске дружтво; раз ше закладал за хасноване бешедного язика, а раз поволовал на хасноване книжовного язика, односно славеноруского. Дзекеди вон и сам себе

процивсловел. Закладаючи ще за бешедни язик, вон го описовал як „ище без украсенью, як прости худобна невина дзвівочка свой квиток затримала”.²⁸ Вон тиж твердзел же його карпato або бескидо-руsski язик... ище у своєї невиносци и першої простоти под горами зачувани... блізши гу старей славянскай мацери”.²⁹ Його заключене було ясне: сучасна подкарпатска бешеда випатра же одражовала бешеду оригіналних Славянох и просто була добра за хасноване у писаню. По вчасни 1850-ти роки векшина Духновичових творох була написана на подкарпатско-руsskiм диялекту. Познейше вон бул под вплівом краяна Йоана Раковского (1815—1885), котри ще прихильно одношел спрам традиційного кніжкового язика, та и сам Духнович почал виступац процив бешедного язика: „³⁰ За Духновича тот „високи стил” означав славеноруски язик и векшина його церковнослужбених писаньох, историйох и інших наукових творох були написані на тим языку.

Гоч ще Духнович притримовал принципа двоязичносци кед писал да-яки твори з „високим стилом” а даяки з „нізким стилом”, його сучасніки и шлідбеніки вибирали лем еден стил. Вплівни редактор Йоан Раковски и Александр Добрянски поволовали же би ще прияло „високи стил”, але место славено-руsskiого язика ще прихильно одношли спрам модернейшого язика, росийского. У зраженью зоз Русинами сущеднай Галичини, Раковски виступал процив бешедного язика, бо „наречийох у нас єст скоро безчислене множество”.³¹ Єдине ришене було „прияц велькоросийски язик за розпространьование народного просвищовання”.³² Тоти тенденцii за хасноване росийского язика одражовали політични обставини 1860-тих роках, кед постало ясне же бечке потримование национальних меншинох напущование зоз каждим намаганьем у запровадзованю нукашней политики. После спорозуменя Аугсгайлайх 1868. року медзи Бечом и Будапештом, котре дозволело Угорской руководзиц з нукашнюю политику, подкарпатскому национальному животу за-вадзала угорска власц. За таких преднякох як Добрянски, примане язика и култури моцней росийской держави бул єдини способ обкроверац национальну асимилацию. Прето перши подкарпатски новини СВІТ (Ужгород, 1867—1871), НОВИЙ СВІТ (Ужгород, 1871—1872), и КАРПАТ (Ужгород, 1873—1886), дас-кельо школски учебніки и белетристични роботи як то Анатол Кралицки (1834—1894) Иван Сильвай (псевдоним Урийл Метеор, 1838—1904), Юлій Ставровски-Попрадов (1850—1899), и Євгеній Фенцик (1844—1903), були написані на подкарпатской редакцii росийского язика. Правила того язика були установени з вельким росийско-мадярским словніком Александра Митрака (1837—1913).³³

Очевидно, подкарпатским писательом не више було легко писац по росийски. Літературни язик не учели у школох, росийски кніжки не було легко набавиц, а до найважнейше, у держави преважовал мадярски язик. Иван Сильвай спомнунт тоти чежкосци у своеї автобіографії: „В начале 60-их годов мое ведение в русском языке было еще недостаточно. Оно ограничилось простонародным... если я желал что-нибудь изложить по-русски, то прежде должен был составить по-мадярски, и то самое переводить на русский язык; но и тот перевод выдыхил крайне неуклюжним, тяжелым и исполненным мадьяризмами”.³⁴

Же би заобишли тоти чежкосци, даедни подкарпатски писатель ще притримовали традицii бешедного язика Духновича. 1883. року, Теодор Злоцки (1846—1926) закончел першу граматику, базовану виключно на подкарпатских диялектох, але нажаль, вона нігда не видата.³⁵ Источасно Василий Чопей (1856—1934) видал буквар, два читанки и русинско-угорски словнік.³⁶

За перши стандарт подкарпатского язика Чопей вибрали диялекти подручох к'язинох Берег, Угаш и Мараморош. Пре того же тоти териториї на мадярско-руsskiй етнографичнай граніци, у тим языку було вельо пожичени слова з мадярского язика. После официального одобрения Чопейових виданьох, локални русофили обвиньвали Чопея як зрадника Руси, котри очевидно ви-полнювал асимилацийни намири мадярской влади.

Нестандартизовани язик, базовани на бешедним языку, хасновали двої новини, друковані у мадярской кральовини, НЕДІЛЯ (Будапешт, 1898—1919) и НАУКА (Ужгород, 1897—1922), а тиж и популярни приручніки — буквар Михайла Врабеля (1866—1923) и граматика Августина Волошина (1874—1945).³⁷

Соціялни и політични обставини у Угорской медзи 1868-им и 1918. роком не одвітовали шлебодному розвитку було якого язика за подкарпатских Русинох, гоч би то бул росийски, гоч було котри локални диялекти. Познейше подкарпатски авторе, чи цалком асимиловани до мадярской култури, чи русофили, чи локал-патріоти, преважно писали по мадярски.

Язичне питане Подкарпатской Руси досягло найконтраверзнейшу етапу у штвартим периодзе, 1919—1945. року. Вонкашні політични обставини знова мали вельки вплів на полемику коло питаня язика. После розбиваня габзбургской империї, подкарпатски Руси були под юрисдикцию новей держави Чехословакцей на яр 1919. року, векшина у восточнай провінцii Подкарпатской Руси. После краткого периода автономии, од октября 1938. по март 1939. року, Подкарпатска Рус врацена Мадярской, а прибліжно 100 000 Русини на заходних териториох вошли до составу самостойней словацкой держави.

Перши полемични и научови роботи на тему язичного питаня зявлюше у тим периодзе. У демократичнай атмосфери медзивойновей Чехословакцей подкарпатска интелигенция мала нагоду виробиц власну културну и национальну ідентичносц, та настали три цеки: русофили, котри ще ориентовали на Русию; українофили, котри тримали же спадаю до окремней українскай национальносци; и русинофили, котри тримали подкарпатских Русинох за окремну национальносц.³⁸ Кажда фракция ще зражовала з другими пре язик, кажда наглашовала прецюсц оправдуюци лингвистични заключеня (опредзеленя).

Русофилску позицию найлепше описал Георгий Геровски (1886—1959), Буковинец, котри ще преселел до Подкарпатской Руси после першої шве-товорей войны. Геровски тримал же ест єден росийски язик, котри ще состої зоз трох диялектох котри класификовал як сивервосточни або велькоруски, южни або малоруски, и заходни або билоруски.⁴⁰ Вон тримал же подкарпатски диялекти спадаю до малорусской групи, односно до українскай; але, за розлику од других науковцох котри наглашовали зродносц диялектох сиверних и южних Карпатах, Геровски пришол до заключеня же „зоз утвер-дзених специфичнощох, характеристичных едино самому подкарпатскому диялекту спрам цалого малорусского и обратно спрам його ознаках чежко при-гэзнац же подкарпаторуски диялеккт забера цалком самостойне место у по-ровнаню зоз шыцкима часцами угорской групи. Прето не може буц зарахо-вэни ані до єдного з научово припознатих малорусских диялектох, але заш лем чежко твердзиц же вон таки исти окремни диялеккт як други диялекти групи”.⁴¹

Локални русофилски полемичаре твердзели же на Подкарпатской Руси нігда не було язични проблеми у прецюсци, ані не було язични проблеми

тераз.⁴² По думаню русофилох, месна интелигенция віше виражовала жадане писац на общеросийским литературним языку. Теорийно, раховало ше же общеросийски язик — то злятосц велькоруского, малоруского и билоруского язика, гоч то у пракси бул литературни росийски язик зоз веліма локалними диялектическими елементами.

Русофилом ше удало прицагнуц до свога табору познатого меснога патриота Евменія Сабова (1859—1934). Мено Сабова ше зявело на насловіннім боку граматики росийскаго языка, котру написал галицкі русофил Александар Григорьев Граматіка русскаго языка, 1924. У уводным слове ше призначае же „Настоящая грамматика является грамматикой русского литературного языка въ его письменномъ, а не устномъ употреблениі“.⁴³ Лем у „окремых случайох“ бул „бешедны язик Подкарпатской Руси“ вжати до уваги — ціль бул елиминацыя тих винімкох, же би ше олегчало читане месніх „карпаторускіх“ писательох и творох „Пушкина, Гоголя, Лермонтова и других класикох росийскай литературы“.⁴⁴ У іх пробованю же би зачували месну традицию, русофили хасновали етимологійну азбуку у граматики Сабова и у других виданьох.⁴⁵

Зоз помоцу росийских емігрантох котри бывали у тих краіох, подкарпатски студэнты учeli росийски язик, и у 1930-тих роках неусистематизавана подкарпатска редакция росийскаго языка заступена у творох месніх авторох як то Андрей Карабелеш (1908—1955), Васілій Добош (р. 1917), и Андрей Патруш-Карпатски (р. 1917), котри чечно овладали з росийским литературным язиком.

Українофили — месни прихильніки и емігранти з Галичини — тримали віше же українски язик независни од росийскаго. Значи, диялекти Подкарпатской Руси спадли до українскаго языка, и же карпатски горы не були бешедна баріера, бодялекти на сівернім боку горох, галицким, зродни з диялектамі южных падинох.⁴⁶ Понеже подкарпатски русински диялекти були „погубені“ зоз мадярскими и словацкими словами, українски теоретичаре тримали верховински диялекти за найчистейши.⁴⁷ Українофили хвалели ческу политику хаснованя власнога языка, котри вони тримали, очевидно, за диялект українскаго языка.⁴⁸

Як русофилски полемичаре, так и українофили оправдовали своё определеніе зоз интерпретациями подкарпатской литературней истории. Вони хасновали твори седемнастого и вчасного осемнастого віку. У тим истим чапіе хасноване росийскаго языка (або пробованя писац по росийски) ше предложовало даскельо деценыц после 1848. року и іх ше тримало „лем як епизоду нашей истории“.⁴⁹ Векшу важносц за „русофилске“ дзветнасте стопоче мало зявіване словніка Васілія Чопея, опартого на диялекти. Гоч русофили тот словнік наволали результатам мадяrizациі, українофили го привітали як важні конар у розвитку языка: „бо Чопей сам зберал слова по валалох, з устох народу и прето дал лепши диялектологійни матеріял як другі“.⁵⁰

Українофили тиж заключовали же найновіши події на Подкарпатской Руси виражели тенденцию же би ше писало на языку базованим на народних бешедних прикладох, а не на штучній подкарпатской редакции росийскаго языка. Вони тримали же ше така позитивна тенденция муши предложовац и же литературни українски язик, писані зоз просту модерну ортографію, муши будц прияти. Як прецедент, українофили обрацали увагу на Галичину дзветнастого віку, дзе галицкую редакцию росийскаго языка, языче, заме-

нел перше народни, а потым литературни язик. И прето природне же би ше подобни процес повторел и на Подкарпатской Руси, же би „народни язик, значи українски, царовал на тим месце, котре му спада“.⁵¹

Медзі войнами, розвиток українскай тенденцыі ше найлепшее виражовал у даскелях редакцийох Граматики русскаго языка Ивана Панкевича (1887—1958).⁵² Тот текст бул одобрени на хасноване у месніх школох и прешол три віправени редакції. Панкевичов ціль бул ушориц граматику базовану на диялектох подкарпатских схілох, Верховини, котра була географски и бешедно найблізша Галичини. У другим и трецім виданю вон поступне вічисковал диялектизми котри були характеристични за подкарпатски край, же би язик бул блізши ту галицкей варіянти литературного українскаго языка. Гоч ше Панкевич дотримовав традиційней етимологійней скрипциі,⁵³ уж 1930-тих роках скоро шицки українофилски граматики, пріручніки, новини и други виданя прияли модерну фонетичну азбуку и вируцели старомодни ят (Ѧ), ери (Ѣ) и задне ер (Ѩ). Панкевичова граматика постала символични текст у представянию українофилскай постановки, як то граматика Сабова представляла русофилство. Аж по конец чехословацкого періоду вібор медзи граматиками Сабова и Панкевича бул центр диспута (зраженя). Зражене ше іще баржей заштрелю под час „демократичного“ плебісцита, котрому спонзор була влада, поволуюци родичнох школьніх же би выбрали еден учебнік за дальше хасноване у локалних школох.⁵⁴

Прихильніки русинофилскай ориентації поволовали же би ше створело самостойни славянски подкарпатски русински язик базовани виключно на єдним або веце локалних диялектох. Спочатку, тата тенденция була найменеі виразна, и з веckшой часци то була реакція найвінх критичарох котри тримали же тоти спричканя коло языка даремни. Ёден лингвист-аматор писал: „Спозорел сом на факт же народна бешеда на Подкарпат'ю ані не велькоруска, ані українска...“⁵⁵ Іще оштрейши одвіт на росийско-українську контроверзу бул: „Нѣт, панове! На Подкарпатской Руси живе только один русский народ: русины — подкарпатскѣ русины, котрѣ ни не соромъются, ни не бояться того, что они русины. Сѣ русины хотять жити по своему писати и говорити на своимъ властномъ языцѣ!“⁵⁶ Без огляду на просьваня же би ше прихітало диялектологійни словнік и на зявене даскелях новинох писаних на особених варіянтох подкарпатскаго бешедного языка, поважни идеологійни аргументи за творене окремного подкарпатско-русинскаго языка поставели двоме мадярски науковцы Гядор Стрипски (1875—1949) и Шандор Бонкало (1880—1959). Як и українофили, Стрипски и Бонкало заключовали же подкарпатска литература седемнастого и початку осемнастого віку була написана на бешедним языку, котри оправдовал розвиток литературного языка базованого на диялектох. За розлику од українофілох, ціль им бул не шлідзиц галицко-українски модел, але створиц штварти восочнославянски язик — подкарпатско-русински. Отже, найрозличнейши диялекти би були база новому языку. Стрипски наглашел же була „велька розлика“ медзи Русинами-верховинцами, и Русинами-доляшнянами (ровнінскими), та же доляшняне були „найчистѣйшіе Русины цѣлой Прытиснянськой Руси!“⁵⁷ Значи, диялекти доляшнянох, гоч аж и под вельким вплівом мадярскаго языка, муши будц основа русинскаго литературного языка. После точней анализи стародавних документох и бешедного языка, Стрипски прішел до заключеня же русински диялекти мали богати матеріял за творене литературного языка. Та прето „не по всемъ соотвѣтно“ Русином хасновац росийски або українски язик.⁵⁸

Намагане же би ше створело подкарпатско-русински язик ше перше зявело 1919. року, кед Подкарпатци постали автономни — голем на паперу — од повиновей мадярской влади Мигала Каролія. Нова политична реальносц ше волала Руска Країна, и под час ей даскельо-мешачного иоснованя (од януара по април 1919) Бонкало и Стрипски пририхтали школски учебніки и друковали новини на подкарпатско-русинским языку.⁵⁹ Тоти стараня швидко прешли. Аж после врацаня мадярской влади у марці 1939. року, видно озбильни намаганя же би ше створело и запровадзело до дружтвеного живота окремни язик, теди волани угро-руски. Два граматики пририхтал вплівни Іван Гарайда (умар 1945. року), котри сцел положиц конец на пановане українскаго и росийскаго языка у подкарпатских школах, котре ше укоренело под час чехославацкаго режима, „щоб молодь була б ссвобожденою від впливів чужих мов і цією книжкою, навчилися любити матірну мову”.⁶⁰ Язик Гарайды ше операл на диялекти центральных нізинох; вон хасновал етимологійни скрипт, „бо наше культурне життя спорідне з нашою церквою і нашим східним обрядом, і наші церковні книги традиційно уживали ці літери і далі їх уживають”.⁶¹

Гоч кожда спомедзи тих ориентаций предстаўляла потреби подкарпатскаго дружтва, вонкашні политични обставини завадзали лингвистичным стваром. Чехославацка держава ніби була неутрална, але фактычно потримавала українофилы у 20-тих роках, а познейше пробовала процівставиц іх нарастаюци вплів зоз потримовку русофилом, а особліво прочехославацки русинофилски рух. Натомест, мадярски режим забранел друкование на українскому языку у 1939. року, толеровал русофилы и потримавал окремну підкарпатско-русинскую национальносц и язик. Дзепоедни члени влади, очевидно, раховали же би потримоване русинофилскаго руху бул найлепши спосаб за асиміловане жительства до мадярской культуры.⁶² Та так, на концу швартаго периода — 1919 по 1945. — питане языка ище віше не було розширене и локална интелигенция и далей була подзелена на русофилы, русинофилы и українофилы.

Пяты и одлучующи период почал 1945. року, кед, после другей швейтовей всійни Подкарпатска Рус присоединена гу СССР як Закарпатска област УССР. Язични проблем, котри так зражовал подкарпатскую интелигенцию медзи 1919. и 1945. роком, бул розширені з боку советской влади без чежкосцох. 1926. року, подкарпатска комунистична партія прияла принцип же локалне славянске жительство бешедовало на диялектох українскаго языка и прето лем литературни українски язик бул жадані.⁶³ После того, кед партія преглашала, новембра 1944. року, же шыцки школы муша предложиц „обязательного бесплатного обучения всех детей на родном им языке”,⁶⁴ українски литературни язик бул прияты. Шыцки скорейши учебніки, без огляду на іх язичну ориентацию, були утаргнуты, а нови учебніки були наручены зоз Киева. Азбука конечно стандардизована, а скорейши ортографски эксперименты буквох, як наприклад „о”, „г” „ы”, „ѣ” були виключены. Українски литературни язик преглашены за єдини одвітующи язик за відання, радио-емисії, телевізію и публікацыйни написи.

Заключующи, советска влада виявела же проблем языка просто нет. Українски язик ше тримало за мацерински язик славянскаго жительства и, ведно з росийским, хаснue ше то у образованю, административных питаньох и шыцких других конарох дружтвеного живота. Диялекти ше пестую и систематично ше преучую з оглядом на іх наукову вредносц, але нет ніяки пррабованя же би ше на іх основи створело окремни литературни язик.

Язичне питане медзи Русинами котри остали на Пряшовщини не було так легко розширене. Гоч ше од 1945. року жительство и його локални политични и културни институції наволовали українски, наставни язик у основных и висших школах бул росийски. То одражавало локални обставини; за розлику од Подкарпатской Руси, дзе моц українофилскаго руху нарасцала у медзивойновым периодзе, на Пряшовщини русинофили, а особліво русофили, преважовали.

У 1950-тих роках интелигенция Пряшовщини була подзелена медзи процівсловним преглашэнью українскай національнай ідентичносці и истечасним хаснованьем росийскаго языка у настави и културним комуникаванью. Потримані з боку месних комунистичных руководительох, котри прішли на власц после 1948. року у Чехославацкей, були ришени пойсц за прикладом Подкарпатской Руси и прияц українску ориентацию. Медзи 1950. и 1952. українски литературни язик заменел росийски як наставни и публікацыйни на Пряшовщини. Того окончели без пририхтования и у невигодных политичных обставинах. У тот исти час ше национализовало жем и ликвидовало ше грекокатоліцку церкву (теди уж символ подкарпатско-русинской культуры).⁶⁵

Цо ше дотика специфичнай язичнай политики, українски язик швидко запровадзены. Локални южнолемковски диялекти ше розликую сущно од українскаго литературнаго языка. Але, место же би ше почало роботу на диялектологійним уровню и помали запровадзовали литературни язик, учебніки були увежены зоз УССР и хаснованы у образованю младых, без огляду на локални обставини.

Іван Мацински найлепшее оценел наївни способ интелигенцыї Пряшовщини у прилапіванию українскаго языка у 1950-тих роках: „Же бизме учeli українски литературни язик, ми ніч лепше не нашли окрем нацагнук руку за кніжкамі Петра Панича зоз Харкова, билгородца Анатоля Шияна и черніговца Юрия Збанацкого. И приступели зме гу языку цалком іншак як вони сами: не од українскаго диялектнаго языка, якому нас научовали мацери и краине з котрима зме жили, по висоти литературнай бешедней культуры, але од тей кніжковей бешедней культуры по диялекти.”⁶⁶ Вон далей описуе факт же ше месни диялекти заобішло: „Дакеди зме знали тоти бешеди; але теди, випатрало же нам вони не потребни, бо ми писали по росийски. То мало, нам и при преходзе на українски язик випатрало же вони нінач, же су зашмечени, мало... неукраїнски... и ми за „чисто українским язиком” бежали цо далей на восток, аж до самого Харкова.”⁶⁷ И наисце, на концу 1950-тих роках, українски литературни язик постал стандартни за Русинох восточнай Словакцей, але лем дзекующи постоянім обставином и способу його уводzenia, українски язик и українска національна ідентичносц не були прилапени з боку скоро двох трецинох жительства, котре ше дефинитивно асиміловало культурно и лингвистично зоз Словаками.⁶⁸

Цікави контраст спрам языка Подкарпатской Руси и Пряшовщини то язик Русинох Бачки (нешкайшай Войводини у Югославії) котри ше ту приселели у осемнастим вику. Гоч их було меней як 25.000 у 1970. року, тоти Русини розвили соціологійно полны язик. Културни руководитеље традиційно писали на бешедним языку. Найважнейши бул Габор Костельник (1886—1948), котри написал першу граматику и литературні творы на бачванско-рускай бешеди.⁶⁹ Гоч Костельник и його шлідбеніки тримали же творы писани на локалним языку „же би отверали драгу до кніжкового руско-

-українського язика...”⁷⁰ українськи літературни язик ще не приме. Гоч вони себе волаю Русинами и язик русински, воїводянски Русини бешедую и пишу язиком котри подобни бешеди восточнословашкого подлуча Шариш.⁷¹ Скоро перед швітаньом невигодних обставинох, тата мала націоналносць розвила соціологийно полни русински язик котри ще хаснуе у школах, у літератури, та аж и у радио-емисиих и на телевизиї.

Значи, період після 1945. року — то період розширення язичного писання Подкарпатської Руси зоз приманьом українського літературного язика, перше у Закарпатській обласци, а дакус познейше и у Пряшовщини. Єдини винімок — то Русини Югославії, котри успішне розвили окремни літературни язик базовані на месним бешедним язику.⁷²

Єст даскельо теоретични причини чом подкарпатски Русини не розвили власни літературни язик. Єдна причина — політични обставини. Одлука советской власци же би ще прияло українськи язик спричинела успих тей ориентациї. Скорей, хаотична ситуація у поглядзе язика була часто приписана „цудзим” політичним впливом. Шицки пробованя же би ще створело окремни русински літературни язик тримало ще за асиміляційну політику мадярській власци пред першу швєтову войну и под час другей швєтовей войни.⁷³

Обвиньовац виключно політику — то превельке упросцоване и викривоване стварносци. Розуми ще, політика одбайкова улогу, чи под час мадярській, ческій або советской власци, и до одредзеней мири впливовала на питане язика. Кажда спомедзи язичных ориєнтацій предстваяла правилни одвит на потреби подкарпатского дружтва у датей хвильки, але по-ящнене конечного результата, випатра, мож вигладац розпатраюци културну и язичну організованосць того дружтва.

Нашо розпатране каждого періоду указало же існовала двоязична по-дзеленосць у цеку подкарпатской културней историї, медзи писателями котри ще прихильвали ту бешедному язику и писателями котри ще прихильвали ту книжковому язику (значи, язiku котри виполньовал предусловие dignitas). Зависно од историйного періоду, книжковни язик мог буц славено-руски (подкарпатска редакция росийского язика), латински, мадярски або росийски (у перших периодах, подкарпатска редакция росийского язика). Гоч книжковни язики були вельки, подкарпатски Русини их не розумели. Под час націоналного препороду того питане постало проблематичне, кед улога масох достала нове значене. У їх пробованьох же би членох нерозвитого дружтва претворели до національно свидомих патриотох, месни предняки по-розумели же черанку думаньох мож окончовац лем на язику котри би бул по-розумліви шицким.

У таких уловийох галицька вариянта українського язика найбаржеj од-витовала. Уж по двацети вик, українски язик и література виборели угляд вредни почитована у славянским швеце. Українски язик и література велі-чани з боку писательох як то Шевченко, Кулиш, Франко, Яновски, Тичина и Стефаник, чийо твори були приклад українского язика за красну літературу. Українски язик заслужел dignitas.

Цо ще дотика юго зродносци з бешедним язику подкарпатских Русинох, гоч було розлики, українски язик би мог буц запровадзени у одви-

туючих образовних обставинох без чежкосцюх и претворени на культурне нашлідство подкарпатских Русинох. Дзекуюци тим причином, „українски компромис” розришел проблем двойносци медзи бешедним язику и літературним язику, и українски літературни язик постал язик векшини подкарпатских Русинох.

Translation by Interlingua Translation Associates, Inc.

¹Marko Barabolja, „Oj stelysja ty, barvinku, na joho mohyli” (Trahedija ne v dijach, ale dijetšja v 1999 roci) (1929), и юго Tutešnjac’ka gubernija: satyry (Bratislava i Prešov, 1970), boki 42—43.

²Paul R. Magocsi, *The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus’, 1848—1948* (Cambridge, Mass. and London, 1978), окреме глава 6 у зоз проблемом язику, боки 130—144.

³K jazykový otázkam ukrajincov na Slovensku: bibliografické príspevky (Prešov, 1960); Olena Pažur, Bibliohrafija pro doslidženja ukrajín’kych hovoriv Schidnocy Slovaččyny (Prešov, 1972).

⁴Evdemij Sabov, „Literárni jazyk Podkarpatské Rusi” у J. Chmelař и др. Podkarpatská Rus (Prague, 1923), боки 125—129; и юго Russkij literaturnyj jazyk Podkarpatskoj Rusi i novaja grammatika russkago jazyka, Izdanie Ob-vo im. Aleksandra Duchnoviča, no. 7 (Užhorod, 1925).

⁵Ayhustyn Volosin, O pys’mennom jazycí podkarpatských rusynov (Užhorod, 1921); P. Lyšak, Rišenja jazykovoho voprosu (Tjačiv и Užhorod, 1935); Za řidne slovo: polemika z rusofilamy (Mukačevo, 1937); Jižak, Ukrajinec’ čy russkij? (Mukačevo, 1938).

⁶Igor’ I. Gusnaj, Jazykovyj vopros v Podkarpatskoj Rusi (Prešov, 1921); Ivan Semered, „Nacional’nye i jazykovyye spory v Podkarpatskoj Rusi,” у Vosem’ lekcij o Podkarpatskoj Rusi, прихильтал D. Vergun (Prague, 1925), боки 33—47; N. Zorkij, Spor o jazyke v Podkarpatskoj Rusi i českaja Akademija Nauk (Užhorod, 1926); Nikolaj Pavlovič, Russkaja kul’tura i Pokarpatskaja Rus’, Izdanie Ob-vo im. Aleksadra Duchnoviča, no. 23 (Užhorod, 1929); Antonij Lukovič, Nacional’naja i jazykovaja prinadležnost’ russkago naselenija Podk. Rusi, Izdanie Ob-vo im. Aleksadra Duchnoviča, no. 40 (Užhorod, 1929); Konstantin Stripskij, Jazyk literaturnoj tradiciji Podkarpatskoj Rusi, Izdanie Ob-vo. im. Aleksandra Duchnoviča, no. 102 (Užhorod, 1930); Petr P. Sova, „Podkarpatskaja Rus’ i russkij jazyk”, у Russkij narodnyj kalendar’ na god 1937, Izdanie Ob-vo im. Alksandra Duchnoviča, no. 115 (Užhorod, 1936), боки 68—83; Georgij Gerovskij i V. I. Krajnjanicja, котри прихильтал Razbor grammatiki ugrorusskogo jazyka (Užhorod, 1941).

⁷Sándor Bonkáló, „Az orosz és rutén irodalmi nyelv kérdéséhes”, Nyelvtudomány, V (Budapest, 1915), боки 80—110; и юго „Rus’kyj lyteraturnyj jazýk — A ruszin irodalmi nyelv,” Zorja-Hajnal, I, 1—2 (Užhorod, 1941), боки 54—71.

⁸Georgij Gerovskij, „Jazyk Podkarpatské Rusi”, у Československá vlastivěda, knížka 3, (Prague, 1934), окреме боки 461—467; Vladimir A. Francev, „Iz istorii por’by za russkij literaturnyj jazyk v Podkarpatskoj Rusi v polovině XIX st.”, у Karpatorusskij sbornik (Užhorod, 1930), боки 1—49.

⁹Jurij Bača, Literaturnyj ruch na Zakarpatti serediny XIX stolittja (Bratislava i Prešov, 1961) и юго „Učast’ zakarpats’kych ukrajinciv u dyskusiji pro šljachcy rozvytku literatury v zachidnych zemljach Ukrayiny v kinci 40-ch i na počatku 50-ch rr. XIX stolittja”, Sbornik Filosofickej Fakulta Univ. P. J. Šafárika, I (Bratislava, 1960), боки 48—64; T. M. Čumak „Svoeobrazie literaturnogo processa v Zakarpate v serедине XIX veka i principy ego izuchenija”, у Nekotorye teoretičeskie problemy russkoj literatury: naučnotematičeskiy zbornik (Užhorod, 1969), боки 131—165; Mykola Šteč, Literaturna mova ukrajinciv Zakarpattja i Schidnoji Slovaččyny pislyja 1918, Pedahohičnyj zbirnyk, no. 1 (Bratislava, 1969). Три IIItečovo кратши роботи барз значни: „Z istoriji borot’by za literaturnu movu v Schidnij Slovaččyny”, Naukovyj zbirnyk Muzea ukrajins’koj kul’tury (Bratislava, Prešov i Svidník, 1965), боки 259—278; „Mova „Bukvarja” ta iných posibnykiv O. V. Duchnovyc”, у Oleksandr Duchnovyc: zbirnyk materialiv, прихильтал M. Ryčalka (Prešov, 1965), боки 184—191; и юго „Borot’ba za literaturnu movu ukrajinciv Schid-

noji Slovačyny v 1919—1945 rr.", *Zovten' i ukrajins'ka kul'tura* (Prešov, 1968), боки 284—292. Марксистичне становиско тиж так заступене у двох кратких студийох о медзивойновим часу: U. Ja. Jedlins'ka, „Z istoriji borot'by za jedymu literaturnu movu na Zakarpatti 1919—1938 rr.”, у *Filolohičnyj zbirnyk* (Kiev, 1958), боки 96—111; и Z. H. Nikolajenko, „Borot'ba navkolo movnych pytan' na Zakarpatti v 20—30-ch rokach XX st.”, *Ukrainins'ka mova v školi*, IX, 5 (Kiev, 1959), боки 25—29.

¹⁰František Tichý, *Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi*, Knihovna sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském Ústavu, knížka 11 (Prague, 1938).

¹¹I. S. Svěncickij, „Obzor snošenij Karpatskoj Rusi s Rossiejj v 1-uju polovinu XIX v.”, *Izvestija Otdelenija russkago jazyka i slovesnosti Imp. Akademij Nauk*, XI, 3 (St. Petersburg, 1906), окреме боки 337—347; Kyrylo Studynskyj, „Perezmova” за *Korespondencyja Jakova Holovac'koho v l'itach 1850—62*, у *Zbirnyk Fil'ológičnoji sekcyji Naukovoho tovarystva im. Ševčenka*, knížka VIII—IX (L'viv, 1905), боки XXV—CXLI, passim.

¹²Ivan Pankevič, „Jazyková otázka v Podkarpatské Rusi”, у Chmelař, *Podkarpatská Rus*, боки 130—150; Ivan Zilyns'kyj, „Mova zakarpats'kych ukraininciv”. *S'ohočasne i mynule*, I, 2 (L'viv, 1939), боки 33—40; Antonin Hartl, „K jazykovým sporům ma Podkarpatské Rusi. „Slovo a slovesnost”, IV (Prague, 1938), боки 160—173.

¹³Найлепша збирка тих текстов ще находити у двох творах котри написал Jul'jan Javorskij, *Novyja rukopisnyja nachodki v oblasti starinnoj karpatorusskoj pis'menosti XVI—XVIII vekov* и *Materialy dlja istorii starinnoj pěsennoj literatury v Podkarpatskoj Rusi*, Knihovna sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském Ústavu, knížki 2 и 8 (Prague, 1931—34). Поровнац ридки антології O. Rachivs'kyj [S. Bonkáló], котри приріхтал *Vyimky yz uhors'ko-rus'koho pys'menstva XVII—XVIII vv.* (Budapest, 1919); Nykolaj Lelekač и Mychail Hryha, котри приріхтали *Výbor yz staroho rus'koho pys'menstva Podkarpátia* (Užhorod, 1944).

¹⁴„Poučenija na evangeliie po Niagovskomu Spisku 1758”, у A. L. Petrov, *Pamjatnični cerkovno-religioznoj žizni Ugrorussov XVI—XVIII vv.* Sbornikotdelenija jazyka i slovesnosti Rossijskoj Akademij Nauk, knížka 97, часц 2 (Petrograd, 1921), б 3. Поровнац Ivan Franko, „Karpato-rus'ke pys'menstvo XVII—XVIII vikiv”. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Ševčenka*, XXXVII—XXXVIII (L'viv, 1900), окреме боки 1—22; A. L. Petrov, *Otzvuk reformaci v russkom Zakarpati XVI: Niagovskija poučenija na Evangelie* (Prague, 1923), бок 101; Ivan Pan'kevyc, „Zakarpat's'kyj dialektnyj variant ukraiins'koj literaturnojo movy XVII—XVIII vv.”, *Slavia*, XXVII, 2 (Prague, 1958), боки 172—174.

¹⁵Зоз уводного слова Josif de Camillis, *Katechysys dlja nauoky Ouhroruskym* (Trnava, 1698).

¹⁶Прекладач Катехиза и вироятно автор Буквара (що часто погришно приписановане де Камилови) бул Ivan Корницький. Вецей о детальним опису Катехиза, опатриц у дíлу Paul R. Magoozi and Bohdan Struminskij, „The First Carpatho-Ruthenian Printed Book”, (Перша карпато-руска друкована книжка), *Hargrard Library Bulletin*, XVX, 3 (Cambridge, Mass., 1977), боки 292—309. Спомнути Буквар зоз 1699. року бул знова друковані у книжки Mychajlo Mol'nar, *Slovakij i ukrajinci* (Bratislava i Prešov, 1965), боки 119—158.

¹⁷Ierej Michail, „Obrona výromu každomu čvilku” (1698—1710), у Petrov, *Pamjatniki*, бок 285.

¹⁸Ierej Ignatij z Maramoroša. *ibid.*, бок 3.

¹⁹Pan'kevyc „Zakarpat's'kyj dialektnyj varian”. бок 181.

²⁰О ширено тих уплівох зоз Востоку, опатриц Oleksa V. Myšanyč, *Literatura Zakarpattja XVII—XVIII stol'j* (Kiev, 1964), боки 30—38.

²¹Зоз поетичного уводного слова котре по други раз обявене у дíлу Ivan Pan'kevyc, „Slavenorus'ka hramatyka Arsenija Kosačka druhoj polovyny XVIII vika”, *Naukovýj zbornyk tovarystva Prosvita*, V (Užhorod, 1927), боки 235—236.

²²Зоз пасторалного писма, написаного 4. септембра 1798. року, котре цитироване у Oleksander Baran, *Jepyskon Andrej Bačynskyj i cerkovne vidrodžennia na Zakarpatti*, Biblioteca Logos, knížka 33 (Yorkton, Saskachewan, 1963), боки 55—56.

²³Писмо Ivana Berежанина [Фогарашия] Ivanovi C. Orlajovi, датироване 21. септембра 1827. року друковане у *Materialy po istorii vozroždenija Karpatskoj Rusi*, knížka I, приріхтовач I. S. Svěncickij (L'viv, 1905), бок 54.

²⁴Michael Lutskay, *Grammatica Slavo-Ruthena: seu Vetero-Slavicae et actu in montibus Carpathicis Parvo-Russicae, seu dialecti vigentis linguae* (Buda, 1830), бок VI. Фогарашийов текст бул насловени *Rus'ko ugorska ili malorus'ka grammatika* (Vienna, 1833).

²⁵Язик Лучкайовей Граматики детально анализовали Georgij I. Gerovskij, „Ruskij jazyk v cerkovno-slavjansko-russkoj grammaticke Michaila Popa-Lučkaja, „y Karpatorusski sbornik, боки 259—311, и Vasil' Simovyc, *Grammatica Slavo-ruthena M. Lučkaja*”, *Naukovýj zbornyk Tovaristva 'Prosvita'* VII—VIII (Užhorod, 1931), боки 217—306. Фогарашийов язык анализовал и Ivan Pan'kevyc, „Choto buv Ivan Berežamyn — Mychajlo Lučkaj čy Ivan Fogarašij?”, *ibid.*, боки 168—188.

²⁶Вецей о дискусії о впліве Добровского на Русинох у Галиції и у Подкарпатській Русі, як и о впліве його ідеологійного антагониста словенца Єрнєя Конитара, котри ще закладал за писани язык котри базувани цо вецей на народній беседі, опатриц у творе Ivan Filevič, *Iz istorii Karpatoskoj Rusi: očerki galicko-russkoj žizni s 1772 g.* (Warszawa, 1907) бок 96 и далей. Поровнац František Tichý, „Josef Dobrovský Podkarpatská Rus”, у Josef Dobrovský sborník statí (Prague, 1929), боки 332—343, и Aleksander Rot, „Josef Dobrovskij o jazyke zakarpatskich ukraincev”, *Naukovi zapysky Užhorods'koho deržavnoho universytetu*, IX (Užhorod, 1954), боки 254—260.

²⁷Зоз статі „Prehľad časopisov”, у *Slovenské narodné noviny*, 6. marec 1846, предруковане у Mořnar, *Slovakij i ukrajinci*, бок 221.

²⁸Тот текст мал три видання (Будим, 1847, 1850, 1852) и ище ще вше хасновал у подкарпатских школах на самим початку того столітия. Спомедзи велих биографійних студийох ду Духновичови, найлепша гевта котру написала Olena Rudlovčák, „Oleksandr Duchnovyc: žyttia i dijalnist”, O. Duchnovyc, *Tvory*, knížka 1 (Bratislava i Prešov, 1968), боки 15—168.

²⁹Vistnyk dlja Rusynov Avstrijskoj deržavý, №. 29 (Vienna, 1850), цитироване у Čumak, „Svoeobrazie” бок 134.

³⁰*Ibid.*

³¹Zorja Halyc'ka, №. 50 (L'viv, 1852), бок 498.

³²Vistnyk dlja Rusynov Avstrijskoj deržavý (Vienna, 1858), бок 48, цитироване у Tichý, *Vývoj*, бок 65.

³³*Ibid.*, бок 66.

³⁴Studynskyj, „Perezmova”, боки CXXVIII—CXXXVII, и Francev, „Iz istorij bor'by”, боки 1—49.

³⁵Russko-madjarskij slovar’ — Orosz magyar szótár (Užhorod, 1881). Други том приріхтан дзешка у исти час, але бул обявлені постгумно: *Mađarsko-russkij slovar’ — magyar-orosz szótár* (Užhorod, 1922). Спомедзи сучасних граматикох котри ще назироко хасновал на подкарпатской рецензии росийского були: A. Duchnovyc, *Sokrašennaja grammatika pis'mennago russkogo jazyka* (Budim, 1853) — котру без знання автора гу росийскéй варіянти більшу справели Joenn Rakovskij Vasiliј Vojtikovskij; Kirill A. Sabov, *Grammatika pis'mennago russkogo jazyka* (Užhorod, 1865; Joann Rakovskij, *Orosz nyelvtan* (Budapest, 1867); Evmenij Sabov, *Orosz nyelvtan és olvasókönyv — Russkaja grammatika i čítanka* (Užhorod, 1890).

³⁶Ivan Sil'vaj, „Avtobiografija”, предруковане у його *Izbrannye proizvedenija* (Bratislava, 1957), боки 118—119.

³⁷A karpátlaji orosznyel oknyomozó grammaticája. Найлепши опис Злоцки-йовей граматики дал Ivan Pan'kevyc, у *Svobode* (Užhorod), №. 65, 1. octobra 1922. Поровнац Tichy, *Vývoj*, б. 105.

³⁸Rus'ka azbuka y pervonačal'naja čytanka dlja kljasa narodných škol (Budapest, 1881); Čytanka dlja narodných škol, knížka 1 (Budapest, 1889); Rus'ka čytanka dlja druhoj klasý narodných škol (Budapest, 1894); Rus'ko-madjarskij slovar’ — Rutén-magyár szótár (Budapest, 1883).

³⁹M. A. Vrabel', *Bukvar'* (Užhorod, 1898); A. Vološyn, *Metodičeskaja grammatika ugro-russkogo literaturnago jazyka dlja narodnyh škol* (Užhorod, 1899). Еолошинов текст, предруковані 1919, бул у велькій міри присподобені гу подкарпатской рецензии росийского язика спрам бешеди народних масож. Треце вименене виданс, Metodyčna gramatyka karpatorus'koho jazyka dlja nyžšich klas narodnyh škol (Užhorod, 1923) и три шлідуюци прикладники (1924, 1926,

1930) презентовали єден язик котри бул базовани на народній бешеді а без русизмох.

³⁸Под час першої швейцарської війни мадярська ше влада зозшицькими монетами намагала увесць латинику базовану на мадярським языку до подкарпатських видань. Новини Неділя ше почали зявіти як Negyilya після 1916, а у Прешеві розпочати нови гласник — Nase Otecsesztvo (1916—1919). За деталі коло розвитку у тим напрямі и коло общого процесу мадяризації през даскелью декади опрез 1918, опатриц Magocsi, *Shaping of a National Identity* (Творене національного ідентитету), боки 55—74.

³⁹За дальши деталі о тих орієнтаціях опатриц *ibid.*, боки 105—129.

⁴⁰Gerovskij, „Jazyk”, бок 461.

⁴¹Ibid., бок 466—467.

⁴²Julij Gadžega у уводним слові за V. A. Francev, *K voprosu o literaturnom jazyke Podkarpatskoj Rusi*, Izdanie Ob-vo im. Aleksandra Duchnoviča, No. 2 (Užhorod, 1924), бок 2.

⁴³Evmenij I. Sabov, *Grammatika russkago jazyka dlja srednich učebnykh zavedenij Podkarpatskoj Rusi*, Izdanie Ob-vo im. Aleksandra Duchnoviča, No. 1 (Užhorod, 1924), бок 1.

⁴⁴Ibid., бок 5.

⁴⁵Етимологія азбука, окреме ят (ѣ) и тварди знак (ъ), постала якаш файта „святині” у подкарпатським культурним живоце и була источасно хаснована у виданьох русинофілох як и у виданьох векшини українофілох (то єст, аж до позних 1930-тих). Поровнац розправу у ділу Mykola Šteć, „Rozvystok ukrajins'koho pravopisu na Zakarpatti i v Svidnoji Slovačcyni”, *Naukovyj zbornyk Muzeju ukrajins'koj kultury v Svidnyku*, IV, 1 (Bratislava i Prešov, 1969), бок 279—292; и скорішшу розправу Evgenij Fencik, „Naša dorogaja azbuka”, *Listok*, XI, 10: dodatak (Užhorod, 1895) — предруковану у *Russkij narodnyj kalendar' Ob-vo A. Duchnoviča na god 1927* (Užhorod, 1926), боки 76—84.

⁴⁶Za ridne slovo, бок 24; Ivan Pan'kevyc, *Ukrain'ski hovory Pidkarpats'koj Rusy i sumežnych oblastej*, Knihovna sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, No. 9 (Prague, 1938), бок 395. Други лингвисти, як українски так и неукраїнски, учишлели карпатські діалекти не гу сушнедней Галиції, але гу діалектом у сиверній України. За дискусію у літературі о тим проблему, опатриц исте, боки 356—372.

⁴⁷Vološyn, *O pys'mennom jazyci*, бок 37; A. Vološyn, *Praktyčna hramatyka rus'koho jazyka*, друге видане (Užhorod, 1928), боки 3—4; Jižak, *Ukrajinec' čy russkij?*, бок 68.

⁴⁸Дискусія зоз А. Волошином: „Predstaviteli dvuch protivnych stran o lividacij jazykovogo spora”, *Podkarpatskaja Rus'* (Mukačево), 8. авгуаста 1926.

⁴⁹Za ridne slovo, бок 25.

⁵⁰Ibid., бок 29. Поровнац Vološyn. О pys'mennom jazyci, бок 28.

⁵¹Julian Revaj, *V boorožbi za pravdu: promova na Vsesprosvitjans'komu zjizdi* (Užhorod, 1938), бок 25.

⁵²Hramatyka rus'koho jazyka dlja molodšych klas škôl serednich ihorozhansk'kych (Praga i Bratislava, 1922), друге и треце вименене видане (Praga, 1927 i 1936).

⁵³Єдина буква котру Панькевич вихабел зоз першого видання була „ð” хтору же могло вигваряц спрам читачового находзеня було як о, и, у або ѿ. Панькевичова граматика була нападана не лем з боку русофілох, але тиж так і з боку сучаснікох українофілох, окреме пре упросцовсане тей букви, за котру сатирик Марко Бараболя заєдліво написал: „Вец шлідзце Панькевиччу граматику (лем, модлім вас, не забудзце положыц, дзе год треба, циркумфлекси, бо даяк годзен жимски диждж спаднуц и очутыц бидне о”. „Perši lyst do redakciji, „Pěrolka”, VII (Užhorod, 1929).

⁵⁴Мишаючи русский (росийски) зоз руський (руски, русински), родичи подкарпатських школярох выбрали Сабовову граматику з однотиенем 313 спрам 114. Локальні русофілно орієнтовані політичаре привітали тоти результаты як конечне поражене українізма, док українофілно орієнтовані вождове нападали демагогійну и ненаукову природу народних гласанкох. Поровнац Magocsi, *Shaping of a National Identity* (Творене національного ідентитету), бок 226.

⁵⁵Ceské slovo (Praga), 3. май 1924.

⁵⁶Nedilja (Užhorod), 26. april 1936.

⁵⁷Jador H. Strypskij, *Hdi dokumenty staršej ystoryi Podkarpatskoj Rusy?* O meževých nazvanijach (Užhorod, 1924), бок 30.

⁵⁸Ibid., бок 41.

⁵⁹Julian Javorskij, „Literaturnye otgoloski rus'kokrainskago pereoda v Zakarpatskoj Rusi 1919 goda”, у *Karpatorusskij zbornik* (Užhorod, 1930), боки 79—87.

⁶⁰Ivan Harajda, *Hramatyka rus'koho jazyka*, Výdanja Podkarpatskoho Obščestva Nauk, No. 1 (Užhorod, 1941), бок 3. Друга граматика составена з боку комісії од дванац учительюх на чоле зоз владиком Юлиосом Марином, старшином oddzelenia за виру и виховане на Подкарпат'ю. *Hramatyka uhrorusskoho jazyka dlja serednich učebnykh zavedeníj* (Užhorod, 1940).

⁶¹Harajda, *Hramatyka*, бок 3.

⁶²За деталі опатриц Magocsi, *Shaping of a National Identity*, боки 246—249.

⁶³Гоч од іх першого зявеня 1920. року локальні комунисти шлідзели культурну ориєнтацію русофілох або русинофілох, на Седмим конгресу Подкарпатской Комуністичній партії, отриманім у децембре 1926. року, конечно обяве же национализем и „язичне питане вецей не постої”. „Нам ясне же ми часць українскога народу... и конечно ми розришим... шыцкі язични питаня и роздзельвання у вязі зоз менами Русин, руській або русский”. „Kinets' jazykovoho pytannja”, *Karpats'ka pravda* (Užhorod), 5. децембер 1926. Поровнац розправу у Magocsi, *Shaping*, боки 229—230.

⁶⁴Зоз декрету Комуністичній партії котри обявени у *Zakarpats'ka pravda* 21. новембра 1944.

⁶⁵Найлепша розправа о рушаньох у краю коло Прешова после 1945. року ше находити у розправі чий автор Павел Мачу: „Націонална асиміляція: случай Русино-українцах у Чехословакції”, *Восточно-центральна Европа*, II, 2 (Пітсбург, Пенсильвания, 1975), боки 101—131.

⁶⁶Ivan Masyn's'kyj, „Koncepciji, bezkonceptijnisť i — de ty koncepcyje našoho kulturnoho žytta?” *Duklia*, XIII, 2 (Prešov, 1965), боки 40—41.

⁶⁷Ibid., бок 41.

⁶⁸Року 1930. було 91.079 Русинох у восточній Словачці, док их 1960. року було лем 35.435. Мачу: „Націонална асиміляція”, боки 104—105.

⁶⁹Граматика бачвансько-рускій бешеди (Срімска Карловци, 1923) — предрукована у його *Проза на бачвансько-срімским руским літературним языку* (Нови Сад, 1975), боки 207—312. Костельникові перши твор на його мацеринскій бешеди була збирка писньох обявена у Галиції: *З мойого валаха: идилскі венец* (Жовква, 1904) — предруковані у його *Поезия на бачвансько-срімским руским літературним языку* (Нови Сад, 1970), боки 213—234 и як окремне видане (Нови Сад, 1975).

⁷⁰Уводне слово гу Костельниковей Граматики бок 3.

⁷¹Полеміка о русино-українским або словацким походзеню Русинох у Бачкей зявела ше на самим початку двацетого століття. Поровнац Volodymyr Hnatjuk „Rus'ki oseli v Bačci”, *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Ševčenka*, XXII, 2 (Lviv, 1898), боки 1—58 и його „Slovaky čy Rusyn?: prycynok do vyjasnenja sporu pro nacionaľnisť záchidnych rusyniv”, *ibid.*, XLII, 4 (1901), боки 1—81; и František Pastrnek, „Rusini jazyka slovenského: odporvéd panu Vlad. Hnatjukovi”, У V. I. Lamanskij, котри пририхтал *Stati po slovjanovědění*, knižka 2 (St. Petersburg, 1906), боки 60—78.

⁷²Сучасни стандарт составел Микола Коциш у його творе *Правопис руского языка* (Нови Сад, 1971) и *Приручни термінологійни словник сербськогорватсько-руско-українськи* (Нови Сад, 1972). За исторія тих розвойних напряміх опатриц Александр Д. Дуличенко „Становление и развитие русинского литературного языка в Югославии”, *Советское славяноведение*, VIII, 3 (Москва, 1972), боки 38—50, и його „З истории формования русского литературного языка”, *Нова думка*, II, 4 (Буквар, 1973), боки 46—47; и Oleksa Horbač „Literaturna mova bačvans'ko-srims'kych ukraininciv (rusyniv)”, *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Ševčenka*, CLXIX (Paris—New York—Munich—Toronto—Sydney, 1962), бок 265—282.

⁷³Подкарпатски Русини, як емігранти у Зединеніх Америцких Державах, тиж обявівали новини, алманахи, белетристичні діла и граматики, але язик тих писаних творох нігда не стандартизовані, рушаючи ше од хаснованя народній бешеди до початніцких пробовань писаня на велико-росийским. Од

другей шветовей войны видана на языку Русинох у Зединених Америцких Державох огранічена на по даскелью боки у новинех вирского характера и у новинех окремих братствох. За тоти рушаня и намагання опатриць три студії чий автор Paul R. Magocsi: „Carpatho-Ruthenian Language” у The World's Written Languages: Розпартане анализ и способи хаснованя, книжки 1: Америка (Квібек, 1980); „Rusyn-American Ethnic Literature” у Етнічна литература од 1776: Велі гласи Америки, часц 2 (Лабок, Тексас, 1978), боки 503—520; и „Carpatho-Russyns”, у Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups (Кембридж, Масачусетс и Лондон, 1980).

Др Александр Д. Дуличенко

СЕРБСКОГОРВАТСКИ ЕЛЕМЕНТИ У ЯЗИКУ ЎОГОСЛАВЯНСКИХ РУСНАЦОХ

0. ПИТАЊЕ упліву єдного язика на други у сучасній лінгвістиці постава досить актуальні и важні заявлені. Розробок того питання окреме значні и необходні кед слово о єднобочним діїстиве язика величного народу на язик малочисленого сущедного народу або народносци. Праве таке положене характеристичне за язик руского жительства у Югославії, на котри уж вецеј як два вики, з розличним ступньом інтензивносци, уплівує — и лексично и граматично — сербскогорватски язик як язик вецих народох-сущедох — Сербох и Горватох.

Термін „сербизми” похоплюємо у тій роботі у його найширшим можливим значеню: попри лексичних елементах сербскогорватского язика, ми до нього уключуємо и граматични елементи. Таки приступ базовані насамперед на спознанню того факта же при єдностранім и непостреднім діїстиве єдного язика на други до того другого уходза звичайно, ведно з лексичними, тиж и граматични елементи язика котри окончує уплів. Окрес того, уловіно тримаме як сербизми и слова несербскогорватского походzenia, котри зашлем вошли до руского язика з постредованьем сербскогорватского язика. Ту уходзи такволана интернаціонална лексика — з латинского, греческого, зоз сучасного французского, немецкого, італіянского, іспанского и других язикех (наприклад, театр, література, акцент, конференция, министер, політика, доктор, тренинг, алегро итд.), а тиж и з росийского язика (большевик, советски, спутник и други). Окрес того, у групи „условных сербизмох” ми розпартраме и пожички зоз восточних язикех — турского, арабского и других (типу калфа, дутян, бостанджия итд.), котри до руского вошли угловним з постредованьем сербскогорватского язика.

0.1. Питане сербскогорватских елементах у руским язiku прицагло нашу увагу на самим початку наших интересованьох за язик и историю югославянских Руснацох. Так ище 1966. року автор тих шорикох на медзіуниверзитетней науковей студентской конференції у Алма Ати поднесол реферат под назву „Питане контактованя зродних язикех. (Уплів сербскогорватского язика на язик югославянских Руснацох)”.¹ Надалей, тото питане було вецеј раз дорушоване з нашими науковими виглядованнями у других обявених роботох²; окреме питаню граматичного упліву сербскогорватского язика на язик югославянских Руснацох була пошвецена наша статя „Гу питаню о злучніку „да“ у язiku югославянских Руснацох”.³

У тій роботі по хронологійним шоре ошвицени драги лексичного и граматичного упліву сербскогорватского язика на язик руского жительства, починаючи од часох XIX вику, а закончуючи зоз сучасним периодом. Робота ше состої зоз трох часох:

I. Гу историї язичного упліву у XIX вику.

II. Сербизми у періодзе заявованя и твореня литературнаго язика югославянских Руснацох (пачаток XX вику та до другой швейцарской войны).

III. Питане сербизмох у руским литературным языку пвойновога періоду.

I. ГУ ИСТОРИЇ ЯЗИЧНОГО УПЛІВУ У XIX ВИКУ

1. Одходзаци на початку XVIII вику з даедних районах нешкайшай Восточнай Словацкай, руски виселенцы ше населели 40—50-тих роках того вику перше у валалох Бачки, а потым (на початку XIX вику) у сримских населеных. Найвекша часць Руснацох жила, углавном, ведно з другими народами и народносцями (як вінімок ше зявюе лем Керестур — валал котори зачувал „чисто руски” випатрунок до хвилькох його насельования та по нешкайши часи), чо ше одражело, нет сумніву, не лем на привредни живот Руснацох, але тиж так и на духовну культуру. О тим барз ясно писал еден з перших виглядовачох бачко-сримских Руснацох, українски етнограф В. Гнатюк:

„Між руськими оселями лиш одна є зовсім чиста, непомішана з дрігими націями: Керестур. Всі інші оселі мають мішану людність. У Коцурі живуть побіч себе Русини, Мадярі і Німці, в Вербасі Русини, Серби, Німці, в Новом Саді всі наці, як на Угорщині... В Сримі перемішані Русини по оселях головно з Сербами... Така мішанина народностей мусіла полишити свій вплив на Русинах. І справді його пізнає кождий на першій погляд. В управі рілі пізнаєтъ кождий вплив німецький, в ноші, особливо дівчать та жінки, вплив мадярський, а в танцях і співанках вплив мадярський і сербський...”⁴

На язик югославянских Руснацох у рижних періодах мали уплів мадярски, сербскогорватски, а тиж у одредзеней мири и немецки язик. При тим ше мадярски (и немецки) уплів, у основи лексичны, указал у историї руского язика як преходни — од 20-тих роках XX вику мадяризми поступнне одходзя до пасивнаго фонду словніка. Уплів сербскогорватскаго язика, напроців, бул тирваци и, у сущносці, стаемни: вон ше предлужел, з часу на час моцнейше або слабше, по нешкайши дні. То и похопліве: економски, а тиж и культурни живот руского жительства досц цесно повязаны зоз сербским и горватским народом. Тото, зоз свойго боку, приводзи до заявованя масовнаго билингвизма (двоязичча) медзи руским жительством. У тих месцех дзе Руснаци були малочислены и жили у недосц компактним стредку, вони, по правилу, поступнне забували свой язик и преходзели на сербскогорватски. Так ше збуло, наприклад, у Сримской Митровици дэе, спрам податкох А. Шенои, на початку XX вику свой язик знали коло два процента Руснацох⁵. Нешка, спрам податкох публікаций рускей періодики, лем даскелью Руснаци у Сримской Митровици знаю бешедовац по руски⁶. Та и попри того шицки авторе, незаобхідно, визначаю тирвацо зачуване национальне чувство Руснацох у Сримской Митровици.

1.1. Преучоване упліву сербскогорватскаго на руски язик ше явя, у таким слушаю, и як важна и як необходна дія. Еден спомедэи перших хто-ри на тото указали бул чески лингвист Й. Пата, котори 1907. року у рецензії на роботу Ф. Патрнека „Rusini jazyka slovenského” писал:

Tak vedeľ základního živlu slovenského, a dosti značného živlu maloruského proniká do nárečí kerestursko-kocurského jiný živel, totiž srbochorvatský”.⁷

Та заш лем сербскогорватски уплів, насправди значни у историї язика югославянских Руснацох, недостаточно виучени. Питаня дійства сербскогорватскаго язика на руски язик у XIX вику (кед язик югоставянских Руснацох не мал ище писану форму и у сущносці не вишол з рамикох диялекта) та по нешке, кельо нам познате, не були детальнейше преучованы. У тей часци науковей розправи „Сербскогорватски элементы у языку югославянских Руснацох” ест и пробованя ретроспективного приступу гу преучованю сербскогорватских лексичных и граматичных элементох у языку югославянских Руснацох, з часци, и у XIX вику.

1.2. При сполненю того задатку ми ше операме насампредз на нам познати друкованы тексты рускей бешеди XIX вику або на тексты котори представнікі рускей интелигенції написали на даедних других язикох, першеннствено на „язичию” и на рижних вариантох „макаронского” язика (мишаніни элементох роднаго язика з элементами росийскаго, церковнославянскаго, а тиж „угорских” диялектох)⁸. Нажаль, муши ше констатовац же друкованы тексты, окреме до 90-тих роках XIX вику, котори би послужели як материял за виучоване питаня о скорейшим упліве сербскогорватскаго язика на руски, насправди ест мало. Обачліво богатши материял з конца XIX и з початку XX вику, кед В. Гнатюк обявил векшу часць свогаго фольклорнаго материялу котори призберовал у Бачки.

2. Кед же мож вериц Ф. Тихому, у наших рукох заш лем ёден скромни материял котори ше, голем индиректно зоз змистом, одноши на період там дзешка коло першай трэціні XIX вику. Слово о двух поэтичных творах котори Тихи обявил 30-тих роках под общу назыву „Две старі бачванско-русскі вірші”⁹. То „Колядка” и „Писня швецка” котори написаны на ёднай з вариантох „язичия”, язика котори пановал у XIX вику на такволаней Угорской Руси — заходноукраїнскаго литературно-писаного язика. Ф. Тихи их преписал з ёднай рукописнай збирки писньох котора була, вироятно, составена у першай трэціні XIX вику:

„З ёднай — пише вон у фусноти — сто літа старей збирки писньох, которая маеток о. Д. Біндаса сом преписал”.¹⁰

Нет сумніву у поглядзе факта же тот зборнік писньох, котори ше напшол у Бачки, бул составени ище на Пряшовщині. У Бачки го, вироятно, веце раз преписовали — то видно и по тим же у тексту обявених стихох мож замерковац приододати лексичны элементы з языку бачко-сримских Руснацох. Стрэта ше у ніх и сербизми: **приятели** (ст. **приятели**), **година**, **мисліти**, а тиж, можліве, и **поручам** (од ст. **поручити**). Наведземе контекст у которим похаснованы тоти сербизми (б. 81):

Отца, матку, брата, сестри,
поручам вас Пану Богу,
и шитки **приятели**
при тей последней **години**,
Ви сте мои **приятели**,
котори сте ся ту зишли.
Ви на мене **мисліти** будете,
же змя ся з плачем розишли.

3.1. Там дзешка од стредку XIX вику зявюю ше перши културни контакти руских преселенцах з Бачки зоз рижними „угорускими”, або точнейші зоз захудноукраїнськими периодичними виданнями. Як едно з перших писаних свидоцтво такей файти ше явя писмо священіка з Коцура Георгия Шевша (у тедишинім запису: Шоошь) написане 1/13. септембра 1851. року котре було истого року и обявене у „Вѣстнике для Русиновъ Австрійской державы”, у часопису котри ше видавало на „угоруским языку” и його численіях варіянтох у Бечу (1851, ч. 119, 9/21. октября, б. 475). Писмо було написане на „угорускей” варіянти, та заш лем коцурски священік унесол до нього и сербскогорватски слова. То лексика з обласци култури:

„...въ нашемъ языку Новины выходятъ, изъ которыхъ вырозумели мы, что въ книжевномъ литераторовъ небосклоненію сбывається; ...на сию исторію отъ моихъ Русиновъ собралъ есмь предплату на 20 экземпляровъ 60 злат. ср. котрія ту въ писмѣ ... посылаю...”

Топоним **Коцур** у тим писме дати у сербскогорватской язичнай (фонетичнай) форми: „В Кутуре дне 1/13 септембр 1851...” У истей форми похасновані топоним **Коцур** у „Вѣстнике” за 1852. рок (ч. 44, 7/19 юнія, б. 175): „...едній изъ нихъ заняли пустыню именемъ Керестуръ, а другіи сербское (рацкое) село Кутурा”.

3.2. Од 80-тих роках XIX вику у захудноукраїнській периодики ше з часу на час обявлюю писма з Бачки котри звичайно написані на мишаніни „язичия” з мацеринским діялектом, при чим характеристики руского діялекта виражени у достаточнай міри. У писме, котре 1880. року обявел львовски часопис „Зоря” (роч. I, ч. 2, 15 сѣчня, б. 30), а чий автор Дю. Виславски, обачліви уж не лем лексични уплів сербскогорватского языку на руски, але тиж и граматични. Так, у тексту писма його автор хаснуе сербскогорватски злучніки зато и да:

„...и зато васть просиме... да намъ пошлете десять кнѣжки молитвослововъ по 60 крайцаровъ...”

Далей, стрета ше и сербскогорватски применовнік **преко**:

„...у Керестуре кождий рок ся примножить преко сто, кедъ нѣтъ на людехъ даяка хорота”.

У тим истим писме зме замерковали сербизми **обявили сте** (ср. **објавили сте**), а тиж так и **турски** у групи словох „отъ гранѣць Турской”.

Аналізующи призначку „Зъ Бачъ Керестуры” („Дѣло”, 1881), мож замерковац же ше уж у тим чаше граматични уплів сербскогорватского языка на руски розпресцера и на подручне припадкових флексийох. У тей призначки даедни меновніки хлопского роду у локативе похасновані з флексію **-у**, котра ведно зоз праву руску флексію **-е** (-'e, то ест, после мегких сугласнікох; ортографично -ѣ) здобудзе право „гражданства” и у сучасним руским литературним языку. Ния приклади:

„...такожъ есть Русины у Шиду; А у Керестурѣ есть велика земля а вшитко ровна; мame 216 сесиона, а у каждомъ **сесиону 4 ферталѣ**”.

Источасно, дати тип меновніка хлопского роду похасновані у локативе и з флексію **-е**. Прировнайце:

„въ Новомъ Садѣ... есть лемы мало Русиновъ...”

У призначки стретаме сербизм **барем**, а тиж групу словох **велика земля** (ср. **велика землья**):

„Ту долу... есть насть до 10 000 Русиновъ, котри сходиме баремъ разъ до рока въєдно (разомъ); А у Керестурѣ есть **велика земля**...”

4.0. Як познате, В. Гнатюк обявел при концу XIX вику богати матеріял з обласци фолклора югославянских Руснацох. Анализа даедних записох В. Гнатюка указує же при концу XIX вику до языка бачко-сrimских Руснацох уходзи веќше число сербизмох, першенно з обласци привредного, администртивного, а тиж и з културного живота. Предзераню сербскогорватской лексики културного, а тиж и дружтвено-политичного характера до рускей бешеди у велькай міри допомагал тот факт же у тим чаše, як писал В. Гнатюк, Руснаци

„...матоћи и читају радо книжки — понайбільше сербські або церквні. Многи з них тримають часописи і то навіть по кілька; часописи ті звичайно сербські або словацькі...”¹¹

Треба надпомнц же матеріяли котри обявел В. Гнатюк даваю можлівосц преучовац сербскогорватски елементи не лем у творах руского фолклора, але тиж и у звичайнай бешеди жительюх Керестура и Коцура. В. Гнатюк записал приповеданя о рижних подїйох у руских валалах Бачки, о способе живота руского жительства итд., а то источасно барз вредни приклади уснай бешеди бачко-сrimских Руснацох при концу XIX вику. У тим смислу ше зявюе можлівосц оформиц одредзеншу представу о сербскогорватским упліве на усну (бешедну) форму народнай бешеди Руснацох. У творе В. Гнатюка „Руські оселі в Бачці” (1898) находза ше и даскельо тексти керестурских и коцурских приповедачох; шицки тоти тексти обявени з окрему систему фонетичнай транскрибциї котру розробел В. Гнатюк.

4.1. У приповеданю Керестурца Яноша Колошня (б.5) находитиме слідуючи сербизми: **правити**, **трошак**, **положити**, **опет**, **бакар**, **зато** и други. Наведземе тоти приклади сербизмох у кратким контексту:

А церкву **зме** за седем роки **правели**, шицко о своїм **трошку**; зато так дливо **правели**; А **опет** за то таки груби мур **положели**; Штерацец шестого року турня **положена** нова з **бакаром** закрита итд.

У приповеданю жителя Керестура Васиља Джуджара (б.6) пренаходитиме веџей нови сербизми: **направити**, **трајати**, **дознати се**, **(не)мирити се** и **немир** и други. Ния даскельо приклади:

И перши пришли и **направели** себе колиби; И тата вода **трайала** седем роки; **дознали ше** и гевти... ; И начал ше магистер с попом рацким **немириц**.

У бешеди В. Джуджара ше чувствує вагане у хаснованю словох котри маю блізки звук у сербскогорватским и руским языку. Так, ведно зоз праву руску форму **вельки** („заш пришла така велька вода”), вон хаснуе и сербскогорватскую форму **велика** у тим истим значеню („И пришла велика вода...”).

У групи словох **(до)днес**, котра похаснована место рускей **(до)нешка**, чувствує ше праформа сербскогорватского **данас**. Повратни діеслови сербскогорватского языку ше у руским оформлю у одвитуюцей форми, прировнай: **дознати се** — **дознали ше**, **немирити се** — **немириц ше**, итд.

У шлідуюцих трох приповеданьох Я. Колошня — „Як були нужди давно, а як тепер” (б. 11—13), „Про сараньчу в 1847 р.” (б. 13—14), „Про мадярське повстане в 1848 р.” — пренаходитиме сербизми администривно-привреднай сферы:

Кед не пришол **на време**, **бандур** го придал ишпанови; Кед пришол пред ишпан **на одговор**, ишпан му ше питал... Вше ше зродзело, що зме могли **царевину** виплациц; Тераз не знам, чи у Бач-Керестуре зродзела ше **шашка**; кед дзецко нашли у коліски малке та го так вжали **на байонети** (ср. бајонет), та го пребили итд.

У приповеданю о мадярським повстанню 1848. року находиме сербизми дружтвено-політичного характера:

Штираец осмого року, кед мала буц буна, на теди так було: людзе ше писали за пульгири, а то тельо знак бул тоти пульгири як тераз соціалисти (сг. соціалисти); и то знак, що годна буц буна у орсагу.

У приповеданю „Про стрейк” (б. 33—35) кількість сербизмох дружтвено-політичного значення обачліво рошне. Приношиме менши вирилок:

Кед Керестурска худоба ше дознала, же ест тоти соціалисти у Сентомашу, у Вербасу и у Кули, пошли даскельо худобни хлопи до Кули, кед там бул тот пан, жеби и вони не презнали, яка то ствар...; И пошли тоти соціалисти до керестурского варошкого двора, бо вароски дом правели там странски майстор и странски наднічаре. Тоти соціалисти керестурски питаю ше тим странским наднічаром — а то було у юнию, пред косидбу: Цо ви, людзе, маце наднічу у юнию? Тоти странски наднічаре одповедаю: же шесц сексери... (б. 33)

Лексични пожички зоз сербскогорватського язика котри пренаходзиме у бешеди В. Джуджара, похасновані звичайно у формі котра блізка оригіналу: зачувана праскаца (експлозивна) фонема [Г] (одговор; давно веци бриги було, як тераз — бо то була брига и за нашого діда...), епентетичне або уложене -j- у інтернаціональнім слове соціалисти (сіциалисти) т. е. соціалисти — у вигваряню; мегка африката або зложена фонема Я у пожиченим применовніку меджу место руского медзи: Нешка є велька пиха, меджу младу челядзу...

Тото исте мож повесц у одношенно на зачуване места наглашеня при даєдних пожичених словах зоз сербскогорватського язика, котри ше состоя з веци як двох складох (з туту розлику же квалітативни прикмети сербскогорватського наглашения у руским язiku ше при вигваряню траца, понеже за руски харacterистичне лем динамичне наглашene), прировнай: цáре-вицу, бáсетели, вáрошки и вáроски (етимологійно мадярське слово котре Джуджар хаснує як прикметнік зоз сербскогорватську форму). Заш лем, на материялу сербскогорватських лексичных елементох котри ше хаснуе у бешеди у тим періодзе, обачліва тиж и тенденция гу подводзеню пожичених словах гу нормом вигвиряння у руским язiku. То мож видзиц на прикладзе сербскогорватського трајати, котре В. Джуджар раз хаснує як тráяло (б. 14.) а раз у складзе зоз руским законом акцентованя (на предостатнім складзе слова) траýла, прировнай тиж: одгóвор (<сг. бдгóвбр>), приятель (<сг. приятель>). На другим складзе од конца слова остава акцент двоскладових словох-пожичкох: бандур, брига, меджу, зато, буна и др. О прилагодзованю гу руским фонетичним нормом шведочи и пожичка бандур (прировнай сг. пандур).

На концу, най спомнем и тово же у бешеди В. Джуджара евидентни тиж граматични елементи сербскогорватського язика. Так ше злучнік да (спрам шицкого, еден з найвчаснейших сербизмох у язiku югославянских Руснацох) хаснуе у истих функційох як и руске „же”. Наприклад, у функції злучніка же(би):

а) зависне виречене вияшњованя: И пришол еден пан од Бечу, и модлел іх, да би не отсельовали; Та не знаю людзе, чи Бог дал, да пойдзе гет, чи за то, же ше людзе барз модлели Богу; Мадяре сцели, да маю свой право, а Руснаци заш сцели, да маю своё право;

б) у зависним цильовим виреченю: ишпан розказал, ординант най пра-га коні, да иду по того человека; А веци людзе ше осетели, же шицко пое жито, та гонели людзох, да лапаю рошту;

в) у условним зависним виреченю: а вон гвари, же вон зна; а не знал би ані гуториц, да не учел од оца и мацери...

На прикладох котри зме виняли з текстох котри настали стредком XIX віку указали зме же ше сербскогорватська припадкова флексія меновнікох хлопського роду у локативе -у уж у першій полові XIX віку хасновала у бешеди Руснацох паралельно з іх власну руску флексію у тим припадку -е (-e). Граматичне дійство сербскогорватського у сфері меновнікох обачліве и на прикладзе інструментала. Так, наприклад, В. Джуджар хаснуе меновнік гліна у інструментале зоз законченъм -Ф (место руского -у), як у сербскогорватським:

И мушел яму викопац у жеми, та ю там сипац до тей доліни и за-гарнуц зоз гліном (прировнайце сг. глином).

4.2. З аналогійним способом ше доходзи до сербизмох и у тексту котри представя дословне описанаве (на руским діялкету) шицких етапох руского свадзебного обряду.¹³ То: дружтвени (сг. друштвени), дружтво (сг. друштво), застава, приятель (сг. приятель), дослужиц (сг. дослужити), задовольство (сг. задовольство), доматъин (сг. домаин), осетиц (сг. осетити) и др. Наведземе даскельо приклади у контексту:

а младей оцец, мац и шицок іх род иду дружтвено на драгу; Кед старша свашка заставу у хижі найдзе, вежне до своїх рукох, стане пред старосту и так му пове: Пан старосто, то ест як мой приятелю! Чи сом уж дослужела за вашо задовольство за свою заставу? (б. 77).

4.3. „Керестурска хроніка”, котру нашол В. Гнатюк як рукопис у Бачки и обявил ю 1903. року,¹⁴ тиж ма одредзени материял за виучоване сербизмох. Непознати составяч хроніки подійох котри ше збували од хвилькох населеня у главним стредзиску бачких Руснацох — Керестуре, хаснуе сербскогорватські слова з рижних обласцох — у зависносци од того о котрой події пише:

- 1772. Кетъ почали церкву правиц (прировнай сг. правити);
- 1784. Кетъ доправели (сг. доправити) церкву и пошвецели;
- 1846. Кетъ турню оправали з бакром;
- 1848. Кетъ ше буна зорвала у Мадярской;
- 1849. Кетъ була шашка итд.

Як сербскогорватські елементи у хроніки ше даваю слова колера (прировнай сг. колера), топонім Босна (сг. Босна) и други:

- 1836. Кетъ колера перша була;
- 1878. Нашъ царь Босну отняль.

4.4. Сербскогорватські уплів (насампредз лексични) на язик югославянских Руснацох особліво обачліви на материялу творох рижних фолклорних жанрох котри записал В. Гнатюк 1897. року. Предзераню сербизмох до руского фолклору доприношили веци обставини. То, насампредз, блізке су-шество, цесни привредни стики, а тиж так дружтвени и культурни живот руского и сербского (а тиж и горватского) жительства. Досц значни уплів мали сербски народни епски писні. Тот факт зазначел уж В. Гнатюк, котри у уводним слове третього тому „Етнографічних матеріалів з Угорської Русі“ (ЕМУР) писал:

„...На байкох приявляється великий вплив сербського звіринного епоса...”¹⁵

Сучасна вигледовачка фолклору и етнічних процесох при бачко-сримских Руснацох М. Радованович пише з тим увязи:

„Од укупно 16 забележених исторійских предања у Куцури, 12 садржи сикже спрскохрватских епских песама о Краљевићу Марку из Вуковог зборника народних песама. У већини слушајева то су препричане песме о Краљевићу Марку, при чему је најчешће очувана целина сикжеа песме. Знатним делом ове приповетке претстављају и директан прозни превод читавог низа стихова, у појединим слушајевима чак и са очуваним десетерцем...”¹⁶

Очиглядне же ведно зоз сикжеами сербских народних писньох до творох руского фолклору вошла и лексика, а тиж и граматични елементи сербскохрватскога јазика. Под час того процесу сербскохрватски јазични уплів ше обачауе не лем у творох руского фолклору, котри збудовани на основи сикжеох сербскога народнога епосу, але го мож обачиц тиж и у оригиналних поетских и, у добреј мири, прозних творох рускей народней творчосци.

4.4.1. Так, у трецим томе ЕМУР, у котрим ше находза твори розличних жанрох (религийни, писні, балади и романси, историйни, любовни и други писні), ми пренаходзиме досц вельке число сербизмох. Ёдна часц спомедзи њих (у таким або иншаким фонетичним „облечиве“ хаснуе ше и у сучасним руским јазику. То: **приятель, град** (прировнай у топонимах: **Београд, Димитровград** итд.), **уживац** (сг. **уживати**), **сукня** (сг. **сукња**), архаїчне **чишкар** и подобни. Хаснуюци знова видани зборнік руских народних шпиванкох¹⁷ котри позберал В. Гнатюк при концу прецшлого вику, наведземе з њего даскельо приклади у контексту:

4 „Яй, родичи мојо, приятелі мојо! Придзце ви мнє патриц на вешеле мојо!” (б. 178); Ишол **чишкар** с дідіни на другу, несол торбу яко єдну труну (42); Не зато сом це брал Же бам з тобу спал — Же бим својо млади часи Крашне **уживал!** (184); Увидзел го пан **из граду**, на пахоля ше заволал (47); Придз ти мнє, миленка, на рано опатриц... Бо ме уж одведу рано **до граду** (153) и под.

До народних писньох бачко-сримских Руснацох у прецшлим вику вошли и таки сербизми, котри ше у сучасним руским јазику вообще не хаснују: **цер(а)** (сг. **кћер**), **девойка** (сг. **девојка**), **реч**, **доді**, **доті** (сг. **доћи**, **дођи**) и по^т. Приклади з контексту:

Дала матка **церу** далеко од себе (30); Гибай, **церо**, гибай дому, Видавам це за Яничка (49); Мала минарка три **цери** (60); Ой, **девойко**, душо, ти злате яблуко, Любосц то не мала, а мнє болі глава! (157); Ёдна ме зањагала, друга на мнє одказуе: „**Доді**, мили, **доді**, шерцо ти бануе!...; (130); Постал би я попом и парохом. Красна то **реч**, але не на длugo (59); Ишче свою фраїрочку не няgam... Казала ми ютро вечераш **доті...** (133) итд.

У творох руского поетичнога фолклору обачлїви тиж так и граматични уплів сербскохрватскога јазика. Найхарактеристичнейши елементи тога упліву ше зявлюю у тих формох:

а) затримана флексия двоїни меновнікох у инструменталу **-ама** (место руского **-ами**): Шлінговала я ше сама у загради **под вишњама...** (107);

б) флексия **-ом** у инструменталу меновнікох женскога роду и особних заменовнікох (место флексии **-у**): В дзень святочни пойду до церкви з **књижком** (57); Не плач, не жаль, моя драга миленка, Пойдзеши **со мном** стошним серденъком (135);

в) злучнік **да** у условним зависним виреченю: Крашне бим це облапела **Да** я верим же я будзем Дакедишик твоја жена (74); **Да** ми тото прииде цо ми одлецело (99);

г) у будущим незаконченим чаше (або, як прияте у сербскохрватской лингвистичнай литератури — футур егзактни): **Не будзем я** на патку легала, Бо би ще ми сукња поваляла (66); Пискай, мили, пискай, **я будзем шпивала**, Та ми ще зидзэме на конец валала (77);

т) звязка (копула) **е** у терашнім чаше при предикату: Врабльови ше не допада, Бо Павља **е** ишче млада (199); Мили Боже, велька ми **е** мука! (177); як состояна часц перфекта: Ширим полю грушка древко на поли **е зревла**, А под ю **е** моя мила на поли **зомревла** (103);

д) применовніку **меджи** (место **меди**): Жадни чловек не зна цо **е меджи** нами (99); Пришла вона за касарні **меджи** штири коні врани (154).

Можебуц як уплів сербскохрватскога јазика мож поясніц хасноване у даедних случајох енклітичнай (кратшай) форми заменовнікох **свой** и **мой** у генитиве и дативе, поровнай:

Ягодочки мойо, кому я вас зберам Кед я **свого** (место **свойого**) оца и мацери не мам!? (56); Кед сом ишол вчера вечераш у Унтвару, **мому** (место **мойому**) коню подковечки спадали (163) и други.

Треба замерковац же ше векшина наведзених сербскохрватских граматичных елементох по нешкада хаснуе и у функції даедних ношительох руского јазика — насампред у бешедним јазику, цо зазначаю и даедни авторе. Так, наприклад, М. Коциш у школскай граматики мацеринскога јазика наглашуе же неправилне хасноване флексии **-ома** у форми зоз **псома** (тримаюци, правда, же така гришка условена з дійством аналогії з прикметніками, поровнай з **билима**), енклітики **е** у конструкцыі типу Вон **е** хори уж два дні¹⁸ и други.

4.4.2. Окреме значни сербскохрватски лексични уплів у руских народних прозних творох котри В. Гнатюк обявел 1911. року у шестим томе ЕМУР¹⁹. Спрам нашого пречишилання котре окончене на основу „Словарика малопонятнъх слов“ котри В. Гнатюк додал гу VI томе, у нім ест коло 160 сербизми. Зоз функционально-семантичнога становиска, то першненствено:

а) назви рижних привредних предметох и обектох: **орман**, **будак**, **кошніца**, (сг. **кошница**), **буджак**, **жица**, **воденіца** (сг. **воденица**), **дутян** (сг. **дунан**), **буздовань** (сг. **буздован**), **дерма** (сг. **ђерам**), **чабер** (сг. **чабар**), **сувач** (сг. **сувача**), **кант**, **проща** (сг. **прошће**) и други;

б) назви особох у зависносци од професії и файти роботи, соціяльно-го походзеня и положеня итд.: **шегерт** (сг. **шегрт**), **поглавар** (сг. **поглавар**), **тамбураш**, **бандур** (сг. **пандур**), **доматін** (сг. **домаћин**), **наднічар** (сг. **надничар**), **месар**, **галиаш** (сг. **галијаш**), **господя** (сг. **госпођа**);

в) назви рижних рошлінох и їх плодох: **тикица** (сг. **тиклица**), **шума**, **божур**, **бужур** (сг. **божур**), **памук**, **шишарка**, **багрена** (сг. **багрена**) и други;

г) назви рижних животинъох: **магарец** (сг. **магарац**), **чилаша** (сг. **чилаш**), **белов** и други.

У шестим томе ЕМУР страстаме тих сербскогорватски слова зоз значењом облечива, слова дружтвено-политичнога характера и з других семантичних обласцих, спомедзи котрих особљиво числени дјесловни слова котри означају розлични дји, наприклад: **коцкац ше** (сг. коцкати се), **жуляц** (сг. жуљати), **шаліц ше** (сг. шалити се), **одмориц** (сг. одморити) и други.

5. Закончујуци анализу даедних нам доступних текстох — прикладох рускей дијалектней бешеди XIX вику, направиме даедни предходни закључења.

Сербизми присутни у језику Руснацах Бачки и Сриму уж у першој половки XIX вику, где су з часци, до рукописних зборникох писњох, уношени при преписовању ведно зоз лексичним и граматичним елементами маџаринскога језика. Писма рускей периодики 80-тих рокох XIX вику оможљиво же би ше бешедовало и о граматичним упливе сербскогорватскога језика (секундарна флексија -у при меновникох хлопскога рода у локативе, злучњики зато и да, применовнік преко). Пре неможљивосц доходзеня до вчаснейших текстох, нет можљивосци вигледовац способ першобутнога предзераня до језика бачко-сримских Руснацах спомнутих граматичних елементох сербскогорватскога језика спомедзи котрих једна часц и прилапена у сучасним руским литературуним језику (правда, даедни авторе не припознавац хасноване злучњика да).

Аж материјали з конца XIX вику нам давају можљивосц дойсц до баржай або менеј заокруженого закључења о харктере и розмирох сербскогорватскога лексичнога и граматичнога упливе на језик югославянских Руснацах. Материјали котри објавел В. Гнатјук допуштују же би ше приношело суди о розпрстартосци сербизмох јак у творох руского фолклору, так и у уснєй бешеди. То насампред сербизми котри повязани зоз привредну сферу; потим з административнєй, дружтвено-политичнєй и друга терминологија, котра вошла зоз сербскогорватскога, а котру ше хаснует ведно зоз мађарским словами з наведзених семантичних обласцих.

На концу XIX вику граматични упливе сербскогорватскога језика, спрам податкох котри доставаме з објавених материјалах В. Гнатјука, обачлїви. То то ше одноши, знова на злучњик да котри активно учествује у формованю даскеља типох зависних виреченьох, на флексији -ома, -ом, -у и даедни други елементи.

У тим периодзе у бешеди Руснацах велька часц сербизмох зачувала аж и свою фонетичну форму, цо мож у цалосци појашнїц: упливе сербскогорватскога језика на руски језик ше одвивал у непостредним контакту ношительох спомнутих језикох, при чим тоти контакти були, по правилу, цесни и тирваци. Уж у тим чаше тенденција прилагодзования сербскогорватских словох ту нормом вигварјења у језику югославянских Руснацах ше зявивала на сампред у положењу наглашења (акцента). Велька часц сербизмох траци при хасновању у рускей бешеди не лем прикмету акцента, але и його место — вон ше, по правилу, преноши на други склад од конца слова: **краљевина** (сг. краљевина), **воденица** (сг. воденица), **калутер** (сг. калућер), **колїба** (сг. колиба) итд. Процес поступнога прилагодзования сербизмох ту нормом вигварјења руского језика обачлїви на таких прикладох: **трайло - трáяло, бсетиц - осéтиц, цáревина - царевина** и други.

На концу, констатуйме же ше велї сербизми у XIX вику предлужује активно хасновац у бешедним језику сучаснога руского житељства, а тиж и у руским литературуним језику. То, наприклад: **писмо, предплата, месар, магарец/магарица, колїба, орман, брига, приятель, застава, дружтво, надни-**

ца, папригаш, ствар, сувач, тамбураш, вредни, чамец, шегерт, а тиж так социјалист, чилаш, бакар и подобни. Други ше сербизми не утврдзели, гоч и њих мож хасновац, окреме у бешедним, нестандартним језику: меджу, година, одговор, преко, сретя, узорак, шума, извор, готово, додї, опросница и подобни.

Прилог I

Список сербизмох у текстох руского епскога фолклору*

багренा	— сг. багрен(а)	дружтво	— сг. друштво
баш	— баш	дерма	— ѡерам
бакар	— бакар	дужда	— дужд
бакарни	— бакарни	дутян	— дућан
бандур	— сг. пандур	еспал	— еспал
бара	— бара	жемунїца	— земуницица
бар(ем)	— бар, барем	живина	— живина
белов	— белов	живијо	— живео
берба	— сг. берба	жица	— жица
благо	— благо	жуляц	— жуљати
брег	— брег	забанац ше	— забаниги се
божур/бужур	— божур	(за)пуйкац	— пуйката
брига	— брига	затаманиц	— затаманити
будак	— будак	извор	— извор
буджак	— буджак	кабел	— кабао
буздованъ	— буздован	калутер	— калућер
буна	— буна	калфа	— калфа
бундава	— бундева	канта	— канта
бураг	— бураг	капија	— капија
ват/фат	— ват	кафана	— кафана
(ви)ландроац	— ландрати	клюбук	— клюбук
(ви)врачац	— врачати	колїба	— колиба
воденица	— воденица	коршов(ик)	— коршов
гайде(мо)	— хајде	котарица	— котарица
гажиц	— газити	котурбац	— котурати
гайдаш	— гајдаш	коцкац ше	— коцкати се
галија	— галија	кошица	— кошиница
галијаш	— галијаш	краљевина	— краљевина
гар	— гар	кумиц	— кумити
господя	— госпођа	курјак	— курјак
готово	— готово	курјачки	— сг. курјачки
гране	— гранье	магарец	— магарац
данцица	— даница	магарица	— магарица
дика	— дика	месар	— месар
додї, дотї	— дођи, доћи	милени	— милени
доматї	— домаћи	мирица	— мирица
домовина	— домовина	нагажиц	— нагазити
дречач	— дречати	наднїца	— надница

*Список составени на основи роботи: В. Гнатјук. Словарећи менше зрозумлих вираза. — ЕМУР. Том VI, боки 335—350.

надничар(ка)	—	надничар(ка)	тамбураш
найволіц	—	најволети	тарговина
несретя	—	несрећа	тикица
обала	—	обала	тинарка
обраніца	—	обрамница	траг'
одмориц ше	—	одморити се	требало
оплечко	—	оплеће	трошак
опросциц	—	опростити	трошиц
орман, -ок	—	орман	трудна
осетиц	—	осетити	тужиц
оскудно	—	оскудно	удесни
павуніца	—	пауница	узрок
памук	—	памук	усуд
патиц ше	—	патити	врачар(ка)
побуніц	—	побунити	вредни
погажиц	—	погазити	хартия
поглавар	—	поглавар	хитиц
полюбиц	—	польубити	царовина
потрошиц	—	потрошити	чабер
предняк	—	предњак	чамец
преко	—	преко	черга
преслица	—	преслица	чилаша
проща	—	сг. прошће	чокот
пуйкац	—	пуйкати	шала
рит	—	рит	шаліц ше
риф	—	риф	шегерт
свадзбурина	—	свадбурина	шерпеня
сережанін	—	сережанин	шильбок
скела	—	скела	шициар
слути	—	слута	шишарка
спаяя	—	спа(х)ија	шикулята
спайски	—	спа(х)ијски	шлінговац
спремац ше	—	спремати се	шмизла
сретя	—	среба	шума
ствар	—	ствар	
сувач	—	сувача	

II. СЕРБИЗМИ У ПЕРИОДДЕ ЗЯВИОВАЊЯ И РОЗВОЈУ ЛИТЕРАТУРНОГ ЈАЗИКА ЈУГОСЛАВЈАНСКИХ РУСНАЦОХ (ПОЧАТОК ХХ ВИКУ ТА ДО ДРУГЕЈ ШВЕТОВЕЈ ВОЈНИ)

0. У првом часци теј роботи, на основи нам доступних жридилох, пробовали зме ошвициц основни етапи процеса упліву сербскогорватскогог јазика на руски јазик у XIX вику, кед јазик бачко-сримских Руснацох ише вице бул у рамикох диялекта и кед ше го хасновало лем як усне средство комуникаваня. У XIX вику сербизми (сербокроатизми) ше, як широки поток, уліваю до рускей бешеди. Теди не було ище ніяки ограничень за тог процес. Обсяг хаснованя сербизмох у тим периодзе завиши, насампред, од

самого бешедніка. Зоз сербскогорватскогог јазика ше жича слова котри нет у руским јазику, але и слова котри потим творя дублетни фонд словніка (то ест, то звишни слова, понеже у мацеринским јазику Руснаци уж мали слова за означование одредзених поняцох). Остатні, у веќшини случајох з явљњом писаней форми јазика бачко-сримских Руснацох, буду и надалей длугши час оставац у хаснованю, понеже процес ошлебодзованя рускей бешеди од звишних сербизмох не једноставни и завиши од већей елементох, о чим будзе већей слова познейше.

0.1. Нет сумніву же тирваци контакти (починаюци од средку XIX вику, а можліве и скорей) руских представнікох з редакциями и периодичними виданями такъланей Угорской Руси, іх старосц о розвою просвищованя у власним народзе, приихтали добру основу же би на тим концом XIX вику настала значна думка о необходимости початкох писаня на мацеринским јазику и же би на нім организовало видавательну діяльнісц (на цо 1898. року обрацел увагу В. Гнатюк у своєй познатей роботи „Руськи оселі в Бачці“). Вельки порив такей идеї дала и позната полемика з конца XIX и на початку XX вику у вязи з јазичну и етнічну припадносцю бачко-сримских Руснацох. Млади Г. Костельник, котри 1904. року обявел першу кнїжку на мацеринским јазику „З мојого валала“, мал на тот способ чесц витвориц тоту идею до живота. Рок 1904. мож, у датим контексту, тримац як хвильку кед ше зявюс литературно-писаня форма руского јазика; кодификация руского литературногог јазика ше витворела у вељкеј мири з објављованьем „Граматики бачваньско-русской бешеди“ чий автор Г. Костельник, а вишла 1923. року.²⁰

0.2. Насампред жадаме замерковац же преучоване питаня о сербскогорватским упліве на руски јазик, у периодзе кед вон поставал литературни јазик, почина прицаговац увагу науковцох. И попри того, окремни роботи о тим такповесц анї не обявени.

Перши хтори ше у своїх већей роботох дотхнул и до того питаня бул Г. Костельник, цо ми ошвициме детальнейше дакус познейше. После Костельника на факт активного упліву сербскогорватскогог јазика на руски јазик обрацел увагу 1928. року Р. Єремич у својей роботи (котра була тиж видата як брошуря) „Бачки Руси (Рушњаци, Русини)“. Вон у тей роботи обявел невельки список 47 сербизмох котри призначел, виroatнто, у руских публикацијох тога часу: баш, брига, брижни, вредан, гад, гадити се, газити, говеђина, годити, год, готово, град, да, дабоме, дакле, драго, дућан, заправо, застава, згодан, ишак, исти, какотако, квар, који, корист, лађа, магарац, мајмун, начелник, особит, па, ишак, патња, посланик, предстојник, прилика, разбојник, разбити, разлика, свеједно, срећа, ствар, трговац, удесити, хоћу.²¹ Вељи ше спомедзи ніх и нешкака активно хаснуете у руским литературним јазику.

Г. Костельник и питане сербизмох

1.0. Як зме уж спомли, Г. Костельник бул перши котри ше ширше и непостреднейше влапел до проблему сербизмох у својим мацеринским јазику. Понеже почал писац по руски, Г. Костельник обачел яки барз моцни уплів сербскогорватскогог јазика на ньго. И вон сам, понеже здобул образоване угловним на горватско-србским јазику, не могол ше у подполносци анї на початку својей творчей драги, та анї познейше, ошлебодзиц од того упліву. Та и попри того, кед ше з увагу анализуе тексты котри написал Г. Костель-

ник у младих роках, а и познейше як узрети творитель, веџ мож без чежкесцох утврдзиц же ше з роками юго стил више баржей и баржей ошлебодзовал од упливу других язикох (сербскогорватскаго, мадярскаго и других); одношене самога Г. Костельника гу елементом з других язикох у юго мацеринским язiku поставало више свидомше, та так му оможлівовало же би познейше у цалосци виказал и свойо, у найвекшим чишле случайох, ясне одношене гу тому питаню.

1.1. Початок творчей діялносци Г. Костельника, кед вон „шпиванки шпивал нѣкому нѣ читал” и кед, на концу, видал зборнїк „З мойого валала”, найобачлївше под упливом сербскогорватским, о чим шведоча, насампредз, писма котри Костельник писал у периодзе од 1904—1907. року, особліво гевти посилани В. Гнатюкови.²² Тексти писмох указую у якей мири було чежкес Костельникови ошлебодзиц же од упливу другого язика. Його писма преполни зоз сербизмами:

я добил (ст. добити) дзеку за шпиваньом; барс ше одушевели (ст. одушевити се); даяки 20 предплатнїкох (ст. претплатник); приставаце гу мнє (ст. приставати) (167); захвальносц (ст. захвалност) Вам тераз ту нѣ можем описовац; мојо духовно друштво; перши два класи гимназиѣ звершел сом (ст. завршити) у Винковцох (168); шерцо ми якош плашлїво (ст. плашльово) гльедало удругу страну — хибну страну; па повем у кратко (169); руца наглас на слог пред ню (171); з вельким поштovanьом (ст. поштовање); таки сом заньшени (ст. занесен), же преучавам (ст. проучавати) нашу поезию. Надумал сом написац мали чланок (ст. чланак); З поздравом; описац свойо прилики. И тераз уж завершим (ст. завршити) (172); якош ше слабо надам (ст. надати се) на то до миње найвеџей зњемирюё (ст. узнемирити), то мојо прилики тераз и у будучносци (ст. будућност); нѣ годзен сом напредовац (ст. напредовати); да ми нѣ упишеце (ст. уписати) то до самопохвали (173) и подобни.

Мож би було предлужиц список сербизмох, але ше ми заш лем ограничили на наводзене найхарактеристичнейших прикладох. Ту мож замерковац же не шицки сербизми котри Костельник похасновал исти у смислу функцоналносци: часц спомедзі нїх дублирую руски слова, прировнай: добил место достал, поштovanье место почитоване, плашлїво место бояжлїво и други — вони не вошли до литературного руского язика; други ше по нешкак активно хаснue у литературним язiku друштво (дружтво), приставац, предплатнїк и подобни.

Сербизми котри хаснue Костельник, источансно пробуе присподобиц гу духу свойого мацеринскаго язика: а писми (поров. ст. песме) сом и далей шпивал (166); як горватски писник (ст. песник), зњемирюё (ст. узнемирити) итд. Та и попри шицкого, младому поетови ше токо не више удавало. Мој дїйства сербскогорватскаго язика на Костельника у тим периодзе мож видзиц на прикладох сербизмох котри вон хаснue у своїх писмох у оригиналней форми; прировнац: гимназијлац (место очекованого гимназијац), захвални, но, правда, и захвалїц (то ест мегкосц л) и подобни. Окреме илустративне у тим напрямне токо же Костельник хаснue з часу на час сербизми (сербокроатизми) з латинску графицю або дацо поясню зоз сербизмом (сербокроатизмом), цо шведочи о дзекеди чежким виборе, о дилемох при самому Костельникови: чи похасновац слово свойого язика чи слово зоз сербскогорватскаго язика, з язика котри вон хасновал практично кождодњово, учаци у гимназиї и на теологийним семинаре у Загребе. Ния даскельо приклади котри илуструю поведзене:

и кед сом нашол скалу (реcina) у жаленей гори, зачудзени у страху стої (169); Та так у даскельо валалох будзем мушиц аж у „ferije” прелавац (кнїжку „З мойого валала”) (172); Вони гуторя, же я нъемам нїкого „разлогу” лапац ше шпивац по галички (173) итд.

Хаснue Костельник и цали фразеологийни групи словох сербскогорватскаго язика, з часци их калкуюци; прировнайце:

Зато модлѣм — то видзице, як я ше Вам на перши завод (ст. на први завод) повирлѣво и од шерца одкрыл — же би ми писали и приватно (166); Зато од велькей важносци (ст. од велике важности) би було, кед би ше мојо шпиванки могли друковац и читац медзи народом (167) и други.

Сербскогорватски лексични уплив, як найобачлївши, дополнюе ше тиж и з граматичним упливом гоч, як познате, уходзене цудзих элементох до граматики находити и досц велькі препречения. Костельник досц часто хаснue ст. злучнїк „да” (место злучнїкох же, же би и других) у рижних файтсех зависних виреченьох: Дай добри пан Бог, да оздравени и крипки заш превежнене свою службу и роботу (172); можебуц то уж дагдзе на широко описане, зато кед би знали и могли пошлѣце ми, да нѣ напишем исте, що там пише а да преучим токо ѿ я нѣ знам! (172) итд.

У остатнім прикладзе похаснованы тиж Костельников части злучнїк „зато”; прировнай тиж так у групи словох „па зато”: А веџ же то шицко ёдно у хторим я славянським язiku пишем, па зато ми найэгоднейше найприкладнейше по горватски (173).

Составни злучнїк „па” Костельник у тим периодзе хаснue барз часто. Здобува ше аж упечаток же вон не свидоми юго сербскогорватскаго походзеня; прировнац: Видзице, я за Вас чул лъем приповедац, па сом Вашу особу уж створел себе у розуму... (168); Я знам, же то лъем п. академик Шахматов виробел, па сом окреме од академиѣ ище и йому захвалу послал (169); Пан Врабель више писал и пише „одо миње”, па и я повед за нѣм... (170); Того року ище пойдзем учыц практично по мадярски... — то ми шицко, а гуториц нѣ гуторим, па дабоме же забувам язик (171); Я Вас познавам по опису других, а Ви миње по тим образку, па так нѣ будземе нѣ познати (172) и други.

1.2. Кед ше прировна зоз становиска присуства або одсуства сербизмох у текстох писмох 1904—1907. року и писмох котри Костельник написал о веџей як 15 роки познейше, веџ не чежко утврдзиц же медзи нїма ест значна розлика: у писмох 20—30-тих роках Костельник обачлїво ридше хаснue сербизми. Так, у писмох Михалови Мудрому 1922—1934. р.²³ Костельник хаснue сербизми не прето же би з нїма поясниел слово з даякого язика або не прето же, не находзаци эквивалент у руским, похасновац мушел сербизм але, як по правилу, же би виражел ниянсу ирониї, же би виражел своё неодоброване роботи тих або других особох. З другима словами, сербизми ше ту хаснue як ёдно зоз средствох виградзования эмоционалносци и экспрессивносци власнаго стилу; прировнай: Не розумим ѿзначи ваш модни (сербски) вираз „ушичарити”; Попатъ кельо друкарски хиби пущел тот „збркани” Фирак у моей „Агафii” (384); Меркуй на нъего, бо младе-луде” (385); Поздрав Яника, и меркуй на нъего, бо „младо-лудо” (380); Тельо тераз наших излетох” за граніцу!; Як да нас то брига за таке „трице и кутнїе” (380); Знам же маш иньши бриги, та „не доспiewаш” (376); и други.

Приорнайце хасноване словох интернационалного походзеня у сербскогорватской словотворнай форми: А тераз Це поздравям крашне, бо уж 11 годзин вечар, а ище бим сцел писац — „філозофирац” (379); Кед би ми лем „церпели”, та би нас Варшава и Рим барз скоро на тото „зредагіралі” (381).

Костельник ту хаснует у меншай мири граматични елементы сербскогорватскага языка, наприклад, злучнік „да”. Але, з другога боку, Костельник ше не може одрекнуць од злучніка „да” и хаснует го ведно з руским „же”, „же би” и друге; приорнац: Пишем Йови, чи би ше не могол даяк остраца, да ше видаю мою горватски вирши (письмо з 1922. року, бок 371); Кед жс не надумам до Керестура, та пойдзем дагдзе до горох-лесох-водох, да забудзем бригу „житејскую” (письмо з 1923. року, бок 376); Сцел сом ци написац так, да достанеш на швета (письмо з 1922. року, бок 372); Инспектор Левицки віше ми гутори, да му дам тоти нумери „Руских новинах” у хторых ши написал о Корчину (письмо з 1931. року, бок 378); Дал би Бог да очерствееш зошицким! Пале досц сом Ци писал да знаш у яким шоре жиєме (письмо з 1933. року, бок 384) итд.

У перших двух виреченьях злучнік „да” оформлюе зависне цильове виречение, у трэцім — присловніцку одредбу за спосаб, а у гэвтих других — дополннюющи зависимости виречения.

Ішце приклад злучніка „да” у конструкцыі з „треба”: Требало би, да уведзем такі значения: „през” да значи лем „кроз”, а „без” — „без” (письмо з 1932. року, бок 380).

У тексту Костельниковіх писмох ше стрета и досц ридкі случаі хаснованя злучніка „да” у комбінацыі зоз злучніком „же” — „же да”: Баш віщера дал ми мітрат Бачиньски препис шицкіх протоколох и тих штыри карткі, чо іх дух написал, же да іх видрукуем (письмо з 1923. року, бок 374).

О тым які пременкі у морфологійнай системі рускага языка спричиняю хасноване злучніка „да” (з часци, у зуженю хаснованя формах прешлого часу, злучніцкага способу и др.), ми писали вецей у нашай другой работы.²⁴

2.0. Мож предпставяць же веќше число сербизмох у писмох, окреме з періоду 1904—1907. року, представя и свідоцтво того же іх присутство у уснай бешеди було, спрам шицкаго, таке а можебудзь ішце и интензивнейшэ.

Дакус іншак стоя ствари кед слово о литературным творе, а окреме — кед слово о поэтичном творе. Ту поэта велью строгше приступа ту выбору таких або іншакіх словох, групох слова итд. Свидоме одношэнне та язычним средством у поэзіі, на тот спосаб, велью висце як у писмох, котры найяснейшэ од шицкага преноша прикметы уснага (бешеднага) комунікованія. Маюци у оглядзе питане сербскогорватскага лексичнага и граматичнага упліву на писани рускі язык, ми преанализаваць першу Костельникову кніжку „З мойого валала”. Того цо кус скорей поведзене ше насампредз релативно одношэні на граматичнай уровнях, котры у тексту „З мойого валала” досц ридкі. Так, наприклад, Костельник не хаснует у поэтичном тексту злучнік „да” гоч, правда, не престава з хаснованьем злучніка „па” (=„пак”), приорнац:

Вельораз зоз нъюго сламубиту зберали.
Па ю вец на брадло горе деском винашали (15)²⁵

Млади и моцни легінье веселого шерца
На брадлье ше по подену коло снопох верца,
Пак заджобню за сноп чешкі, лъехко го руцаю;
Дѣдові заш мехі вяжу — и ѿв вец мераю,
Па попритим з пальянку — ше дакус наздравяю (16) и други.

2.1. Сербизми на лексичнай уровнях у кніжкі „З мойого валала” ёсць обачліво вецей; іх хасноване у тым творе шведочы о тым же ше Костельникові не поспишело у подполносці ошлебодзіц од упліву другога языка²⁶, та и попри того, повторюеме, одношэнне Костельника у поэзіі та сербизмом уж досц свідоме и, спрам того, вон іх хаснует у меншым количестве, значи, не у такай мири як у писмох. Які состав лексичных сербизмох у першай рускай кніжкі?

У спомнутым количестве сербизмох досц значну часць забераю слова з розличнімі одредзінімі значениямі, з тым же часцю таких пожичкох вошлі директно до литературнага языка:

То щашлѣвосьц, то рай прави — до нъєба це нъєше (6);
Под тополю стриблолѣстку у погоднім хладку,
...Стоі там им гомбалочка... (6);
Кочи лъеца, леца хитри, а зарно ше кива (8);
Віше плашлѣво дзэци так на облак вецка закукукую (9);
Шедзи старши так за столом — и иста нъевеста (32).

Интересантне тото же на боку 27. Костельник хаснует ведно, як подобни члени, слова „плашлїви” и „бояжлїви”, або их тримаюць за синонімі, або им придаваюць даяку веќшу розлику у значеню:

Даёден ше легінь скрие — груду на нъх руци,
Па од міра и шептаня звисок ше розлье,
Цо ш' плашлїви, бояжлїви на остатку шмее.

Поровнайце діеслова з розличнімі значениямі:

А дзе баба старых роках и стриберных власох
Приповедац започала о предавных часох (9);
„Нъє так то ше”, завершус „дзэци мойо мили”
Тераз жие, як ми дараз на тим месце жили;
Там худобство од богатства у чесци нъє страда;
Кед и глад уж засицели, од стола ставаю (10);
И по нъм ше з орехами радошные бавели (32);
А при овцох овчар стоі и по нъх меркуе,
З куцовом их од люцкага своім обранюе (43) и под.

Присловнікі релативнага типу:

Шерцо младе ъм шпиванка вешелѣ преслатка —
И од нъюго през уста ше люпко вицагуе (25).

Меновнікі зоз значеню рижних прыведніх предметох:

По нъм як кед би плѣвали чамци за чамцами (13);
Па так, оре, док сцерень цалу нъє попреврацуе,

Дерляча веџ чешка за нѣм ганти розбивуе (38).

Ту мож ураховац и слова восточного походзеня (турцизми):

О коч полни до винѣци младых же превеже,

З бичаком гириэди кажде зос конарка реже (19);

Стоя кони — алъе ледво — з копитом дулкаю,

Кеди **капуру** отворя, пажерно чекаю, (24) и други.

Зоз пожичкох котри ше одноша на подручне литератури, Костельник предлужуе хасновац сг. „песма” у форми „писма”:

Хто укладац тебе будзе — писми пришпивовац?(7)

Па заш веџей гарла стурча — дзвинѣ **письма** слатка (8).

Призначели зме тиж сербизми: **понѣзносц** (сг. **понизност**) (10), **наздрав-яц ше** — наздравити се (16), **висина** (35), **старинъски** — старински (37), **яц ше** — наздравити се (16), **висина** (35), **старинъски** — старински (37), **сукња** — сукња (41), **вредни** (43) и даедни други.

2.2. У поетских Костельникових творох котри ше зявели у друку у перыодзе 20—30-тих роках ест ище менше число сербизмох котри дублирую слова з юго мацеринскаго язика, а у велїх вони у подполносци одсутни. О тим дацо веџей познейшее.

Тераз увагу пошвециме Костельниковим роботом о мацеринским языку и юго „Граматики бачваньско-рускай бешеди” котра видата 1923. року и преанализуеме яц ше поставел туту сербизмом основоположнік рускай литератури, нормовач и будовач рускаго литературнаго язика.

Ище 1921. року у статї „Дзе спада наша бешеда?”, Костельник писал: „одкеди ше нашо дїдове населели до Бачкай, ми превжали вельо слова Сербох, па ше так наша бешеда оддалела од бешеди тих Руснацах на Горніци, одкадзи нашо дїдове пришли.”²⁷

У часци тей статї „Цо зме прияли у бешеди од Сербох?” вон призначе: злучнік „да” (Костельник не препоручуе хасновац „да” место „так”; „да место же ёе треба хасновац барз часто”); заменовнік **кой**, суфикс **-год**, а тиж: **па(к)**, **ипак**, **дабоме**, **дакле(м)** и други; обраца увагу на необходносц присподобованя сербизмох туту духу мацеринскаго язика (**розлика**, **посланік** и други).²⁸

3.1. Костельникова „Граматика” так составена же ше у неї поровнуне материял з мацеринскаго (русскаго) язика з прикметама литературных языков як цо то сербскогорватски, українски и польски. Цалком природне же ше, у тим швегле, Костельник веџей раз обраца и на питане сербизмох. У часци под назву „Цудзи слова” вон пише же „од Сербох зме превжали не лем вельо слова, але и дзекотри граматични фурми”²⁹. И у предлуженю наводзи список на котрим ест 58 слова (з виведзенима словами од іх), котри були пожичени зоз сербскогорватскаго и зажили у руским языку: **дутян**, **маймун**, **магарец**, **ладя**, **оргони**, **брига**, **брижни**, **осётиц ше**, **осетни**, **сретя**, **розвлика**, **особити**, **прекосциц**, **прекосц**, **вредни**, **гажиц**, **згодни**, **згодзиц ше**, **прилика**, **гад**, **гадни**, **нагадзиц ше**, **ствар**, **шала**, **шаліц ше**, **патиц**, **патня**, **квариц**, **крва**, **кварни**, **корисци**, **корисции**, **корисни**, **удешни**, **тарговец**, **тарговац**, **сувач**, **град**, **говедзина**, **гербави**, **исти**, **те исти**, **готово**, **баш**, **па(к)**, **ипак**, **да**, **дабо(г)ме**, **дакле(м)**, **сведно**, **какотако**, **заправо**, **кедигод**, **кельогод**, **койхто**³⁰.

У вязи з тим Кастельник наглашуе же пожичене слово треба „применіц туту духу нашей бешеди”: „Дакле, место: **разлика** треба гуториц **розлика**,

а место **град** лепшье би було гуториц **град**, **тарговац** мсето **тарговац** итд”. Правда, остатні слова не здобули „право гражданства” у формах котри предкладане Костельник як, на остатку, и юго предкладане же би ёе заменело слова „шор”, „ушориц” зоз словами „ред(=ряд)”, „урядэци”³¹.

Указуючи на тото же „уж тераз ест велї сербски слова у нашей бешеди, хтори ше нам зошицким придали”, Костельник наводзэи приклады таких асимилюваних словах як цо то: **дружтво**, **редзиц**, **затсава**, **ред** (**ряд**, **порядок**), **удесиц**, **удешниц**, **створ**, **уживац**, **заправо**, **(не)овисни** и други. Предклада: „Лепшье хасновац сербски слова як мадярски”³²

3.3. Бешедуючи о пожичкох, Костельник тримал же необходне:

а) жичац слова теди кед у мацеринским языку нет потребне слово або чежко витвориц;

б) пожичене слово „применіц туту духу нашей бешеди”;

в) сербски слова котри ше у свидомосци тих котри их хасную веџей не тримаю за цудзи треба хасновац и надалей;

г) жичац нови слова препоручовал з українскаго и сербскогорватскаго, з тим же сербизмом давал одредзене першэнство кед було слово о выборе медзи сербскогорватскими и мадярскими словами.

4. Тих основных вимох ше Костельник притримовал у своеї дальшай търчосци. Так у стихах котри обявени у 20—30-тих роках вон зведол на минимум хасноване сербизмох дублетнаго характера — було нам наисце чежко найсц приклады, нателью су ридки. У Костельниковай прозы, кед ше о неї судзи спрам виданью РНПД „Руски календар”, таки ше сербизми ридко стрета. Як приклады вежнeme: **Дутяндійоше** (сг. **дућанција**) отверали свойо дутяни (тото слово вошло директно до языку рускаго фолклору), выходзели на улїцу (102); Но за отровене цело лем отров — голем през даяке време — може буц лїк (104); ... и з временем ше витворюе з того цале живе естество (106) и даедни други (Шицки приклады з приповедки „Кед ше нови швет родзэл”, РК на 1929).

5. Дотыкаючи ше до питаня сербизмох на граматичним уровню, Костельник писал:

„Дзехтори сербски слова уж ше так удомели у нашей бешеди же зме їх ёе годни виручиц, анц преиначиц, гоч вони приноша нови фурми о нашей бешеди. Так напр. **кедигод**, **якигод**, **па(к)**, **да**, **дабоме**, **дакле(м)**, **баш**, **исти**, **те-исти** и иньши. Але особито на да треба мерковац, же би го не хасновац пречасто, же би да зошицким не вициснуло нашо прадавнє же (греческе ге=). Сербскогорватски злучнік **те** значи тото исте, цо наш злучнік **та**. Па прето место „еден те-исти” лепшье би було хасновац „еден та-исти” або „еден тот исти”.³³

За нас найинтересантнейшее одношене Костельника туту злучніку „да”. Костельник фактично не одредзуе точны граніцы хаснованя тога злучніка у руским языку, вон лем препоручуе же би ёе треба хасновало ридше, же би у подполносци не видрил злучнік „же”. На тот способ Костельник зре умерене хасноване злучніка „да” а, як видзиме, исти ше так „удомел” у руским языку же го виключиц тера з досц чежко. До списку руских злучнікох (б. 88) Костельник уключочуе, ведно зоз „да”, тиж „па”, „ипак”, „дакле(м)”. У самим тексту „Граматики” Костельник не раз хаснует „да” у зависних цильовых, способовых и даедних других виреченьюх: Слово дзекеди

роздзелюеме прето, да (место: **же би**) зазначиме, же два слова спадаю ведно... ; Незложене слово добре так дзеліц, да (место: **же би**) наросток oddзеліме од кореня... (100) итд.

Дзекеди Костельник хаснует злучнік да и у своїх уметніцких творах: шицки приходзя до церкви, та іх там мож шицких видзиц, да вони о тым и не знаю („Давни пайташкі”, РК на 1922, б. 67). У комбінації з як (як да) и лем (лем да): Як да пейц ангели зоз неба гуторя, Так з високей, старей турні Новы дзвони дзвоня („Новы дзвони”, РК на 1929, б. 101); але я не трилам мой живот за дракши одо мне, лем да скончым драгу и службу, да будзем шведком Євангелії ласки божей („Кед ше новы швет народзел”, б. 105).

Составни злучніки як да и лем да ше хаснүе и у сучасним язику.

Костельник у „Граматики” спомнул тиж и применовнікі од и за котры ше хасновало, под уплівом сербскогорватскага язіка, у другей функцыі: „Пре сербски язік применовнікі од и за достали у нашай бешеди и таке значене яке не маю у общым руско-украінським язіку. Так ми гуториме напр. паліво за жиму, од скоры ушити чижми”.

У статі „Наша бешеда” Костельник зазначае сербскогорватски уплів у словах патриотизам, словнік и других.

Сербизмы у виданьох РНПД

6.0. Як познате, Руске Народне Просвитне Дружтво (РНПД) основане 1919. року. Уж о рок, то ест 1920. року, почина видавац рочнікі под общу назыву „Руски календар за южнославян(ъ)ских/югославянских Русинох”, по тим новини „Руски новини” (од 1924. року) и часопис за дзеци „Наша зарадка” (од 1937). Понеже нам на разполаганю лем виданя РК ми, у складзе з тим, розпартриме як ше развивало питане сербизмох у тим популарным виданю.

Векше або меншэ хасноване сербизмох у тим рочніку завишело, насампредз, од самого автора статі, стихох або прыповедкі; редакторски интервенцыі на тим плане практично не было або ше их, конечно, не чувствовало. Найосторожнейши у хаснованю сербизмох Костельник, а у меншай міри — други авторе, медзи котрима и такі познаты активісти РНПД, як М. Мудри, а тиж Ю. Павич и даедни други.

6.1. Жадаюци утвэрдзіц ступень интензивносці сербскогорватскаго упліву на літературны язік Руснацох у Югославії, ми вжали еден рочнік — РК на 1929. рок³⁴ и преанализовали зме го од першаго по остатні бок (шицкаго 155 бокі густого тексту). Анализа потвердзела предпоставку у вязі з тим же ше сербизми, без огляду на даедни препоруки Костельниковай „Граматики” односно на необходносці іх умеренага хасновання, и далей хаснует з боку авторох, першэнствено по основі іх похойтаваня тей проблематики, при чым ше окреме значне число сербизмох хаснует у текстох котры у вязі зоз економску, культурну и научову обласцу, а истотасно интензитет хасновання сербизмох у літературных творах у одредзеней міри опадуе.

Ю. Павич у статі „Русини у Новім Садзе” пише, наприклад: Нападли поново, на други завод, и кед не нашли ніч, повируговали з.орманох шицки списи и спалели их. Самого паноца Бойча забили, парохияльне зданне окупірали и до нъго ше вец уселели православни попове (16). У невелькім

контексту зоз сербскогорватскаго вжати пейц слова медзи котрима и (з поли калковани) фразеологійни склон словох на други завод.

Учитель М. Няради пише у статі з геометрыі: Плоху трапеза вирахуеме, кед ровно идущи (вочны) страны пособираме, а суму добиєме подзеліме з 2. Затым гледаме висину (ширину) и цо зме добиєме помножииме з висину. Чом? Зато, же с каждого трапеза можеме направіці цеглові (52). Приклад невелького контексту зоз статі М. А. Поляўкі „Злога”: Злога є важна дружтвена потреба. Вона прицагуе, соединяе людзох до дружтва и дава моц за юго опстанак. Злога є племеніти противник лукавей „нэзлогі”, котра у фамелії, сродствах, приятельству, селу, держави прыводзі до звади, мержні, правоцяня, злочынства, та и убиства. Злога є благотворна, а нэзлога разорительны зли дух (61).

У тим невелькім виrivку практически 50 одсто сербизми и тельо несербизми; а лем поедини спомедзі ніх (дружтво, -ени, злога) ше хаснью и нешкака у літературным руским язіку. На шлідуючым боку тей статі у ёдним виречэню автор хаснует: племеніти, свойство, повольни, добили, воспитане, благо! Ту ище приклад зоз другей статі истога автора „Задовольство”: Пріповедка гвари, же ёдному хорому царови врачарка препоручела же да набаві кошулю од задовольного человека, най ю облече, оздраве; Словом ненасилтівосць и страх не допушчую нам, да голем за кратке време мирно уживаме щесце, задовольство, вони го дораз претваряю на боль, на бригу (90).

На остатку, ище ёдно виречэне зоз статі Ф. Лабоша „Цо и нам треба?”: Чи би бул могучи нешкакні способ живота, да не было такого напредованя у машинох, у знаносци (уметні гной) и у просвіти? (96).

Як приклад превелького числа сербизмох у тим календаре ше явя статя Онуфрия Сакача „Яки порезі маме плаціц до 1/1 1929. року” (бокі 92—95). Випатра як кед би автора сербизми ўністравно победзели, надвладали. На трох бокох спомнутей статі ми пренашли 60 маркантны сербизмы, то ест фактычно по 20 сербизми на кождым боку: порезник, порез, равнотежа, уеднене, покраїна, предратни, разрез, наплата, добиток, тэциварина, разред, доходарина, имовина, пословни, промет, коморски, прирез, припадац, земльо-закупніца, приход, тарговец, закупніна, влас(т)ник, намет, ютро, ратни, общи, ванредни, напала, доходарински, дотични, земльопоседницы, катастарни, ораница, ливада, пашняк, мочвара, односно, податок, валовница, обвезница, тарговина, примерак, динар, доходок/доходак, срез, бабица, од прилики, даклем, землярина, установяц, врт, виноград, трстика, шума, просечно, пописник, порезовник, право.

Кед вежнеме до огляду же ше велі сербизми повторюю по 5—10 раз у тей статі, вец видзе же ше стредне на ёдним боку тексту найду по 100 и веций сербизми! О. Сакач, наприклад, пише: Найбаржей обтерховани порезом нашо тарговци и ремеселнікі, хтори плаца на свой приход: 1. Тэциварину III разред (10 одсто чистага добитка). 2. Доходарину и (имовину до края 1904. року). 3. Порез на пословни промет (1% од промета). 4. Инвалидски порез и коморски прирез (93).

Випатра так як кед би ту не было ані дзешец рускі слова! Правда, не шицкі сербизмы ту звишні; та заш лем, чи були необходні такі як: добитак, имовина и другі?

Аналогична сlica и у календарох за другі рокі. Так, статя Осіфа Торми на штыврох бокох „Психолошка и соціялна інтелігенция и іх розвідане (історія)” (б. 123—127) ма шлідующи сербизмы: психолошки, особи-

на, спретносц, прилика, активносц, заједнички, оцена, слика, присутносц, трайнейши, будучносц, розвиток, да, прави, маймун, ступень, розлика, постојащи, одросли, књижовносц, овисносц, однос, ствар, опстојавац, вредносц, па, разликовац, направени, реченица, южњаци, сиверњаци, гисторија, необични, при(т)ча и други³⁵.

6.2 Подобни приклади би ше могло наводзиц у великом чишиле цо, зашлем, не наш задаток. Треба призначиц же, ведно зоз пожичкама одредзених сербизмох, до руского јазика у анализованим периодзе уходза цали фразеологийни склопи словох зоз сербскогорватского јазика. Правда, у векшини случајох вони представјаю калки (то ест преклад склопу словох по часдох), або голем полукалки (не у цалосци преложени компоненти склопу словох), наприклад: **на тот способ** (19, 98), **отповем на кратко** (22) — сг. **одговорим на кратко, виношиц у пенежкох** (26) у сг. **износити у новцу, стој на располагању** (74) — сг. **стајати на располагању, ступиц на моц** (93) — сг **ступити на снагу, радо пристајати** и велї други. (Шицки приклади вжати зоз РК на 1929. рок).

О интензитету упліву сербскогорватского јазика на руски у тим периодзе шведочи тиж и токо же даедни авторе не у можлівосци розликовац свою и форму з цудзого јазика, а як резултат ше зявое, наприклад, же ше прикметнік часто хаснуе зоз сербскогорватским словотворними елементами, то ест зоз суфиксом у датих прикладох:

историйски (24), **политички** (80), **паришки** (81), **физички** (92), **порезки** (93), **капиталистички** (98); **психолошки** итд. Меновніки з характеристичними сербскогорватским флексийними и суфиксальними формами: **телеграм** (112), **програм** (156), **мисионар** (145), **медицинар** (155) и подобне. Діеслови: **окупирац** (16), **интересирац** (41), конечно, ту и очиглядни горватизми: **хистория** (40) и **гистория** (86).

Же би читач мал цо подполнейшу представу о сербскогорватским лексичним упліве на руски јазик у периодзе 20—30-тих рокох, ми даваме на концу тей часци роботи додаток II у котрим ше по азбучним порядку дајушици преңайдзени сербизми у РК на 1929. рок (боки 1—155). При тим, не ураховавани до количства повторјованя истих сербизмох у тексту. Зоз 115 бокох ми призначели веџеј як 500 сербизми — число у подполносци упечатліве!

7.0. Потераз було слова углавним о лексичних сербизмох у виданьох РНПД. Не менеј важне ошвициц тиж и сербскогорватски граматични уплів у тим периодзе. Його интензивносц, правда, дакус менша як цо то бул случај з лексику, але кед ше поровна з нешкайшим положеньем, вон досц упечатліви. Ми позберали богати материял у вязи з граматичними елементами сербскогорватского јазика у руским литературним јазику 20—30-тих рокох. Затримаме ше на ошвицованию, то ест појашњованю, по нашим думаню, найсућнейших случајох (шицки приклади з РК на 1929. рок; други жридла наведзени окреме).

7.1. У обласци морфології меновнікох призначене интензивне хасноване флексии **-у** (як у сг. јазику) место **-е/-е** у локативе єдинини: Медзи першими, котри напущели свою дідовщину и приселели ше до крайох нашей югославянской держави були и Русини у Новим Саду (14); А хто то и цо же вон ту роби у тим **цудзим валалу?** (37) и други.

Перши спомедзі руских язикознавцах котри досц ясно писал о флексии **-у** ище 1936. року, як о упліве сербскогорватского јазика, бул профессор

Гајриjl Надъ: „понеже людзе, владаюци добре зоз сербску бешеду, у котрой ше находзи лем закончене -у у тим припадку neutr; уноша неосетно до ёсвєй бешеди и сербски способ висказования думох — да ше на -у хаснуе више частейше место закончена -е/-е...”³⁶

Мож видзиц же, по аналогії з форму у **Бачкей**, котра ше преширила под уплівом сербскогорватскога јазика по нешкайши часи, у тексту РК похаснована и варијанта у **Босней**: Так родя и други парохи у **Босней**, у Славониї (108).

Досц часто ше хаснуе и часточку **ето**: **Ето** так би вон и сина својого принял и може буц ледво дочекал (40); **Ето!** так ше воспитуе у людзох злога (64); опатриц мож тиж и боки 8, 41, 43 и други.

Сербскогорватски способ хаснованя формох терашњого часу помоцнога діеслова „буц” праве при зложеним предикату — то ёдна з найхарактеристичнейших прикметох у тим анализованим периодзе. У материјалох мајме вельке число прикладох за тово. Ния даскельо приклади хаснованя ёнклитики **е**: Мера за кубик **е** кубични метар (54); Злога **е** дружтвена потреба (61); гнїв **е** найвекша отрова людскому животу (63); Наймоцнейша **е** держава у колонијох Енглеска (80) и велї други. У остатнім прикладзе звязка **е** змесцена медзи атрибутом и одредзуючим словом цо характеристична прикмета сербскогорватскога јазика.

Приклади зоз **су**: Рошнене и горене древа **су** природни појави (72); Дзе пламень гашне, отамац чловек най ше страні, бо то знак же у воздуху **су** отровни елементи (74); Союзи **су** познати на цалим швеце (99).

Призначали зме и сербскогорватску конструкцию з применовніком **од** на котру указовал ище Костельник у својей „Граматики“ (бок 88): Парох Лусканци ведно зоз Поляком завжали ше и **помогнути од владики Смиличкласа** одобrel им варош Нови Сад и держава основну школу отримовац на руским јазику (18).

Барз ше активно хаснуе сербскогорватски злучніки, наприклад — противни **иначак**: Русин гоч и научел цудзи јазик, **иначак** при својим твардо стал и з нім путовал по цалим швеце (57); Конец войны — то початок миру. То кажди вери, а **иначак** конец войны — то лем велім нуждом початок (19).

Составни злучнік **па**: Знали зме як дзеци гуски чувац, **па** зме ше забавели по пажици (40); Гутор раз уж видзиш яка сом добра, **па** ци шицко повем цо знам (41); Вон ше любел пошпоциц на паноца и мадистра и то найвеџеј теди, кед уж влеце закончовал пиво, **па** почал однова паленку. **Па** и то не було баш кажди дзень (64) и други.

7.2.1. Окреме ше интензивно хаснуе у 20—30-тих рокох злучнік **да** и составни злучніки котри иду з нім. Велї статі РК на 1922. рок окрем статьях Г Костельника) скоро засипани з тим злучніком. Ния даскельо приклади з религийней статі Михала Мудрого: Читаме у кнїжкох, же у тих часох сами погане дзвигали руки горе до неба, да им ше змилуе и пошлие дахто, даих вибави зоз зла (4); Кед ше раб у Риме похорел у пана, дал го винесц вонка з варошу на острово рики Тибра, да го не видзи и там даумре без помоци и потіхи (45) итд.

Начишели зме же на 155 бокох тексту РК на 1929. рок злучнік **да** бул похаснован 275 раз у функциї злучніка котри твори найрозличнейши типи зависних виреченьох, — вијавни, релативни, присловніцки, цильови, виречения... Ми не будземе ту наводзиц приклади, понеже тому питаню пошвеце на ёдна наша цала робота.³⁷ Обрачиме увагу на питане вязане за факт же

котри то нови злучніки у руским языку оможлівіл злучнік да. З його помо-
щю, у руским языку ше зявело значне число злучнікох котри маю другу и
досц константну часц да; диференціяция ше окончує по іх перших компо-
нентах. Тото можеме илустровац з прикладами:

- 1) Голем да: бежиме лем за щесцом, задовольством: теди голем да
знаме дзе го найдземе;
- 2) же да: Так людзе, хтори розполагали лем з меньшу суму зачувано-
го пенежу основали окреме своє дружтво зос тім, же да ше шицок чисти
хасен подзелі меджи членами (98);
- 3) лем да: Плацел за ньго и през швета и през вельки вакациї, лем да
Ганю не забудзе (38);
- 4) (на)место да: порада з людзми то твоя радосц и место да ше о добрим
стараши и о миру, а ти би виберанки и олдомашы... (68);
- 5) па да: А по думаце, сущед, чи би то не могло ше випитац од вла-
дики, па да нам и паноца каждого року другого посила (65);
- 6) цо да: Безбожнік не знал, цо да на то одвитуе... (113);
- 7) чи да: Поведз ле Иринко, чо би ши любела скорей видзиц, чи да
ни сцец, чи добри Бог да умре (146);
- 8) чом да: Чом да ше процивиме баж людзом за хочцо (62);
- 9) ягод да: Ягод да мне самей дахто дацо дал, так сом ше зрадова-
ла (44).³⁸

8. Скорей як закончиме розяшньоване питаньох упліву сербскогорват-
ского языка на руски языку у назначеним периодзе, укажеме тиж на тот факт
же у 20—30-тих роках не елиминовани сербизми ані з первих учебнікох за
руских школярох, и попри того же ту уж требал буц строги и ясни вибор
язичных средствах. Факт истанованя сербизмох у учебнікох по хто зна хтори
раз потвердзує моц упліву сербскогорватского языка на руски языку у 20—
30-тих роках. Не були зме у можлівосци преанализовац зоз того становиска
шицки учебніки котри вишли медzi двома войнами, та ше накратко дотхнен-
ме лем „Буквара церковно славянского и русского” котри составел учитель
Яким Костелник.³⁹ У букваре ше хаснует першенно досц преширени сер-
бизми у языку югославянских Руснацох: поуки (13), живина (6), управящ (7),
заграда, справиц (10), паметац (12), неприятельство, заказани (16), животиня,
правиц, опоминац (24), гадни (26), прави (26), тарговец, пристац (33), напре-
довац (35), неука (36), страна, страдац (39), путник, уряднік, тутор (43), (не)-
приятель (45), пустиня (46) итд. У литературним руским языку ше фактично
не хаснует: помочнік, -ніца (10), празник (20), особити (46), шала (48), бо-
жаньски (49) и даедни други.

З граматичних елементох „Буквара” Я. Костелника ше барз активно
видвоює злучнік да: Нас Бог створел, да Бога любиме, да Бога служиме...
(12); Єдного дня нагварел Коїн Авела, да пойдзе зоз нім на полъю (22); Пра-
вел тоту ладю през 120 роки и опоминал людзох, да ше покаю (24); Бал
ше, да не змоцнею и так гуторел: „Унічтожиме их, да нас не преможу” —
Наредзел, да каждого хлапца... руци до води (44).

Други граматични сербизми то, наприклад, енклитики су и е у функ-
ції состоянней часци предиката: Цо су Ангели? (9); З чого е зложени кажди
чловек (11). Флексия -у локативе меновнікох хлопского роду: Настали се-
лем родни роки и жита в Єгипту було надосц (38) и други.

9. Преанализовані матеріял, на тот способ, допущує же близме напра-
вели даедни шлідуючи заключеня.

Зоз зявеньом літературней писаней форми руского языка 1904. року,
проблем сербизмох фактично пришол на дньови шор и попри того же го ри-
шиц, або голем одредзиц найширши граніци ришенъох, було досц чежко.
О тим шведоча и писма Г. Костельника од 1904—1907. року за котри ха-
рактеристичне присуство веліх лексичних и граматичних сербизмох, а кот-
ри (письма) у своеї структури маю велью общого зоз структуру бешедного
язика (усного) з того часу. И попри того же ше не ошлебодзел од упліву
сербизмох у своеї першай книжки „З мойого валала”, Г. Костельник по-
ступне доходзел до сознаня же тот процес необходне яснейше и прецизнейше
регуоловац. Свой одношене тут питаню сербизмох у мацеринским языку вон
винесол у статьях и у „Граматики”. Його похопене ше, у основи, зводзи на
тото же тоги сербизми, котри уж нашироко прилапени у рускей бешеди, тре-
ба предлужиц хасновац, а нови пожички необходне „применіц тут духу на-
шай бешеди”. Сам Г. Костельник у статьях и уметніцких творох з периоду
20—30-тих роках у досц малей мири хаснует сербизми. Понеже принципи
твореня и вибору новых словох, котри Костельник назначел у „Граматики”,
не могли буц нараз похасновани, одн. преточени до живота (до цалком при-
родне, понеже за тото потребни у пракси досц длуги час), 20—30-тих ро-
кох рижни авторе, обявлююци у виданьох РНПД, хасновали сербизми, фак-
тично, по власним похопеню. Вельке число сербизмох мож замерковац у
статьях окремного характера (наукових, просвітних, привредних и подоб-
ных), док е у одредзеней мири огранічене у прозних и поетских творох.

Додаток II

Сербизми у „Руским календаре” на 1929. рок

бабица	— сг. бабица	взаємно	—	узаямно
бавилище	— бавилиште	виноград	—	виноград
бавиц ше	— бавити се	висина	—	висина
баж/баш	— баш	висликавани	—	сликован
барока	— барока	владар	—	владар
безмерни	— безмерни	власник	—	власник
бербляц	— бербляти	внутрашні	—	унутрашні
бесплатно	— бесплатно	водя	—	вођа
благо	— благо	воспитани	—	васпитан
благовторни	— благотворни	врачарка	—	врачарка
блювоцина	— блъвотина	вредни	—	вредни
боме	— боме	време	—	време
борба	— борба	врт	—	врт
браниц	— бранити	всеучилище	—	свеучилиште
брига	— брига	гласно	—	гласно
буна	— буна	глубина	—	глубина
валовница	— валовница	горски	—	горски
ванредни	— ванредни	готовина	—	готовина
ват	— ват	губиток	—	губитак
важни	— важни	готово	—	готово
великодушни	— великодушни	грани	—	грање
величац ше	— величати се	дабоме	—	дабоме, дабогме
величина/велічина	— величина	дакле (м)	—	дакле (м)

дангубица	—	дангубица	зачудо	—	зачудо
двадинарош	—	двадинарош	захтевац	—	захтевати
деловодја	—	деловођа	звонар	—	звонар
динар	—	динар	згода	—	згода
добиток	—	добитак	згодни	—	згодан
добиц	—	добити	здрав/здраве	—	здравље
добро	—	добро	земљоделец	—	земљоделац
добробит	—	добробит	земљодилски	—	земљоделски
добротвор	—	добротвор	земљо-закупници	—	земљозакупници
довольно	—	довольно			
доказ	—	доказ	земљопоседници	—	земљопоседници
домашњи	—	домашњи			
допринесц	—	допринести	земљарица	—	земљарица
допутовац	—	допутовати	зединијац (ше)	—	саједињати се
досц	—	доста	злога	—	злога
дотични	—	дотичан	злочинство	—	злочинство
доходок/-ак	—	доходак	знак	—	знак
доходарина	—	доходарина	знатоц	—	знатност
доходарински	—	доходарински	знатижеля	—	знатижельја
драгоценни	—	драгоцен	значиц	—	значити
дружина	—	дружина	изасланик	—	изасланик
дружтвени	—	друштвени	изволиц	—	изволити
дружтво/-штво	—	друштво	изјављовац	—	изјављавати
дуган	—	дуган	имовина	—	имовина
дуганд/йош	—	дуганција	именик	—	именик
Енглези	—	Енглези	ипак	—	ипак
ето	—	ето	исказ	—	исказ
единка	—	единка	искрени	—	искрен
единствени	—	единствен	искусни	—	искусан
једноставни	—	једноставан	искуство	—	искуство
живио!	—	живео!	исти	—	исти
животиња	—	животиња	исто/исце	—	исто
забавни	—	забаван	калапар	—	калапар
завод (на други)	—	завод	катастарни	—	катастарац
заград(к)а	—	заград(к)а	киселина	—	киселина
задобиц	—	задобити	клеветац	—	клеветати
задовољни	—	задовољан	количина	—	количина
задовољство	—	задовољство	коморски	—	коморски
заједница	—	заједница	кошарка	—	кошарка
законити	—	законит	кошница	—	кошница
закупнина	—	закупнина	кошуља	—	кошуља
заостац	—	заостати	крајна	—	крајина
записник	—	записник	краљовина	—	краљевина
запоставен	—	запостављање	краљски	—	краљски
започац	—	започети	круг	—	круг
заручник	—	заручник	кукавица (?)	—	кукавица
заслуга	—	заслуга	купа	—	купа
заставка	—	заставка	купел	—	купел/купатило
заступник	—	заступник	ливада	—	ливада
зато	—	зато	лов	—	лов

маленкосц	—	маленкост	—	обавеза	—	обавеза
малки/-о	—	малко	—	обавезница	—	обавезница
манџи ше	—	мањити се	—	обвод	—	обвод
матурант	—	матурант	—	обешени	—	обешен
меджи	—	међу	—	обиватељ	—	обиватељ
милозвучни	—	милозвучан	—	обилносц	—	обилност
многоугел	—	многоугао	—	обилни	—	обилан
множина	—	множина	—	обичай	—	обичај
могучи	—	могући	—	обични	—	обичан
мозок	—	мозак	—	облик	—	облик
мореплавец	—	морепловач	—	обрана	—	обрана
мочвара	—	мочвара	—	обранц	—	обруч
набавиц	—	набавити	—	одац (ше)	—	одати (се)
награда	—	награда	—	одбор	—	одбор
нада(ва)ц ше	—	нада(ва)ти се	—	одлучовац	—	одлучивати
наднічар(ка)	—	надничар(ка)	—	однісно	—	однісно
називац	—	називати	—	одпутовац	—	одпутовати
найпосле	—	најпосле	—	одстранц	—	одстранити
намет	—	намет	—	одстранене	—	одстрањивање
наново	—	наново	—	одрезок	—	одрезак
наопако	—	наопако	—	оживотвориц	—	оживотворити
наоружани	—	наоружан	—	озбильни/-љно	—	озбилиан/-љно
напад	—	напада	—	озбильносц	—	озбильност
наплата	—	наплата	—	озда	—	озда
напола	—	напола	—	ознака	—	ознака
направени	—	направљен	—	означене	—	означење
направиц	—	направити	—	означиц	—	означити
напредни	—	напредан	—	омогучиц	—	омогућити
напредовац	—	напредовати	—	опис	—	опис
напредоване	—	напредовање	—	оплемениц	—	оплеменити
напротив	—	напротив	—	оплячкац	—	оплячкати
наредник	—	наредник	—	опоменац/-минац	—	опомињати
народолюбец	—	народольбац	—	опстанок	—	опстанак
наручиц/-овац	—	наручити/авати	—	опширино	—	опширино
наставиц	—	настављати	—	општина	—	општина
настрадац	—	настрадати	—	опшици	—	опшици
небески	—	небески	—	ораница	—	ораница
невероватно	—	невероватно	—	осважене	—	освежење
невешти	—	невешт	—	(о)сетиц	—	(о)сетити
неправилни	—	неправилан	—	особени	—	особен
неприлика	—	неприлика	—	особито	—	особито
незгода	—	незгода	—	особле	—	особље
немир	—	немир	—	основина	—	основина
незлога	—	незлога	—	остварене	—	остварење
неписменосц	—	неписменост	—	пара	—	пара
непознати	—	непознат	—	пашњак	—	пашњак
непристойни	—	непристојан	—	писмени	—	писмен
непријатељ	—	непријатељ	—	писменосц	—	писменост
новини/-на	—	новине	—	писмо	—	писмо
новинар	—	новинар	—			

писмоводитель	— писмоводитель	правник	— правник	размер	— размер	сретни	— срећан
плашиц ше	— плашити се	право	— право	разред	— разред	ставиц ше	— ставити се
племенити	— племенит	празнота	— празнота	разрез	— разрез	стално	— стално
плоча	— плоча	прасок	— прасак	разуменс	— разумевање	стан	— стан
повала	— повала	предлагач	— предлагати	рополагане	— располагање	стане	— стање
поверенс	— поверенje	предњак	— предњак	растворени	— растворен	становнк	— становник
повершина	— површина	предничиц	— предничити	рат/-ни	— рат/-ни	старина	— старина
повольни	— повољан	предратни	— предратан	рачун	— рачун	ствар/-ни	— ствар/-ан
погански	— погански	председник	— председник	рибар	— рибар	стварносц	— стварност
поглаварство	— поглаварство	представиц (ше)	— представити (се)	робијаш	— робијаш	страна	— страна
податок	— податак	представник	— представник	розвиток	— развитак	строй	— строй
подкасир	— подкасир	представиц (ше)	— представити (се)	розграбиц	— разграбити	судбина	— судбина
подложни	— подложен	представљац	— представљати	розлика/разлика	— разлика	судиште	— судиште
поедини	— поједин	представник	— представник	розликовац	— разликовати	сујеверни	— сујеверан
позорноси	— позорност	прекомерни	— прекомеран	розлични	— различан	сукња	— сукња
покрайна	— покрајина	преображен	— преображен	розлучовач	— разлучивати	тайник/-ник	— тајник
половина	— половина	преплашени	— преплашен	розправа	— расправа	талијански	— талијански
полупромер	— полуупромер	преплациц (ше)	— преплашити (се)	роля	— роља	тарговец	— трговац
польнопривреда	— польнопривреда	препородзиц	— препородити	роскош	— раскош	тарговина	— трговина
поново	— поновно	препоручиц	— препоручити	роспадац	— распадати	темель	— темель
поношай	— поношај	претварац	— претварати	роствориц (ше)	— растворити (се)	тециварина	— течиварина
попис	— попис	привремени/-о	— привремен/-о	сабља	— сабља	троши	— трошан
пописник	— пописник	приземни	— приземан	сад (заграда)	— сад	трошок	— трошак
поправа	— поправа	прилика (од ки)	— прилика (отприлике)	самодруг	— самодруги (?)	трстика	— трстика
порез	— порез	примир	— пример	самотни	— самостан	тутор	— тутор
порезник	— порезник	примирац	— примерак	свершени	— свршен	увидоменс	— уведомљене
порезовник	— порезовник	припадац	— припадати	свитови (рат)	— светски (рат)	углени	— углен
поручовац	— поручавати	припадњик	— припадник	своевољно	— својевољно	уд	— уд
поседане	— поседање	прирез	— прирез	село	— село	ујединене	— уједињење
посланик	— посланик	прирезки	— прирески	селянин	— сељанин	уживац	— уживањи
пословни	— послован	природни	— природан	сигурни/-носц	— сигуран/-ност	ужиток	— ужитак
послуга	— послуга	пристац/-авац	— пристати/-авати	сировина	— сировина	укратко	— укратко
послужитељка	— послужитељка	присуство	— присуство	сиротиньски	— сиротински	улога	— улога
пособирац	— посабирати	присутни	— присутан	скупштина	— скупштина	уметник	— уметник
посредовац	— посредовати	приход	— приход	слика	— слика	уметници	— уметнички
потреба	— потреба	пријава	— пријава	сликац	— сликати	уметносц	— уметност
потребни	— потребан	пријавиц	— пријавити	слично	— слично	уметни (горв.)	— умјетан
поука	— поука	пријатељ	— пријатељ	случай	— случај	упозориц	— упозорити
поучиц	— поучити	пријатељство	— пријатељство	слушац ше	— слушати се	употреби/-љиц	— употребити/-љати
поучни	— поучан	провалина	— провалина	соба	— соба	управа/-ни	— управа/-ан
похвальни	— похвалан	промет	— промет	соединиц	— саједињавати	управљенс	— управљан
почесни	— почасни	промир	— промер	составиц	— састављати	управац	— управљати
пошлідица	— последица	просечно	— просечно	состояц (ше)	— састајати (се)	урѓирац	— ургирати
поштар	— поштар	противник	— противник	спис	— спис	уселиц	— уселити
поштени	— поштен	противно	— противно	спомен	— спомен	усклікнуц	— ускликнути
поштовани	— поштован	пуковник	— пуковник	споменик	— споменик	усовершовац (ше)	— усавршавати (се)
поштовац	— поштовати	пустиня	— пустинја	споразум	— споразум	установиц/-јиц	— установити/-љавати
поява	— појава	путоване	— путовање	способ	— способ	утасни	— од: утаяти
прави	— прав	путовац	— путовати	справа	— справа	утаманіц	— утаманити
правиц	— правити	равнотежа	— равнотежа	рез	— срез	утемелитељни	— утемелителни

учене/-ни	— ученье/-ни	шетня	— шетьња
учинок	— учинак	ширина	— ширина
храна	— храна	школски	— школски
ципели	— ципели	Шпаньолци	— Шпанљолци
чамец	— чамац	шума	— шума
числени/-лїц	— числен/-ити	щетнїци	— четници
читанка	— читанка	юнак/-ци	— јунак/-ци
членарина/-ски	— членарина/-ски	јутро	— јутро
шала	— шала	јавиц (ше)	— јавити (се)
шарени	— шарен	Японска	— Јапанска
шерпенка	— шерпенја		

III ПИТАЊЕ СЕРБИЗМОХ У РУСКИМ ЛИТЕРАТУРНИМ ЈАЗИКУ У ПОВОЈНОВИМ ПЕРИОДДЕ

0. Кед у XIX вику хасновање сербизмох у бешеди завишло на сампредз од особи котра бешедовала, а зоз звјијованьом литературуно-писаней форми и з формованьом руского литературнога јазика — од того хто пише (не бе-руци до оглјаду общи принципи котри назначел Г. Костельник у њого „Граматики“ и у иных статох), у повојновим периодзе ше одношене гу сербизмом менја у обачлївей мири: поступнє и сигурно ше при векшини обра-зованих ношитељох руского јазика твори свидоме одношене гу њих хаснова-њу. Кед же по војну питање о сербскогорватских пожичкох фактично не вишло з рамикох теоретичних розправох (найвеќша часц авторох предлу-жевала по своїх похопењох хасновац једни або други сербизми, једен або други њих квалитетивни состав; јак виномок ту лем Г. Костельник и, евентуално, ище лем даскељо авторе), по војни воне више баржеј здобува практи-чи карактер. Та и у тих рокох одношене гу сербизмом не було виједначене, цо значи же ше већеј раз меняло.

0.1. Уж 1945. року, кед почало видање новинох „Руске слово“ — орга-на Народнога фронта за Русинох у Войводини, а кед ше тиж поступнє ор-ганизовало културно-просвітни живот медзи руским жительством на нових, социјалистичких началох, зявело ше питање одношена гу сербизмом. 1945—46. року на бокох „Руского слова“ Я. Баков објавел серију статох у вези з питањем даљшег судьби руского правопису, котри вон задумовал јак максимално приближени гу сербскому принципу „пиши као што говориш“, јак замену јотованих буквох Й, Ћ, Є, Ј з одвирућима сербскима сред-ствами и друге⁴⁰.

1946. року Я. Баков заступа зблажоване не лем правопису, але и самого јазика зоз сербскогорватским јазиком⁴¹. Прилаговане предкладаньох Я. Ба-кове допомогло би, без сумњиву, ище већшому уплїву сербизмох на руски јазик и приведло би, фактично, до њих неконтролованого хаснована.

0.2. Було так јак було, але у первих повојнових рокох у руским јазику було и без того надосц. М. Г. Пушкашова писала:

„Два деценија назад, кед зме по војни баржеј почали розвивац свою власну видавателну дјељносц при „Руским слове“ и кед зме при Радио Но-вим Садзе на перши завод основали руску редакцију, ми свой јазик лем, плели“. ⁴²

1.0. Понеже не мame достаточне количине виданьох политичнога, еко-номскога и научнога характера з анализованого периода (то јест, з першого повојновога дзешеџроча), ми не у можљивосци навесц ту илустрацији числе-ности хасновања сербизмох у руским литературуно-писаним јазику зоз 40—50-тих рокох. Прето ше указује можљивосц випитованја же на јаки ше способ прецишковања тексти литературуних творох руских авторох од непотребних сербизмох. Јак зме за токо указали у другеј часци нашого вигледованја, у твстрох уметнїцкай литератури сербизми ше хаснуе, мож повесц, обачлїво умерене кед ше прировна њих количине и чежину гу другим текстом, гу текстом других (нелитературуних) жанрох. Без оглјаду на ћицко, писатељом и поетом не було легчайше јак скорей розграничеја цо з јазичнога матери-јала походзи з њих јазика а цо — з цудзого. З роками, правда, елементи з другога јазика випадали више прецизнейше, а звичайно були заменювани зоз словами мацеринскога јазика (кед же таки слова було, але кед их мож було твориц зоз средствами мацеринскога јазика). Тот процес поступнога очисцо-ванја руского литературнога јазика од непотребних сербизмох мож очигляд-но демонстровац на прикладзе приповедки Јовгена Кошича „Браца“, ко-тра видата два раз: перши раз 1952. року у часопису „Шветлосц“, а други раз — 1961. року у познатим зборнику „Одгук з ровнїни“.

Наставање приповедки и њих објављивање ше збули у периодзе кед сер-бизми у неограниченом количине уходзели до руского литературнога јазика; повторене видање приповедки ше одноши на 60-ти роки, на час кед ше неконтролованосц у одношеној на сербскогорватски лексични и граматични елементи поступнје заменюје зоз свидомшим одношеној ту њих, кед хасно-ване сербизмох у пракси (у текстох) постава умерене.

Мајоци у оглјадзе питање сербизмох, ми окончели поровнујући анализу двох редакцијох приповедки „Браца“. При тим зме зазначили карактерис-тични прикмети.

1.1. Найвеќша часц лексичних сербизмох, котри дублирују руски слова, у другеј редакцији одстранена (з боку самога автора або редакцији). Так, мес-то спрезносц находзиме осторожносц (у ствари — русизем, то јест, з росий-скога јазика).

1952

Часто надпоминал товаришом же би
ше чували не пре малодушносц, а-
ле пре общу ствар, прето же опрез-
носц то, јак людзе гваря, мац сигур-
носци (250).

1961

... же осторожносц то јак людзе
гваря, мац сигурносци (10).

Сербизм обманьовац ше (обманјивати се) похасновани у першој ре-
дакцији ведно (!) з руским словом спреведац, и вон тиж заменени зоз словом
спреведац ше:

Не шмеме ше сами обманьовац, то-
варише, а не шмеме анї других
спреведац (251).

Не шмеме ше сами спреведац, то-
варише, а не шмеме анї других
спреведац (11).

Сербизм **одац** (одати) и калькировани зоз сербскогорватскаго издати з діесловом видати у редакциї 1961. року заменени з діесловом **зрадзиц**, та и вец не вшадзи (опатриц остатні приклад) — указуе ше ту длуготирваци звик на калк **видац**:

Таки це **вида** под першим корбачом (253);

Не видала би го, гоч би ю як мучели (255);

Знала же Силви **не ода**, але исто так знала же ше **не годно** длуго отримац у тайносци, бо можебуц tot who Силвия **видал**, **вида** и Михала... (264);

...не шме ше з нім одкрыто порозгваряц, бо це годзен **видац** и вец то? (252).

У другей редакциї сербизм **одпор** (отпор) зачувал лем значене „воене процивене”; у других значеньях похасноване руске **процивене**:

Та ище и богати людзе и іх природни **одпор** пре власни маेतок и нігда не сити очи (254);

Чи наисце людзе не знаю же постое организовани **одпор**... (16).

У спомнутим контексту заменени тиж сербизми: **владал** (252) — **пановал** (12), **посто** (252) — **од сто** (12), **немочна** (253) — **слаба** (14), **майка** (253) — **мац(ер)** (14), **пиряре/перяре** (253, 254) — **пиркаре** (14), **могучносц** (264) — **можлівосц** (25), **угел** (266) — **кут**, але тиж так и **угел** (29) и так далей.

1.2. Анализованы процес обачени тиж так и на досц численых прикладах граматичных сербизмох. Так, у веќшим чишле прикладах у редакциї з 1961. року у локативе јединини меновнікох хлопскаго роду место флексии -у, кстра ше развивала у руским языку под упливом сербскогорватскаго языка, похаснована флексия **-е/-е**:

Концом 1941. року, у **децембру**, наявял груби шніг... (259);

На пероне Новосадской станіци чекал народ... При виходу... стала громада войска... Не випушчовали их на тот бок станіци, але на други, же би их не видзел народ хтори чекал на **уходзе** (26).

Таки це **зрадзи** под першим корбачом (13);

Не зрадзела би, гоч би ю як мучели (16);

Знала насигурно же Силви **не зрадзи**, але так исто знала же ше **не годно** длуго тримац у тайносци, бо можебуц tot who Силвия **видал**, **вида** и Михала... (25);

...не шме ше з нім одкрыто порозгваряц, бо це годзен **видац** и вец то?

Та ище и богати людзе и іх природне процивене пре власни маेतок и нігда не сити очи (14);

Чи наисце людзе не знаю же постое организовани **одпор**... (255).

Концом 1941. року, у **децембре**, наявял груби шніг... 21;

На пероне Новосадской станіци чекал народ... При виходзе... стала громада войска... Не випушчовали их на тот бок станіци, але на други, же би их не видзел народ хтори чекал на **уходзе** (26).

Сербскогорватска конструкция з применовніком **за**, о котрой писал ище Г. Костельник⁴³, у другой редакциї одстранена:

...шил сом шмати за діда Пулькаша (252).

...шил сом шмати дідови Пулькашови (12).

Словко **ето** (ср. **ето**), котре автор приповедки вецей раз хаснуе у першай редакциї, у другой заменене зоз словком **ниа** або з даяку другу комбинацию:

Ето, ци ми! (248);

— Га... **ето** так задумам... (257);

...преспал у Михала и... **ето** и тей ноци заш... та сом ше врацел да ме не гандруеце (22).

Видзинш цо ми! (7);

— Га... **ниа**, так думам... (18);

...преспал у Михала и... **ниа**, и тей ноци заш... та сом ше врацел да ме не гандруеце (22).

Аналогне мож повесц за потвердзуюце словко сербскогорватскаго походзеня **да**, котре у другой редакциї вшадзи заменене зоз словком **гей**:

— Михал, **шишиш**?

— Гм... **да**, **шишим** (254);

— Ствар зошицким озбильна...

— Да? (257)

а други гладуе... трапи ше и рабуе человекови... да... человекови, такому истому як и сам... Да... але, пробуй, поведз то... (258).

— Михал, **шишиш**?

— Гм... **гей**, **шишим** (15);

— Ствар зошицким озбильна...

— Гей? (18)

а други гладуе... трапи ше и рабуе человекови... **гей**... человекови такому истому як сам. Гей, але, пробуй, поведз то... (19).

У другим виданю приповедки „Браца” даєдни сербскогорватски пожички прибліжени гу рускей фонетичней форми:

Хортайово (253) — **Гортайово** (13), паук (253) — **павук**, (13), **неслога** (253) — **незлога** (14) и други.

Правда, предлужуе ше зоз хаснованьем и у другой редакциї приповедки злучніка **да**, а тиж ше зачувало сербскогорватске оформлене словох типу **большевизам**, котре познейше будзе у литературно-пасменим языку напущене.

2.0. Поровнуюча анализа двох редакцийах приповедки Йовгена Кошиша „Браца” указуе же, починаючи од 60-тих роках, процес елиминованя непотребных сербизмох (без огляду же то лем у творах уметніцкого характера и у периодики) эмоціюе. А тот процес зложени и у одредзеней міри прописловни. За його дальши розвой необходни ище одредзени часови „пропістор”.

Зложеносц того процеса мож илустровац на прикладзе вецей творах котры объянены коло 10 роки после зявленя другой редакциї приповедки „Браца” Йовгена Кошиша. Як таки приклад вжали зме други роман зоз трило-

тији Влади Костелника „Бисерни дражки”,⁴⁴ котри вишол источасно з горватскосербским виданьом истога романа „Biserne staze”⁴⁵. У руским виданју романа ше стрета вељке количство сербизмох, окреме лексичних, ше појашње и з тим же роман бул написани на горватскосербским јазику, а потим преробени и преложени на руски јазик. У процесу тей остатнай роботи авторови ше не вше удавало одвојиц ше од горватскосербской јазичней сисеми, шо ми у предлуженю и укажеме на конкретних прикладох.

2.1. До рускей верзиј романа калковани велі фразеологийни конструкциј горватскосербскога јазика:

Приявим це комисарови та увидиши чи нас будзеш **наводзиц на блудни думки** (20);

Кед чловек дакус роздума, **приходзи до истих заключенью**... (29);

Обруч коло валала уж бул сагнути (32);

Кед то курир видзел, зоз **жабовей перспективи**, барз ше обрадовал... (44).

На 60. и 61. боку мож найсц даскељо таки конструкциј:

Не мож то длugo бавиц на два карти (60);

та им твоя школа **церень у оку**;

Треба позберац найнужнейше, стрепац до руксака, та драгу под ноги!

— Одпаднул ми вельки каменъ зоз **шерца** (61).

Поровнай тих: **затримай за себе** (30) — **zadrži za sebe** (32) упар оружие **утім напряме** (85) — **upre oružje u tom pravcu** (65), **нашла при руки** (97) — **nađu se pri ruci** (119) и велі други.

2.2. У рускей верзиј „Бисерних дражкох“ вељке число сербизмох сконцентроване часто у невельким контексту (при чим даедни спомедзи тих сербизмох з часци калкованого характера):

— Складам ше з тобу, Омладинец! — озвал ше **сталожено** Гунар. — **Неприятеля** бисеме, але эме го ище не **дотлукли**. Найвекша

...prijavit će te komesaru, pa da viđiš hoćeš li nas navoditi na bludne misli (22);

Kad čovjek malo promisli dolazi upravo do takvih zaključaka (32);

Obruč je bio stegnut (35);

Kada je to Janko video iz žabljie perspektive, silno se obradovao... (52);

На 60. и 61. боку мож найсц даскељо таки конструкциј:

Ne može se dugo igrati na dvije karte... (71);

i tvoja škola im je prosto trn u oku.

Pokupimo najnužnije u rančeve, i put pod noge!

Otpao mi je težak kamen sa srca! (72);

— Slažem se s tobom, Omladinac! — glisa se **staloženo** Gusan. Neprijatelja tućemo, ali ga još uvijek **nismo dotukli**... Najveći deo zemlje još nije oslo-

часц жеми ище не ошлебодзена, главнина наших моцох ше концен-труе до Сербиј... (29);

Котарски предстойник, шеф жуп-скога полицайства, заповидник **оружништвје постај** — шпиона, доуш-ници и подказоваче!... Да маш ище једни очи, на хрибце, не було би досц! (46);

З конопи вишли Јанко Матјашов з **пушкомитралезом**, Милан Бајић Омладинец зоз својим **нераздвојним немецким шмайсером** (нем.) и Јасмин Мрњавчевић Гунар зоз **крагујевку мавзерку** (нем.) (54—55).

У подполносци оправдане и похоплјве часте хасноване сербизмох, у тексту романа „Бисерни дражки“, котри вошли до руского јазика ище у часох войны — то назви шицких можлївих воених предметох, обектох, дружносцох, чинох, акцијох и подобне: **сатник** (7), **домобран** (8), **сатния** (9), **усташ** (10), **одбор** (11), **позадина** (20), **скойовски** (11), **скойовец** (42), **узбуна** (21), **наоружани** (29), **единка** (31), **обруч** (32), **чета** (42), **пушкомитралез** (54), **шмайсер** и **мавзерка** (55) — з немецкого вошли з постредованьом сербско-го и горватскога, дрилица (63), **козарске коло** (80), **гаубица** (81), и други.

Та заш лем, у тексту „Бисерних дражкох“ эме нашли досц сербизми (горватизми) котри, як ше нам видзи; не були окреме нужни: **извидяч** (7) **izviđač** место: **извидзовач**, **челија** (34), — **ćelija** место: **единка**, **постая** (46) — **postaja** место: **станица**, **парковане**, **одмазда** (58) — **odmazda** место: **вимсцене**, **вешти** (89) — **vešt** место: **схопни** и даедни други.

Наведземе ище даскељо сербизми з „Бисерних дражкох“ о котрих чи-таж може сам пресудзиц — чи вони наисце маю места у руским тексту: **предстойник** (8), **послужитељ** (8), **стационарни** (12), **лежерно** (16), **сталожено** (29), **главнина** (29), **всемогущи** (37) — то церковнославянизм, **гирчовити** (37), **попара** (43), **улежник** (46), **доушник** (46), **угорски** (51), **навелько** (64), **сугестивно** (71), **вешти** (71), **парац** (104), **уозбилиц** ше (115), **мостобран** (120), и други.

2.3. Роман В. Костелника, як и було котри други твор котри характеризуе активне хасноване сербскогорватских елементох, ма тих и граматични сербизми. Не нужне начишиљовац шицки граматични форми сербскогорватскога јазика у тексту романа котри анализуеме — спомнеме лем даскељо найхарактеристичнейши.

Конструкция розширеного неконгрууваного атрибута у генитиве (виро-ятно, на месце конструкциј инструментала з применовніком) котру ше стрепац у романе, ма ясну паралелу у сербскогорватским јазику:

...Нечисти! Ище дзень, а уж не-чисти!... Зароснуты до бради! Длу-гоки власи, **страшного попатрунку!** (24);

bođen, **главнина** наших snaga se koncen-trira u Srbiji... (32);

Kotarski predstojnik! Komandant oruž-ničke postaje! Žbiri, doušnici, potkazi-vači! Da imaš još jedan par očiju na ledima ne bi bilo dovoljno! (54);

Iz konopljišta su izišli Janko Matija s **puškomitrailjezom**, Milan Bajić Omladi-nac sa svojim **nerazdvojnim** njemeckim **šmajserom** i Jasmin Mrnjavčević Gusen s **mauzerkom**... (65).

...мост остал цали, високи, подзвиг-
нутих плецох и коленох... (78).

У першим прикладзе, як мож видзиц, тата конструкция нє достала по-
в'язаносц у виразу (ми маме у оглядзе текст по руски), у номинативе: длу-
гоки власи, але: **Duge kose**.

Злучнік да ше хаснует, як у сербскогорватским языку, у виреченьох:

1) оптативни т. е. виреченя з котрима ше виражує даяке жадане:

Да ми тераз фалат сланіни з пара-
дичу и папригу! (20);
Кед раз — заш Немци! О, прекля-
ти, да бог да! (105);

2) у условних зависних виреченьох:

— Да маш телефон, одмазда би уж
була окончена! (58);

3) за виражоване будущого часу:

Шерцо дурка, дурка, аж зоз пер-
шох да вискочи (4).

Стрета ше тиж составни злучніки з компоненту да, як: **цо да** (17) —
у сербскогорватским одвитуючи **што да** (19), лем да — **samo da** и други.

Присутство злучніка да таке моцне же под його уплівом руски злучнік
же ма за себе нехарактеристичну функцію, а праве же=да:

Ліво од кукуричанки, скрити у
молги же го ледво видно, билее ше
салаш (63).

На тот способ, без огляду на процес стаємного чисценя русского лите-
ратурного языку од звишних сербизмох вони ище више забераю значне место
у текстах уметніцькай литератури; інтензивносц їх хаснованя завиши у од-
редзеним ступню и од самого автора.

3.1. Цо ше дотика усного (бешедного) языку, проблем сербизмох у нїм,
як познате, вельо обачлівши. Найвекша часц русского жительства источасно
и билингвисти, то єст, добре ше служа з двома языками. Окрем мацерин-
ского языку — то ище сербскогорватски. Тот факт не може не мац одредзе-
не дійство на чистоту русского языку. Окреме ту значна ситуація у поглядзе
младшого поколеня. Як познате, питане у вязи з подполним овладованью
з русским языком тих котри го уча и питане вязане за чистоту бешеди ше од
скорей зявюю як найактуелнейши и найзложенши у обласци русского просви-
щования. О закладаню за обезпечене векшай уваги тому питаню з боку ав-
торох учебнікох. Замерковане место у борби проців язичній мишанії, за
чистоту мацеринского языку забера, наприклад, учебнік „Мацеринске слово“
Васія Мудрого⁴⁶. Белетризовани тексти М. Г. Пушкаш „Виучуйме нашу бе-

Tako ni most nije obeščašćen. Visok.
Uzdignutih kukova i ramena (93).

**Da mi je sad nešto slanine, paradajza
i paprike** (22);
(Тото контексту нє ма.)

— **Da imaš telefon odmazda bi već bi-
la ovdje** (69);

Srce da iskoči iz grudi (76).

Lijevo od kukuruzovine, obavijen mag-
lom da se jedva vidi, bjelasa se salaš
(75).

шеду”, „Думай цо повеш”, а тиж и Е. Бесерминьской „На годзини мацерин-
ского языка”⁴⁷, котри автор уключел до свойого учебника, барз правочасни
и хасновити. Авторе наведзених текстах указую на сербизми котри школяре
у бешеди найчастейше хасную без потреби (а и не лем школяре): **челаві**
место лиси, **свеедно** место **шицко једно**, **одмориц** ше место **одпочинуц** ше,
свила место **гадаваб**, **осечац** место **чувствовац**, **сетиц** ше место **здогад(ов)ац**
ше, **сметац** место **завадзац**, **юначки** место **юнацки**, **криви** место **виновати**,
нажуліц — **наглодац**, **извор** — **жридло**, **стрми** — **прикри**, **мало** — **дакус**,
разредни **старшина** — **класни старшина**, **уkeljo** — **кед (же)**, **шчечерана** —
цукровня, **личиц** — **зданбац**, **дивно** — **прекрашне**, **штампане** — **друковане**,
закашніц — **запожніц**, **брой** — **число**, **разред** — **класа**, **претиц** — **грожиц**,
касно — **позно**, **друм** — **драга** и так далей.

Вежби у „Мацеринским слове“ Васія Мудрого, у котрих школяром
дава установиц термини з другого языка (у найвекшим чишли случайох —
сербизми), помагаю освидомленю школярох при розлікованю власного и цу-
дзого у мацеринским языку.

3.2. Виучоване питаня впліву сербскогорватского языка на усну бешеду
русского жительства то досц важна обовязка. Та и попри того, по ёшкса на
тим палне мало зробене. На тот способ, задаток фиксированя и преучованя
сербизмох, характеристичных за усну бешеду, нє зняти з дньового шору и
чека и далей на розришеннे.

4. У наших условийох була можліва лем фиксация сербизмох котри
фактично прияти, котри вошли до литературного русского языка у остатніх
роках. Так, з того становиска преанализовали зме перши руски вецейязични
терминологійни словнік, котри составел и 1972. року видал познати руски
лингвист Микола Кошиш. Треба, правда, мац у оглядзе же то терминоло-
гійни словнік, то єст, же у нїм першенство слова зоз специальніх обласцох
знань — з науки и культуры, а нє и слова з кождодньового живота. Без огля-
ду на тото, и до нъго вошло не таке мале число сербизмох — спрам наших
прелимінарних пречишильваньох — вецей як 450 единки. То, несумніво,
лем менша часц фонду сербизмох котри непрерывно присутни у общим
русским словніцким фонду и котри ані по остатні часи у подполносці не
утвердзены, не фиксированы. Гу тому дадаме же зме ту не учишльовали
даскельо тисячи специальні интернационализми з европских языкох, котри
вошли до руского з постредованью сербскогорватского языку.

5.0. Закончуюци препатрунок процеса уходзеня сербизмох (сербокра-
тизмох) до русского языку, попробуеме ошветліц тиж и питане фонетичного
и граматичного оформеня сербскогорватских пожичкох у русским языку, а
тиж и питане калкованя сербизмох. При анализованю того питаня спомні-
ме и характеристични прикмети котри утверdzени з новших и найновіших
жридлох у остатніх роках.

5.1. У процесу пожичованя, сербизми, уходзаци до русского языку, церпя
рижни фонетични пременки и доставаю таку форму яка ше у сущносці не
проців слови фонетичним законом русского языку.

1) Праскаца фонема [г] зоз сербскогорватского языку ше у руским не
преноши дошлідно: **багер**, **глумец**, **тубица**, **готово**, **тар**, **тажиц**, **грозни**, **си-**

турни итд., а з другого боку: **благо, градза, готовина, гориво, огляд, полуга, поглавар, улога** и други.

2) Сг. [h] у руским језику одвитеју различни фонеми:

- а) ц: убудуће — убудуће, поремећај — поремећене;
- б) ч: ражњић — ражњић, шиваћи — шивачи;
- в) ть: мућати — мућкац, дућан — дутјан;
- г) к: ћелија — келија, ћирилица — кирилка/кирилица, ћилим — килим.

3) Сг. [шт] у руским щ: **заштита — заштита, пасовиште — пасовище, прибежиште — прибежище, пристаниште — пристанище, склониште — склонище, упориште — упорище, општи — общи; дзекеди [шт] остава: машта, мештанка, а тиж скупштина, општина и даедни други.**

4) Сг. [ђ] у руским одвитеју:

а) д и после њного јотовани самогласнік: **ђерма, — дерма, ђувеч — дјувеч, ђурђевак — дјурђица, ђутуре — дјутуром**, а тиж и топоними: **Ђурђево — Дјурђево;**

б) дз: **вређати — увредзовац, зарђати — заардзавиц, грађа — градза, але: међа — меджа, рођак — родак.**

5) Тварди сг. сугласніки [н] и [л] (звичайно у составе суфиксох) у руским, по правилу, омегчую: **браник — бранік, бранити — браніц, железница — железніца, заједница — заєдніца, скретница — скретніца, тканіна — тканіка; селити се — селіц ше, шалити се — шаліц ше.** Тиж так, у одрекающим словку котре постало префикс: **немир — немир.**

6) Сг. початковому [х] у руским одвитеју або г, або х (то угловним сло-ва з других језику, котри вошли до руского з постредованьем сербскогорватскога):

а) **халуцинација — галуцинација, хигијена — гигиена, хонорар — гонорар, хоризонт — горизонт, хуманизам — гуманизм, а тиж так Хавана — Гавана, Хајдерабад — Гайдерабад и тд.**

б) **хиција — хаджия, хирург — хирург, хроника — хроніка, хулиган — хулиган и под.⁴⁸**

7) Вокалному (складотворному) [р] у руским одвитеју ер: **брбљати — берблјац, обрт — оберт, мржња — мережња, хрчак — герчок, дрљача — дерљача, шегрт — шегерт, крпара — керпара, крчити — керчиц, а и то не вше: крцкати — крцкац.**

8) Дзекеди сг. [с] одвитеју руске ц: **сисар — цицар, усисати — уцицац, як и бешедне: цигурни (< сигуран).**

9) Дзекеди [д] пред самогласніком предњого шору преходзи до дз, а т до ц: **дивљак — дзивјак, убедити — убедиц, отисак — описок, стигнути (стићи) — сцигнуц.**

10) Епентетичне [л] зоз сг. језику у руским језику капе: **дивљак — дзивјак, достављач — доставяч, управљати — управљац, усамљен — осамени.**

11) Сг. суфиксальному -ј- у руским одвитеју або -й- або Ø: **подручје — подручје/подручче, подножје — подножје.**

12) Першобутному [е] у руским одвитеју:

- а) и, ё: **веројатно — вироятно, делокруг — ділокруг, мерица — мирица;**
- б) -а: **оглед — огляд, ред — ряд, одред — одряд.**

13) Випадне [а] зоз сг. језику ше зачувало у словох: **сајам — саям, ба-кар, у топонимах: Дебар, Пожаревац и подобни; у остатнїх рокох у лите-ратурним језику прилапене: социјализм (у сг. социјализам), комунизм, спек-тер (у сг. спектар), театер.**

14) Несогласносц даедних самогласнікох (вироятно ше таки несогласносци зявјою з прикмету нерегуларносци):

- а) сг. е — рус. а: **начелник — начальник, а з другого боку: чланарица — членарина;**
- б) сг. о — рус. у: **чопор — чупор;**
- в) сг. а — рус. о: **ражњић рожњић итд.**

5.2. Граматични особеносци, котри сербизми унесли до руского језика, минимални. Так мож призначиц, наприклад, несогласносц граматичнога ро-ду: **пасуль (х. р.) — пасуля (ж. р.), пильак — пилька, теј — тя (бешедне); прељуба (ж. р.) — прелюб (х. р.).**

Векша група интернационалних словох котри до руского језика вошли з постредованьем сербскогорватскога језика, тиж ма процивни род: **програм (х. р.) — рус. програма (ж. р.), але скорей було и: програм (х. р.); аналогни случај з телеграм — телеграма, проблем — проблема.** Понеже слова типу **социјалиста, специјалиста, спортиста** а тиж и поета и други вошли прейг сербскогорватскога језика, у руским ше их хасновало у такеј истеј форми: **социјалиста, специјалиста, спортиста, поета.** У остатнім периодзе у литературним и писаним језику ше хаснуе форми: **социјалист, специјалист, спортист, поет.**

5.3.0. Словнік було котрого језика ше пополнюе насампред з помоцу слово-творних средствох самого језика, а тиж и з пожичкама з других језику. И попри того, досц вельке число словох ше зявјою у језику сцигујуци ту по хто зна јаких драгох, а то представя окреми тип пожичкох, котри ше у лингвистики наволую калки. Под калкованьем ше похоплюе прекладане по часдох зоз средствами власнога језика даяких словох або виразох з цудзого језика. Калки, з једного боку, представяю словотворну копију слова або виразу дру-гого језика, док ше з другого боку, слова-калки и вирази-калки твори пер-шенствено зоз нукашніма средствами. То єст, іх чежко тримац за пожички, а источасно јасни факт же вони наставали у једним језику дзекуюци лем словом и виразом з другого језика. Словніцки фонд руского језика ше тиж у знач-ней мири пополнюе з калками зоз сербскогорватскога и українскога језика. Понеже калки наставаю угловним у литератури, веџ јасне же наставане кал-кованих словох и виразох завиши насампред од прекладачох, писательох, новинарох. Як приклад за тово же як једен чловек може витвориц вельке чи-сло калкох може послужиц познати веџеязични „Приручни терминологийни словнік сербскогорватско-руско-українски“ М. М. Коциша, до котрого його составяч унесол даскељо стотки, кед не є тиојач, термини витворени з боку автора прейг калкованъ сербскогорватской и українскай терминологиї. Нас

праве и интересује процес калковане сербскогорватских слвоох и виразох у руским јзику.

Нија даскељо приклади калкована: ст. **безвръзност** — ше уводзи до руского з трома елементами: **без + дзеч + (н)осц.** т. е. **без- = без-, -вол- = -дзеч-, -(н)ост = -(н)осц.** Приоровнайце и тот приклад: **изједначавати — виједначавац**, т. е. **из- = ви-, -једнач- = -единач-, -ава- = -ова-, -ти = -ци.**

Хаснућији словнијик М. М. Кошића, ми ту укажеме на основни идентичнасци сербскогорватских словотворних елементох з рускима који ше хаснуће у процесу калкованя, а тиж так и пожичованя.

5.3.1. Насампредз наведземе префиксални елементи:

- 1) Ст. **ван-** рус. **поза-/окрем-**: **ванредан — позарядови, ванразердни — позакласни, окремкласни;**
 - 2) ст. **вас-** рус. **вос-**: **васпитавање — воспитоване, васпитаник — воспитник;**
 - 3) ст. **из(а)-/ис-** рус. **ви-**: **изабран — выбран, извршити — вивершиц, издатак — видаток, изјава — вијава, изразити — выражиц; искључити — виключиц;**
 - 4) ст. **не-** рус. **не-**: **независан — независни, неискрен — нецири и т. д.;**
 - 5) ст. **од-/от-** рус. **од-, ви-**: **одвајање — видвойоване/оддвойоване, отпадник — едступник и одпадник; дзекеди у руским: роз- отпочети — розпочац (и одпочац);**
 - 6) ст. **про-** рус. **пре-**: **прозрачност — превидносц, пролазник — преходник, промаја — предув, прецаг;**
 - 7) ст. **раз-/рас-** рус. **роз-**: **развијач — розвивач, расипник — розисипник.**
- Вељке число префиксалних елементох сербскогорватскога и руского јазика идентичне цо, розуми ше, у веќшим ступњу допомага и процесу пожичованя, и калкована нових слвоох и виразох сербскогорватскога јазика;
- 1) Ст. **без-/бес-** рус. **без-**: **безакоње — безаконе, бескућник — бездомник и т. д.;**
 - 2) **до-**: **доисторијски — доисторийни/-ични; доплатити — доплациц;**
 - 3) **за-**: **забарикадиран — забарикадовани, заварибање — завариване, задуженост — задуженосц;**
 - 4) **ино-**: **иноземац — иножемец, инојазичан — иноязични;**
 - 5) **над-**: **надградња — надбудов, надзор — надпатрунок;**
 - 6) **нај-**: **најистакнутији — найвизначнейши, најугледнији — найугледнейши;**
 - 7) **обез-/обес-** рус. **обез-**: **обезглавити — обезглавиц;**
 - 8) **под-**: **подвргнути — поддац, подвргнути се — подлегнуц;**
 - 9) **пред-**: **предизборни — предвиборни, преднацрт — преднарис;**
 - 10) **пре-**: **преобразити — преображен, препоручивати — препоручовац;**
 - 11) **при-**: **приземље — прижеме, примерак — примирок.**

На концу, призначиме тиж поклопљивосц слвоох који ше зоз свою першу часцу з њавоју як зложени слова и приближую ше у добреј мири гу префиксом (такнаволовани префиксайди):

- 1) Ст. **брзо-** рус. **шивидко-**: **брзорастући — швидкорастуци, брзопотезни — швидкоцагајуци;**
- 2) ст. **велико-** рус. **велько-**: **великодушност — велькодушносц;**
- 3) ст. **више-** рус. **веџей-**: **вишебојни — веџейфарбни, вишепартијност — веџейпартијносц, поровнай тиж: више пута — веџей раз;**

4) ст. **исто-** рус. **исто-/едно-/ровно-**: **истовремен — источасни/едночасни, истозначни — једнозначни, ровнозначни.**

5) ст. **једно-** рус. **едно-**: **једнособан — једнохижни, једнократно — једноразово;**

6) ст. **мало-** рус. **мало-**: **малодушност — малодушносц, малолетан — малолетни;**

7) ст. **међу-** рус. **меди-**: **међународни — медзинародни, међупартијски — медзипартијни;**

8) ст. **мило-** рус. **мило-**: **милозвучни — милозвучни, милосрдан — милосердни;**

9) ст. **опште-** рус. **обеще-**: **општенародни — общенародни, општечовечански — общелюдски/общечловечески;**

10) ст. **пол(у)-** рус. **полу-, пол-**: **полудивљи — полуудиви, полувреме — полчас;**

11) ст. **прво-** рус. **першо-**: **првокласан — першокласни, првошколац — першокласник;**

12) ст. **равно-** рус. **ровно-**: **равнотежа — ровновага, равностран — равнобочни/ровночасни;**

13) ст. **само-** рус. **само-**: **самозванац — самозванец, самоувереност — самопрещеносц/самоувереноц/самодовирие;**

14) ст. **све-** рус. **все-**: **свенародни — всенародни, свестран — всестран;**

15) ст. **своје-** рус. **своје-**: **својевољан — своевольни својевољно — својезично/својевољно;**

16) ст. **средњо-** рус. **стредњо- (штредњо-)**: **средњоевропски — средњоевропски, средњовековни — средњовиковни/стредњовични;**

17) цело- рус. **цело-**: **целовитост — целовитосц, целодневни — целодневни;**

5.3.2. Обрацме тераз увагу на „преклад” даедних сербскогорватских суфиксних елементох на руски јазик у сфери меновнікох:

1) ст. **-ост** рус. **-осц-**: **сликовитост — сливковитосц, привилегованост — привилегованосц/повласценосц;**

2) ст. **-ац** рус. **-ец/ец-**: **иноземац — иножемец, падобрацац — падобрачец;**

3) ст. **ак** рус. **-ок** (особљиво при пожичкох): **доходак — доходок, додатак — додаток;**

4) при калкованю и у пожичкох зоз сербскогорватскога **-(н)ик, -ин(а), -(ава)ње** у руским одвитеју аналогни суфикси, који ше розликују у малих фонетичних характеристикох: **-(н)јак, -ин(а), -јн(а), -(ова)ње: дневник — дњовник, отпадник — одпадник; готовина — готовина, тканина — тканја; — опкољавање — опкољоване.**

1) ст. **-ан** рус. **-н(и), -ов(и)**: **безизлазан — безвиходни.**

У обласци прикметнікох:

2) ст. **-(и)ск-, -(ич)к-, -(шк)-** одвитеју руски **-(ий)н-, -(ич)н-** и други (то першенојено слова интернационалного походзеня): **историјски — историйни/исторични, физички — физични, филолошки — филологийни/филологични.**

Дјесловни суфикси ше калкују звичайно на тот способ:

1) ст. **-т(и)** рус. **-ц-**: **одговарати — одвітвоац, отпочети — розпочац, избирати — виберац;**

2) ст. **-ава(ти)** рус. **-ьова(п)-**: **саблажњавати — соблажњовац, опкољавати — обкољовац;**

3) ст. -ира(ти) (интернацionalного походзеня) рус. -ова(п): фалсифицирати — фалсификовац, анализирати — анализовац и подобны.

5.4. Мож би было призначыц ишче вельке число суфіксах котры ше хаснус при калковань сербскогорватских словах але, як ше нам видзі, наведзены приклады насправді очиглядно демонструю рижнородносц процесса суфіксальнага калковання. Остало лем додац же у сучасным руским языку мож замеркованац активны процес калковання ўснай виразах (фразеологизмах) сербскогорватскага языка. Заш лем, тато питане може постац тема окремней разгваркі.

6. На тат спосаб, анализа новойновага стану проблема упліву сербскогорватскага языка на рускі, котру зме окончели у трецей, остатней часцы, приноши спознання же ше літературны рускі язык поступне ошлебодзуе од звишкох сербизмах (того указуе и анализа двух редакций о прыповедкі Й. Кошича „Браца“) а то природны процес у условійох розвою младаго літературнага языка. Медзитим тат вообще ёднаставни. Без огляду на тат, же ше го у терашнім чаші у веckшай міри регулюе свидомо, баржай як гоч кеди скорей, пануе ишче одредзена зависносц інтензивнага або умеренага хасновання сербизмах з боку писательох, поетох, новинарох або прекладачох. Процес чысленя уснай бешеди од элементах других языкох велью зложені. Та заш лем, як видно на прикладах зоз учебніка „Мацеринске слово“ В. Мудрого ест драги гу выбудови свидомага одношэння гу элементом з других языкох у мацеринскага языку. Конечно, указали зме же, по-при директных пожичкох зоз сербскогорватскага языка, рускі язык, зоз за-кладаньем прекладачох, писательох, новинарох и других пополнює свой словніцкі фонд з калкованьем сербскогорватских (и украінских) словах и фразеолізмах, цо треба третированац як подполно логичне ришоване тих питаньох.

У истым вигледованью на ретроспективнага плане сцэли зме указац які был сербскогорватски лексичны и граматичны уплів на язык Руснацох у Юго-славії у рижних периодах яго истории, т. е. кед рускі язык ишче не вышол з рамікох дыялекта и кед ше го хасновало угловім у уснім комунікованню (по початку ХХ віку), кед вон уж мал літературно-писану форму (1904—1923) и кед ше, конечно, зявел кодифікованы літературны язык. На прикладах анализа материялох котры ше одношэли на тати периоды было указане як ше поступне индивідуалне одношэнне гу проблеме сербизмах у мацеринскага языку заменявало з колективным и, спрам того, поставало свидоміш. У розвою процеса свидомага одношэння гу хаснованню элементах з других языкох, у рускім языку замерковану улогу мал Гавриіл Костельник. У новойновагім чаші проблеме сербизмах бул у видокругу плоднага и талантованага рускага лінгвісти Міколи М. Кошича, гоч вон окремні роботы у вязі з тим питаньем не написал. Предстоі ишче велька робота же би ше систематично прыберовало сербизмы у уснай бешеди, як и у рижных писаних жырдлох. Перши крохац ше у тим напряміе уж зроблено: маме у оглядзе школскі прыручнік Юліяна Рамача „Лексика рускага языка“ котры видал Новосадскі университет 1983. року. У тей кніжкі значне место забераю и сербизмы. Понеже наша робота була закончена скорей, не удало ше нам похаснованац материяли з наведзенай кніжкі. Але, мож повесц же тато язичні питане и досц широке и досц зложене, та будзе потреби врацац ше на ньго вецеі раз.**

ДОДАТОК III

СПІСОК ОСНОВНИХ СЕРБИЗМОХ И КАЛКОХ КОТРИ ШЕ НАХОДЗА У „ПРИРУЧНЫМ ТЕРМИНОЛОГІЙНЫМ СЛОВНІКУ СЕРБСКОГОРВАТСКО-РУСКО-УКРАЇНСКИМ“ МИКОЛИ М. КОЧИША

Авной, АВНОЙ	—	сг. Авној, АВНОЈ	дозвола	—	дозвола
багер	—	багер	домобран	—	домобран
бала	—	бала	допис	—	допис
балван	—	балван	допринос	—	допринос
барут	—	барут	доставяч	—	доставльач
безбріжни	—	безбріжан	досц	—	доста
безпрекорни	—	беспрекоран	доходок	—	доходак
безусловни	—	безуслован	дружтво	—	друштво
битка	—	битка	дювеч	—	ћувеч
благо	—	благо	дюрдіца	—	ћурђевак
борба	—	борба	дюторм	—	ћутуре
бранік	—	бранік	единка	—	јединка
браніц	—	браніти	едро	—	једро
брег	—	брег, брдо	жалба	—	жалба
брига	—	брига	железніца	—	железница
будучносц	—	будност	жемуніца	—	земуница
бунда (?)	—	бунда	живіна	—	живіна
бундава	—	бундева	живінар	—	живінар
ватромет	—	сг. ватромет	животнія	—	животиња
вежба	—	вежба	жітарки	—	житарице
вежбане	—	вежбање	заблуда	—	заблуда
вежбац	—	вежбати	зavarjovane	—	зavarjavanje
веслач	—	веслач	завера	—	завера
вешти	—	вешт	заводнік	—	заводник
вир	—	вир	задовольство	—	задовољство
волан	—	волан	задруга	—	задруга
воспитац	—	васпітати	заедніца	—	заједница
вредни	—	вредан	законік	—	законик
гайде	—	хајде	залиха	—	залиха
глумец/-ица	—	глумац/-ица	заменік	—	заменик
грабеж	—	грабеж	заостатак	—	заостатак
грозни	—	грозан	заардзвавиц	—	зарјавити
далекосяжны	—	далекосежан	застава	—	застава
двоаспратни	—	двоаспратан	заставнік	—	заставник
деловод	—	деловоі	заштита	—	заштита
дерма	—	сг. ѡерма	збирка	—	збирка
дзывяк	—	дивъяк	зборнік	—	зборник
ділокругт	—	делокругт	звукнік	—	звукнік
дньовнік	—	дневник	злога	—	слога
добро	—	добро	злотвор	—	злотвор
добронаўмірны	—	добронаўмеран	злочин	—	злочин
додаток	—	додатак	искусні	—	искусан
			искушнене	—	искушне

испит	испит	одликаш	одликаш
исправни	исправан	одлука	одлука
исти	исти	одпадник	отпадник
каламиц	калемити	одпор	отпор
камата	камата	одряд	одред
књижовносц	сг. књижевност	одсуство	одсуство, допуст
коло	коло	озбільни	озбільан
корисно	корисно	окрайок	окраjak
краљовина	краљевина	општина	општина
краснопис	краснопис	осетиц	осетити
кровоток	кровоток	осигуровац	сг. осигурати
куна	куна	основина	основина
кундақ	кундақ	оток	оток
лик	лик	отров	отров
лимар	лимар	оценя	оценя
листа	листа	оцисок	отисак
любичица	љубичица	очай	очај
любко	љупко	пазухо	пазухо
љубоморни	љубоморан	памук	памук (<турец.)
магарец/-ица	магарац/-ица	пара	пара
машта	машта	парница	парница
меджа	међа	паровод	паровод
мештанка	мештанка	пахуљка, пахоль-	
млаз	млаз	ка	пахуљица
множина	множина	пелцовач	пелцовати
мореуз, морбоуз	мореуз	печалба	печалба
мутъкац	мућкати	пешак	пешак
набавиц	набавити	писмени (?)	
навала	навала	писмени	писмен
навика	навика	плева	плева
надзор	надзор	плеск	плесак
наказно	наказно	повеля	повеља
напис	напис	поверлви	поверљив
наручич	наручити	повратник	повратник
наручбина	наручбина	повремени	повремен
наслов	наслов	погинули	погинули
настава	настава	поглавар	поглавар
наставник	наставник	погон	погон
научник	научник	поданик	поданик
новини	новине	податок	податак
обилно	обилно	подеднак	подједнако
обкольоване	обкольоване	поднаслов	поднаслов
обмана	обмана	подобран	подобран
оберт	обрта	подобранец	подобрањац
овчар	овчар	подпальовач	подпольивач
огляд	оглед	подружнїца	подружница
одбор	одбор	подручје/-че	подручје
одбрана	одбрана	подстрекач	потстрекач
одбранбени	одбрамбени	поединично	појединачно
одлика	одлика	позадина	позадина

поздрав	поздрав	прилежни	прилежан
познаник	познаник	прилог	прилог
покраїна	покраїна	применени	примењен
полуга	полуга	примеса	примеса
полузависни	полузависан	приморец	приморац
польопривреда	польопривреда	принова	принова
польопривреднїк	польопривредник	принос	принос
польски	польски	припадац/-ник	припадати/-ник
поляр	полькар	приповедка	приповетка
помирлїв	помирљив	приправник	приправник
поморец	поморац	приручник	приручник
попис	попис	пристаніще	пристаніще
попуст	попуст	пристац	пристата
пораз	пораз	пристрасни	пристрастан
поратнїк	поратник	приступ	приступ, прилаз
посада	посада	присуство	присуство
посланїк	посланник	присутни	присутан
пословане	пословаше	пријава	пријава
пословнїк	пословник	пријатељ	пријатељ
послужитељ	послужитељ	провалија	провалија
постояне	сг. постојање	промет	промет
поступок	поступак	просветитељ	просветитељ
потрес	потрес	просторија	просторија
поуздани	поуздан	пространи	простран
поштени	поштен	противречни	противуречан
правилнїк	правилник	путнїк	путник
правило	правилно	пустара	сг. пустара
правиц	правити	пустоп	пустош
празни	празан	пушка (?)	пушка
предайни	продажни	радозналосц	радозналост
предзнак	предзнак	ранец	ранац
предлог	предлог	ровнокраки	равнокрак
предносц	предност	ратнїк	ратник
предплати	претплата	ратоборни	ратоборан
предрозусуда	предрасуда	риболовец	риболовац
представа	представа	рожнїч	ражњић
представнїк	представник	розвиток (?)	развитак
прекор	прекор	розвой	развој
прелюб	прельуба	розврат	разврат
препорука	препорука	розлика/-овац	разлика/-овати
препоручовац	препоручивати	розмена	размена
преступ	преступ	розмира	размера
претрес	претрес	розпон	распон
прибежиште	прибежиште	розправа	расправа
приватни	приватан	розпуст	распуст
привреда/-ник	привреда/-ник	розспипник	расипник
признане	признање	розвтор	раствор
приказ	приказ	роба	роба
приключене	приклучење	родак	рођак
прилагодзиц	прилагодити се	родолуб	родољуб

рудак	рудак	точенс	точење
ружа (?)	ружа	трезвеноц	трезвеност
самообмана	самообмана	тресет	тресет
самоодбрана	самоодбрана	тробой	тробој
самоуправа	самоуправа	трудбенік	трудбеник
самохвали	самохвали	тига (?)	туга
саям	саям	тужни	тужан
свидоцтво	свидочанство	тутор	тутор
сигурни	сигурни	убудуце	убудуће
сировина	сировина	увод	увод
склоніще	склониште	уводнік	уводник
склоп	склоп	увоз	увоз
скупштина	скупштина	увреда/-овац	увреда/-овати
скучени	скучен	углости	угласт
скуша	скуша	угляр	угльар
слика	слика	угленік	угљеник
слог	слог (типogr.)	угльоводнік	угљоводоник
службеник	службеник	угажени	угажен
соблажњовац	соблажњавати	ударни	ударан
совитоване	саветовање	удруженс	удруженење
согласни (?)	сагласан	усдинени	уједињен
состав	состав	узбуна	узбуна
спасоносни	спасоносан	узорни	узоран
сплавар	сплавар	указ	указ
сплетка	сплетка	улога	улога
спори	спор	улюдно	уљудно
спрам	према	уметник	уметник
рез	ср.рез	уметносц	уметност
став	став	уніштиц	уништити
стан	стал	убичасни	убичајан
станіца	станица	упис	упис
старатель	старател	упорище	упориште
старински	старински	управа	управа
ствар	ствар	управящ	управљати
стварац	стварати	упутство	упутство
стварно	стварно	упущени	упућен
степа	степа	уряд	уред
стопа	стопа	усамени	усамен
стражариц	стражарити	условно	условно
страна (?)	страна	устав	устав
странка	странка	установа	установа
струя	струја	уступок	уступак
сукња	сукња	уцицац	усисати
сумња	сумња	училишице	училиште
сурла	сурла	хвала	хвала
тарговец	трговац	ходнік	ходник
тарговина	трговина	царина	царина
темельно	темельно	царинарница	царинарница
тесар	тесар	царинік	цариник
тканіна	тканіна	ципела	ципела

часопис (?)	часопис	шанец	шанац
челік	челик	шивачи	шивачи
челічана	челичана	шкарт	шкарт
чета	чета	школька	школька
читанка (?)	читанка	шлюнок	шлюнак
членарина	членарина	шмиргла	шмиргла
членок	членак (анат.)	шолька	шольва
чукунбаба	чукунбаба		
чукундідо	чукундеда		
чулни	чулан		

З росийского преложел: Гавриїл Колесар

¹Реферат принесени у брошури: Программа IX научной студенческой конференции университетов Средней Азии и Казахстана (4—7 мая 1966). Алма Ата, 1966, бок 18,50.

²Наприклад, у роботи: Становлене и развитие русинского литературного языка в Югославии. — Советское славяноведение, Москва, 1972, Но. 2 боки 47—48; Язык бачванско-сремских русинов и его соотношение с языками и диалектами карпатского ареала. — Зборник „Симпозиум по проблемам карпатского языкоznания“ (24—26 апреля 1973 г.). Тезисы докладов и сообщений. Москва, „Наука“, 1973, боки 16—18 и други.

³А. Д. Дуличенко. Гу питаню о злучніку „да“ у языку югославянских Руснацох, „Шветлосц“, рок XII, Нови Сад, 1974, ч. 3, боки 226—235.

⁴Опать: В. Гнатюк. Руські оселі в Бачці (в полудневій Угорщині). — Записки НТШ, Львів, 1898, т. XXII, кн. II, б. 8.

⁵M. Šenoa. Dosejivanje tudinaca u Srijem. — Rad JAZU. Knj. 201. (Razredi historičko-filologički i filozofičko-juridički. 85) Zagreb, 1914. s. 8.

⁶Опать: М. Г. Пушкаш(ова). Націва Срімськай Мітровиці, „Піонирска заградка“, рок XXVI, Нови Сад, 1971, ч. 2, б. 9; М. Г. Пушкаш(ова). б. 82—83; Ш. Чакі. Забути — але не страцени (Руснаци у Срімськай Мітровиці). — „Руске слово“, Нови Сад, 1972, ч. 17—18, 28. IV, б. 6

⁷Listy filologické, goč. 34, Praha, 1907, str. 312.

⁸Тоти тексти обявени у роботи: А. Д. Дуличенко. О єдним жридліс у вязи исторії югославянських Руснацох у XVIII—XIX вику. — Шветлосц, Нови Сад, 1972, ч. 2, б. 159—166.

⁹Ф. Тихи. Дві старі бачванско-рускі вірші. — Руски календар за южнославянських Русинох на ... 1932 р. Београд, (1931), б. 78—82.

¹⁰Ф. Тихи. Дві старі бачванско-рускі вірші, б. 78.

¹¹В. Гнатюк. Рускі оселі в Бачці, б. 54.

¹²Опать: В. Гнатюк. Весілля в Керестурі. — Матеріали до українсько-руської етнології. Том X. Львів, 1908, б. 30—81.

¹³В. Гнатюк. Керестурська хроніка. Записки НТШ, том LIII, Львів, 1903, кн. ІІІ б. 5—9.

¹⁴Познейше „Хроніка“ була обявена под назву „Спомин вични керестурски“ у виданю: Руски календар за южнославянських Русинох на ... 1922 р. Сремські Карловци, Српска монастирска штампарија, 1921, б. 92—95.

¹⁵В. Гнатюк. Етнографічні матеріали з Угорської Руси. Т. III (І. Західно-угорсько-руські комітати. II Бач-Бодрогський комітат). Етнографічний збірник НТШ, Львів, 1900, т. IX, б. 4.

¹⁶Опать: М. Радовановић. Сижеј српскохрватске епике у народној прози куцурских приповедача. Саветовање о традиционалној культурі Русина и Українца у Војводини. Нови Сад — Руски Крстур, 1970, б. [16].

¹⁷Руски народни писні у записох В. Гнатюка. Зредагован и до друку приготовел Д. Латяк. Нови Сад, Руске слово, [1972.]

¹⁸М. М. Кошиш. Мацеринска бешеда. Часц I. Граматика за V и VI класу основнай школи. Нови Сад, Покраінски завод за видаване учебнікох, АПВ, 1965, боки 15, 61.

¹⁹Опать: В. Гнатюк. ЕМУР, т. VI. Байки, легенди, історичні перекази, новели, анекдоты з Бачки. — Етнографічний збірник НТШ Львів, 1911, т. XXX, 356 бок.

²⁰Опать о зяявленю и розвою руского літературного язика у наших роботах: Становлінне и розвитие русинского літературного языка в Югославии. — Советское славяноведение, Москва, 1972, № 3, боки 38—50; З исторії формовання руского літературного язика. — Нова думка, Вуковар, 1973, ч. 4, боки 46—47; Г. Костельник и його „Граматика бачвансько-рускей бешеди”. (Гу 50-рочніци од ей виходзеня). Шветлосць, Нови Сад, 1973, ч. 1, боки 67—76 и други.

²¹Р. Єреміћ. Бачки Руси (Рушњаци, Русини). — Летопис Матице Српске, књ. 316, Нови Сад, 1928, св. 1 (Прилози Летопису Матице Српске, књ. 1, св. 2), б. 51.

²²Обявлені з боку М. Мушинки у часопису: Шветлосць, Нови Сад, 1967, ч. 3, б. 165—174; у заградзеных ту и надалей означены боки.

²³Писма обявил Дю. Варга под назыву: „Писма Гаврила Костельника Михалова Мудрому” у часопису „Шветлосць”, 1972, ч. 4, б. 367—385.

²⁴Гу питанню о Злучніку „да” у языку югославянских Руснацох. Шветлосць, 1974, ч. 3, боки 226—235.

²⁵Приклады цитировані спрам первого выдання кніжки з 1904. року (Жовква).

²⁶Познейше того постал свидомій и сам Костельник, до мож видзиц з його вияви у вязі з тим у писме Дю. Биндасови датированім 2. VI 1929: „Др Тихи ми пише, же би требало другираз видац моіо „З мойого валала”. Дабоме я мушел дацо преробиц, бешеду поправиц, бо там полно горватизмох” (Шветлосць, 1978, ч. 2, бок 293).

²⁷Опать Руски календар на 1922. Ср. Карловцы, 1921, бок 96.

²⁸Г. Костельник. Наведзени твор б. 101—102.

²⁹Г. Костельник. Граматика, б. 40.

³⁰Г. Костельник. Наведзени твор, б. 41.

³¹Г. Костельник. Наведзене діло, б. 42.

³²Г. Костельник. Наведзене діло, бок 42—43.

³³Г. Костельник. Наведзене діло, б. 88.

³⁴Руски календар за южно-славянских Русинох на 1929. рок Нови Сад, 1928.

³⁵Руски календар за югославянских Русинох на 1937 р. Ср. Карловцы, 1936.

³⁶Г. Надъ. Даскельо слова о Locat. sing. меновнікох стреднього роду на — о. — Руски Календар за югославянских Русинох на 1937. рок Ср. Карловцы, 1936, б. 76.

³⁷Опатриц: А. Д. Дуличенко. Гу питанню о злучніку да у языку югославянских Руснацох. — Шветлосць, 1974, ч. 3, б. 226—235.

³⁸Детальнейше о тим опатриц: А. Д. Дуличенко. Система и специфичносц злучніцких конструкций з початкову компоненту „же” у языку югославянских Руснацох. „Творчосц”, 1983 рок, боки 31—52. Тиж так у статі „Гу питанню о злучніку да у языку югославянских Руснацох”. — Шветлосць, 1974, ч. 3, б. 226—235.

³⁹Кніжку нам любезно доручел на хасноване Штефан Щурок. Понеже на ней нет насловні боки (рамики), не були зме у можлівосці одредзиц точни рок и место ей видаваня.

⁴⁰Вельо детальнейше зме тово питане анализовали у статі „О твореню ортографийных нормах руского літературного язика. (У вязі з видаваньем „Правопису руского языка” М. Кошиша) у часопису: Шветлосць, 1972, число 3 б. 233—235; там наведзени и бібліографийни податки о статьях Я. Бакова и других участнікох у спомнутей дискусії. Опатриц тиж: Творчосц, рок V, Нови Сад, 1981. число 7. б. 16—21.

⁴¹Опатриц: Я. Баков. Дальши розвой науки о нашым языку. — Руски народни календар на ...1947. рок. Руски Керестур, 1946. б. 81—83.

⁴²Опатриц: М. Г. Пушкап. Язык одражує живот народа. — Шветлосць, Нови Сад, 1970, ч. 3. б. 224.

⁴³Г. Костельник. Граматика бачвансько-рускей бешеди, б. 88.

⁴⁴В Костельник. Бисерни дражки. Роман у трох часцох. — Нови Сад: Руслске слово, 1971.

⁴⁵V. Kostelnik. Biserne staze. Roman u tri dijela. Vukovar, 1971.

⁴⁶В. Мудри. Мацеринске слово. Друга кніжка за пестоване мацеринской бешеди у IV, V и VI класи основнай школи. — Нови Сад, 1970.

⁴⁷В. Мудри. Мацеринске слово, б. 8—9, 39—40 и 85.

⁴⁸Окреме о тим: М. Скубан. Дилеми медзи х — г и г — г. Шветлосць, Нови Сад, 1970, ч. 2, боки 130—135.

**У процесу роботи на студії „Сербскогорватски элементи у языку югославянских Руснацох”, та и на веліх других темох, вельку ми помоц указали особи з котрими сом мал преписку, а котры ми послали ридкі видання друкованы по руски. Найсердечнейше дзекусем Васильови Мудрому (Шид), Владимирови Малацкови (Савино Село), Миколови Каменіцкийови (Коцур), Серафини Макаі (Коцур), Гаврилови Колесарови (Нови Сад) и другим.

ПИТАНЯ ЛІТЕРАТУРИ

Др Юліян Тамаш

ПОЕЗІЯ И ЧИТАЧ, ПРЕКЛАД МИХАЙЛА КОВАЧА*

ПОЕЗІЯ ще нешка находити у незавидним положеню гевтей дэивки котру піцьки маю, вихаснью, але ще нікто з ню не жені. Шицьки ю пишу а нікто, або мало хто, чита. Источасно, вше ридше поетом „крев дозрева до тинти” а вше єст веци медзи поетами сути существа або, як у єдним фельтону записал Момо Калор: глазни мідернисти док пишу свої герметични поетски кристали є не преціщую у великих кількостях таманіц одлични айвар з тквл. омерженого завичаю, з якейшпик „глібокій Сербії”. Поетове, часці винімком, сcekли од одичательносци пред дійсносци, пред историю, пред смислом, конечно, власних дарох; место правих читачох трохи згніти яблука.

Та хто их то подклада кед поет добри а швет ис — швет бул исти таки и за наших великих предходнікох кед нам гуторели гевто до нам и нешка гутори о нашій задатосци з универзумом, з историо и егзистенцио. Медзи поетом и читачом тирва одношене обостраного ненавидзеня и нещерпеня або голем не брана за озбильне їх наусунь взаємносци. Читач ту не пре поета — без огляду кельо ще лем поетом видзи же праве вони осовина коло котрой ще швет образца — але поетове ту пре, и за, читачох. Кед того занедзба, поет сподабе на гетви красни, превидни и глупи жени котри думаю же ще швет наисце обраща коло їх медзиножя. Теди його слова падаю до глупосци и цмоти, а слова му без одгуку. А тото ще збува нешка з векшину и припознатих поетох и поезіох. Вична цихучка робота исторії роздвої зарно од плеви и, як у шицьких часох, и у нашим поетски погач замішени з тих зарнох не будзе пребарз велики.

Правда, часи и тот наш и гевти скорейши нігда не були прихильни ані поетом ані поезії. У єдним швидким прелету, здогадуючи ще прекрасних книжкох К. Бослеря и П. Н. Сакулина о розпасмованю литератури, провадзиме як паралельно тирваю даскелі поетски ситуацій чим поезій ще приключую цалком одредзені дружтвени функциі, цалком одредзені образовы горизонты реципіентох и цалком одредзені очекованя читачох од тих типах поетики. Стих у давних часох увелічовал значносць того що ще сообщуе, творел святочносць за розлику од кожданьковосци, та оталь маю корень и давни звичай же би ще закони и філозофески списи писало у стиху. Нешка, медзитим, и тата прикмета стиха як святочносци приведзена до питання з неспорнум домінацию ткв. шлебодного стиха з котрим ще на формальнім плане поет обявлює як существо шлебоди кед на других странох живота шлебоди ма вше меней. Предрилени на маргину живота дружтва, поет ще веци ані не намага достац довирие читача без огляду кельо ще намага апліковац до швета. Нешкайша ситуація поезії не дава за право же би ще чувствовала як сущне, достойнствене дзвігане языка чия інтензификація проблематизує питання до муча сучасного читача. Усна литература жис нешка ище лем у вицу и обовязковей школскай лектири. Так-волана тривіялна, забавна литература окончує функцыю стабілізації у спрэвоздзкі же тот швет цукер и слиза и кіч як уметносць щесца то лем звичайнє ціанство кед знаме же ще щесце, власне, не може будовац ані зоз завераньмох а аі на цудзим нещесце. Навікі было же блажений єст ніщий духом. Так-волана озбильна або уметніцка литература ма пежоративну назуву — допита. Читас ю, голем тому сучасну кед же є не лектира, приятеле критичаре або студэнты литературы. Тоти други вше ридше, хасновитши им преподаваня и призначакі їх професора. Писатель вше ридше од колеги писателя може чуц похвалу. Нацо му цудзи думки, кед не зна по почак зоз своїма, гвари М. Кацшанін.

Тиражі мали, найчастейше тисяч прикладнікі од котрих ще преда тристо, а остаток непредати и лагеровани. Правда, так то и у жемі неспорнай культурнай традиції, Французкай, дзе поведзме еден Рене Шар обявлює книжку у трісто прикладнікох. Потіха же у тей жемі Стендалов роман „Червене и чарне” длugo чекал же би виплівал до явносци, нечитані, а ткв. Шекспиров канон од 36 драмах ще зявел далеского 1623. року у першим фолію виданю од 908 боках у 500 прикладнікох. Час, правда, и хова але и воскресус. Цудзи слабосци, правда, не и мой вредносци и слаба то потіха за поета котри представа суєту существа, у лепшым видані чудоване у швеце, нешка вигнанік зоз швета. И виганяне було логичне ѹз зоз символізом кед поет з особими символами почал прикрываць шліди. З прикрываньм шлідох читачови поставал дальши а далеско од очох, несигурных контурах, нестварни, мушел поставиц и вше дальши од шерца. Без власци у живоце, поет постал свидоми же є пан над языком, правда у якейшпик побочнай, нікому потребней жемі. Поезія то інтензивировані язык, але язык то коліска смысла и значения, меноване звонкаязичнай стварносци. Модерна поезія, конечно, не будзе припознаваць стварносци, притулі алогичносць и з тим конечно окончи розход з читачом. Тота прерва тирва по нешке у поезії, а до стредку уваги дружтвеннай актуалносци уходзи роман и есей, файти котри и далей припознавали и змисел, и ідея и стварносци. Значи, поезія кед же жада з маргінох войсц до стредку дружтвеннай актуалносци, остане інтензивировані язык але ще будзе мушци вращаць змислу и стварносци. Будзе мушки, а до того сом глібоко прешвечени, прилапаць одвичательносци.

А що би то була одвичательносць поезії? Сcekaloци од шерца, од сентименталносци, после Бодлера пестусме чутствительносць імагінації у нукошніосци рижних конструктох рапідюх, а рапід зме вжали логичносци. Так настали безсмысловосци котри ніяки языково вратоловомі не викуплюю. Одвичательносць то вращае гу змислу, искусству котре прешвечліво языично інтензивоване, так же кед єщ не мушиме вериць поетови як чловекови, гоч вше баржей мама по-дозривосци до того же погубеняк може буць добри поет, будземе вериць змислу, значеню, искусству котре нас облапя у языку и преноши до дожица сущни проблематизациі. Од шерца ще тиж так не треба отдаловоац, бо шерцо не лем сентимент, шерцо то інтензивовані порив. Забули поетове же єщ у шерца, од Бібліі по Фройда, крию кревни духи, значи страсци и беси, праве царство поезії, значи. Писня, значи, не форма. Писня то значене, искусство, змисел. Звук тиж того, але аж после значеньской ношивосци.

Правда, були часи кед було пребарз опасне за поету писаць модерно. Поведзме, трицетых роках кед штреляна цала генерація українских поетох, цала українска модерна. Така файта політизациі, заш лем, не поетска але людска проблема чий контекст постава вельо прешвечліви за слово о єднай исторійнай дружтвеннай праксі як цали томи писньох, шицю єдно яких. Во кед крев почне чечиць, теди музи цихо а поетове можу лем крикнуц. Їх одгук дойдзе и до гевтих побережьох и до гевтих часох на котрих и у котрих не будзе хибиц читачох. Во, читачох не треба занедзбац — читачох треба заслужиц.

П. С.

Як приклад з котрим можеме ілюстравац виложени тези послужи нам руски поет Михайло Ковач. Вон з тих поетох котри вше знал виражакіц свойо незнаходзене пред предпоставкамі модернай поезії. Правда, не мож любиць гевто що єщ не позна, але тиж так нам даремни усиловносци безсмыслу найсць змисел. Михайло Ковач, медзитим, знаюци за заблуду у котрой ще нашла ткв. модерна поезія — а то занедзбац змисла — не могол предвидзиц гевто що наисце здобуток модернай поезії. А то же нет поезії без швіжого, невитрошеннего, інтензивованого языка, розумліве, швіжого языка котри, як коліска чадо, коліса у себе значене.

Реторични, поучни, зоз смислом за гумористичнай преврат, прихильни прешлюсци и ідиши, зоз стаємними символами зоз класичнай европскай поезії Михайло Ковач читачови котри позна и модерну поезію дійствую як кед бы пришош з даесніх других шветох, як хтошкіа котро не дотхло ніч од вредносцих и заблудох того часу. Гей, то дзвеветнасты вик цали обляти зоз шветом власней нації, етнічнай заєдніці, и швет од давен давна, по шицьким біблійским утешелени. Медзитим, кед же у Ковачовай поезії ані не було інтензивованого язы-

ка, тот успати язик заш лем понесол вельки груди стварносци, историйней, каждоднівей, архетипней. З тим ше Ковач видвоел зоз свойого часу, але зоз

добру залиху за будуци часи, бо ше у будуцих часох премені и язичне чувство, и литературни конвенції, але остане єден неповторююци тоталітэт историйней стварносци, можебуц и забутей у перципованю з того окремного руского историйного индивидуума. То шанса шицких вельких поетох, була и остане.

Ище єдно питане: чи би Ковачови чкодзело кед би пестовал поетски интензивовани язик? Думам же би не, лем би достал на формату. На гевтим формату по котрим ше, поведзме, вельки национални поет розликує од велького европейскага або велькага шветовага поета. Ковач ше прихилел гу гевтому типу поетох котрих наволусем барбарогеніс, найбажней национални поет з одредзеным зауважованьем актуалносци, далеки му иниши шветы поетох культуры.

А найщешлівше би було за Ковача и за других поетох: буц источасно барбарогеніс и поет культуры. А то лем на перши погляд парадоксалне. Тоти поетове за будуци и шицки часи.

*Тот есей віповедзены 18. мая 1985. року на Трибині критики 17. фестиваля поезії младых у Титовім Вербаше. Най будзе наш скромны прилог 75-рочніці народзеня Михайла Ковача.

ОГЛЯДИ, ПРИКАЗИ, И АНАЛИЗИ

НА СХОДЗЕ СЕРБИСТОХ У ЛЬВОВЕ

РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРА ПРИЦАГАЮ УВАГУ

УВАГА НАУКОВЦОХ у швеце гу „малим” культуром и малим народносцом ше остатніх роках обачліво звекшуе. Тим питаньем ше пошвецеуци монографії, о ніх ше бешедуе на преподаваньох на универсітетах, з тима питаннями ше занімаю науковцы у веліх жемох, організує ше специальні конференцыі. Єдна з таких конференцій отримана од 24—26. октября 1984. року при Львовському університету у УССР. Тот сход бул пошвечені єднай невелькай народносци у Немецкай Демократичнай Рэспублікі — Лужицким Сербом.

Нешка, як познате, Лужицкі Серби жилю у двух регионах НДР — коло Дрездену и Котбусу. Ёст их коло 100 тисячи. Дзеля ше на горніх і долніх Герні Лужицкі Серби (70 тисячи) маю культурни центры у Будишину (нем. Бауцен), а долні Лужицкі Серби (30 тисячи) у Хочебузу (нем. Котбус). Таке дзелене окончене и по основи языка тей народносци: нешка Лужицкі Серби маю два литературни языки — горньолужицкі и дольнолужицкі. Маю тиж и свойо культурни и научово установи, добре развиту литературу, що од велькай значносци за дальшее очуване вредносцох тей народносци. Лужицкі языки ше хаснуе у школи, на радию и телевизії, на ніх ше велько друкую (новини, часописы, кніжки, календари, ітд.).

Львовский университет едини у Советским Союзу на котрим студенты славянской филологии можу студирац лужицкі языки и лужицкую литературу як окремни предметы. Инициатор виучованя лужицких языкох доктор филологійных наук, профессор и шеф Катедры славянской филологии Константин Константинович Трофимович. Вон науковец шветоваго ранга на подручу сербистики, а автор ё численных работах з тей області, медзи іншай и учебніка за студентах „Серболужицкая мова” (1964), нарис „Серболужицкий язык” (1977), вельки „Горньолужицко-російски словник” (1974), „Нарисы з исторіі серболужицької літературы” (1970, ведно зоз доцентом В. А. Моторним).

На научовим сходзе „Успехи и задачи советской сербистики” у Львове були присутни и научовцы з других местах СССР, дзе ше окремни научовцы занімаю зоз серболужицку проблематику (з Института за славистику и балканстику АН СССР у Москви, дзе ше научово виглядуе серболужицкі языки, литературу, историю и культуру, зоз Московского, Гарковского и Тартуского университета, та научовцы, прекладателе и писателье з Киева и Минска). На львовской конференциі ше розправяло о питаньох языка, культуры, литературы и истории серболужицкой народносци, а за Руснацох будзе, вироятне, интересантне дознац же у Львове, ведно зоз серболужицку, була присутна и руска язична и литературна проблематика. Автор тей призначаки подне-

сол два науково реферати. У лингвистичним рефератах „Типологійни паралели та історії формовання та розвою серболужицьких літературних язиків” були представлена матеріал веліх славянських літературних язиків, медzi німа та матеріал літературного язика югославянських Руснацох. То питання діялктичної бази, варіантності граматичних формах, улога інших язиків та літературних традицій на угорському „язичку” тощо. Тот матеріал був друковані у славистичних зборниках у Львові та у Москві. Други реферат „О прокладах серболужицької поезії на літературні язик югославянських Руснацох” автор написав, а тиж та прочитав (перши раз явно, пред науковим автографом) по руски. Тот реферат був пошвевці памятки на Гавриїла Костельника та 80-річні уметніць літератури югославянських Руснацох. Автор надпомнул же ту, у Львові, вельку часць свого життя препропагандзил Г. Костельник, ту, у Львові, вон творив не лем по українські, але та по руски. Ту написаний його велікі писні та приповедки, ту написана його перша граматика руского літературного язика. Далей було слова о главних рисах сучасної руської літератури — літератури поширеного розвою, о оригінальній творчості та прокладах зоз руского та на руски, а окреме — о прокладах на рускі язик писнью трох сучасних серболужицьких поетів — Бена Будара, Кита Лоренца та Бенедикта Дирліха. То проклади Амалиї Гланчаковій, а друковані су у „Шветлосци” 1980. року. При конці, референт прочитав рускі проклади по єдній писні спомнутих авторів.

У Львові автор тих шорикох вихасновав нагоду витвориць своє давнє жадання — „стретнущі ше” зоз Г. Костельником. Ведно з другими учасниками Конференції, хтох заинтересувався літературою та язик югославянських Руснацох, вон нащивел уліцу Корнякта та квартель дзе жил Г. Костельник, Церкву Преображення дзе вон служил та, конечно, Личаковські теметов. На Личаковським теметове похованні велікане української науки та культури. Ту же находзі та гроб велікана українсько-руської культури Гавриїла Костельника. О Костельниковим гробе ше водзі вельку старосці: ту віше швиже квеце. Положили зме на його гроб (а тераз та гроб його супруги) єщенське квеце як знак велького почитування. Недалеко од гроба Г. Костельника ше находзі гроб Івана Франка та Володимира Гнатюка котри, як познате, маю велику заслугу пред югославянськими Руснацами.

Бешевдовали зме з вецею львівськими науковцями котри нам гварели же ше у остатніх роках звекшує интересоване за особу та діяльності Г. Костельника. Предсидент львівського оддзелення Союзу писательох України, писатель та прокладатель Роман Лубківський, у розгварки з автором тей призначки гварел же оддзелене у преси та на явних наступах означи 80-річніцу ювілея літератури югославянських Руснацох. Було барз приемно спознаць же невельке руске „острово” у Югославії віше ма якіш континуитет присутності у старим та незабутим Львове.

Проф. др А. Д. Дуличенко

ПРИЛОГИ

Мирон Жиром

НАЗВИ КЕРЕСТУРСКИХ ШОРОХ, УЛІЧКОХ И ЧАСЦОХ ХОТАРА

— Прилог за преучоване керестурских топонимох —

ВАЛАЛ Руски Керестур, як го Руснаци наволую, у своеї прешлосци менял свою назну. Бул вон Надъ¹ (Вельки) Керестур^{1a}, Керестур, Бач-керестур, Бач Керестур², а нешкы му урядова назна Руски Крстур³, а жителе валала (Керестурци) го ище та нешкы по руски волаю Керестур, не наглашуючи му означене руски бо ше то подрозумюое.

Сама назна места, гоч е прилапена же е руска — Керестур ма у своей назви найменей руского. Саме слово „Kereszt” мадярского походзеня котре у прокладзе значи „криж, хрест” а „ur” значи „пан” — ширше „божи — господа бога”.

Кладзене — постояне каменого крижа у стредку населеня, на главней крижней драги, зоз меном Керестур не ма та не мало ніякей вязи. У стредку валалох, на почесных местах крижи кладзени велько познейше, уж кед валал та други валали були економски моцни, кед валали прейг церковных одборах з валалскими одборами змогли векши средства. Кладзене крижи у скорейших часах (после 1900. року) постало модерне бо не лем же одражовало, спрам красоти та велькосці крижа, економску моц не валала, але та прихильносць його жительства християнскай церкви: Кладзені були на чесці одредзених подійох у валале — як подзековане за преставане одредзених катастроф⁶. Вони часто виражавали та газдовску моц поединих маєтнікох котри их дзвигали зоз власних средствах же би окаяли своє грихи лебо лем баржей од других виражали свою по-божносць⁶.

Руски Керестур урядово — Руски Крстур⁷ — значи нешкы инше, насампред зоз додаваньем прикметніка „руски” — означаючи національну пріпадносць жительох, а назна Крстур лем сербскогорватска назна kereszt-крст, а суфикс -ur у новим, тераз сербскогорватским слове, стравець значене яке мал у мадярской назви того населеня у Бачки. Руснаци — Русини, медзитим, у своїм языку та бешевди затримали стару назну — Керестур, тримаючи же вона руска одкеди ше ту нашли. Медзитим, уж у чаше наслівания з Руснациами тих крайох (1746—1751. рок) була пусчара — державни маєток Вельки Керестур⁸, а ище скорей, под час панована Туркох — постої наслене Керестур⁹, може не на истей локациі, але ма своїх жительох 1715, 1720¹⁰, 1722¹¹, 1725/6. та 1728. року, а ма та назну, так же тримане же тата наша (руска) назна цалком неточна¹² Нови валал, зоз насліванием Руснаци, дostaл нову локацию, але та держимал назну яка од скорей егзистовала не лем за наслене, але та державни маєток под исту назну на котрим ше нашю приселенци застанавили та вдерели фундамент новому валалу¹³.

Прео валал праве ту збудовани дзе ё тераэ — нё легко даць точни одвит. Його локация спрам традициі праве повязана зоз окраіском и блізким присутством води. Причини були практичны: скриване, сцекане и потайне пребуване (илегалне насельоване)¹⁴, цо оможлівівало и познейше скриване од войска, несполнюване обовязкох на паньским и скриване од вивершованя карох. Медзитим, чи терашня локация валалу истотна-часно и його першобутна локация, тиж необходнє утвердзиц. Чи сама назва едней часци терашнього керестурскага хотара Селище¹⁵, а маюци у оглядзе праве илегалне пребуване и пребуване за вельким пространством води — Мочаром не гутори же ту, скрити од очох кульянскей епарскей управи, могли жыць перши нашо приселенцы?

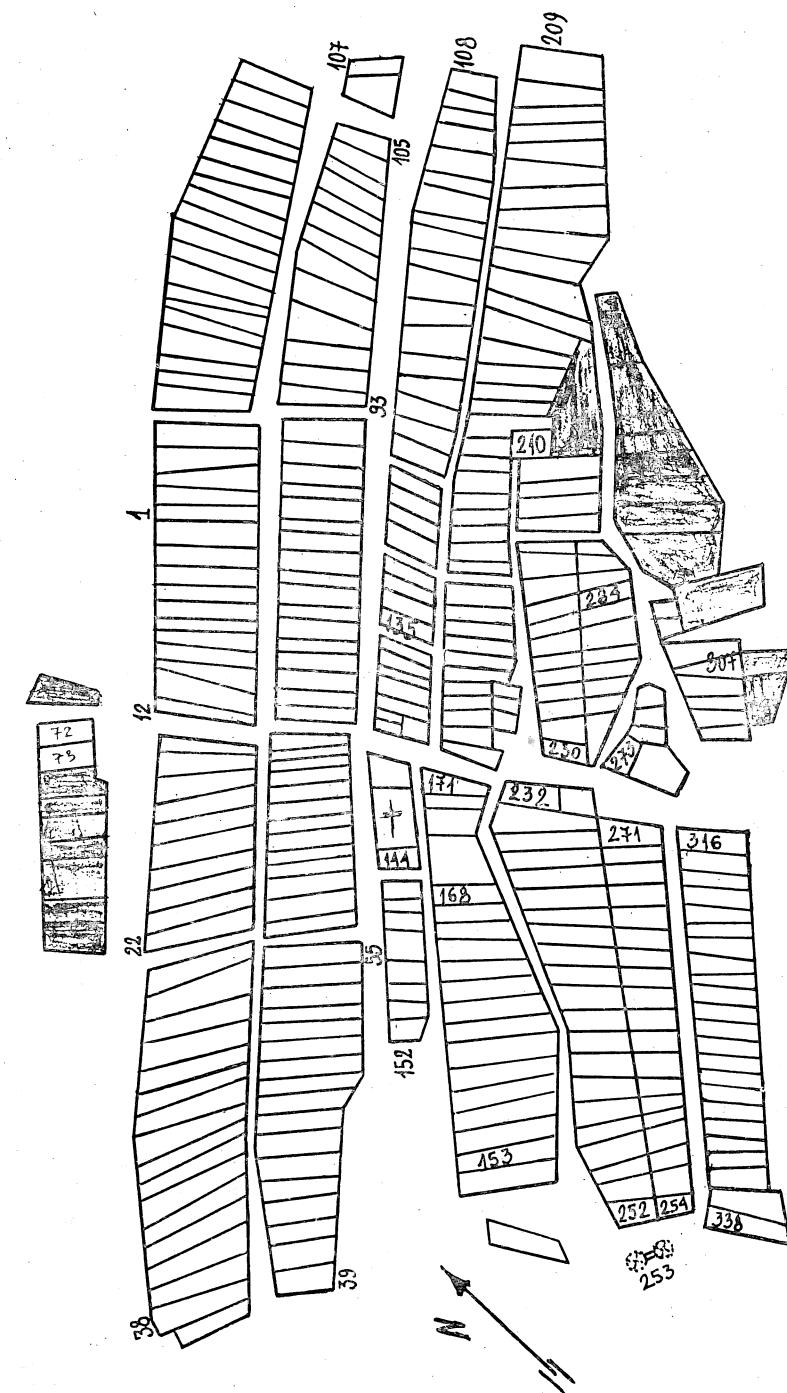
Чи традиція точно одражує причини будовання валала праве на граніци лебо блізко при мочарній, з дикиньм и надом зароснутей жемі у чаше селеня — будзе ше мушиц и науково потвердзиц. Традиція тиж ма основи, бо наш народ бул у чаше присельованя статкаско-польодліски. Значи, одвітовал му таки край дзе єст надосц води. Кед му вона почала приношиц чкоди и грожиц, велі ше у чаше насельованя розчаровали и врацели назад на Горніцу¹⁶ лебо пошли до других местах як Шови¹⁷, Обровцу¹⁸ и индзей. Факт же ше валал, церква и перши теметов на грунку — окраїску „Мочара” ширел и баржей тамаль кадзи му вода меней грожела и же му постояца жем давала можлівосци претримоваці статок и на „нічиєй жемі”²⁰, а и у нужди склоніц и своё живе богатство и себе кед зло з боку панства и валалскей власци приходзело — потвердзуе же праве така локация була необходна же би ше перших рокох пребувало на таким подручу, жило, добре змогло и посцигло вельку сітурносц. Можебуц же ище заруценша першобутна локация на Селищу за воду була место дзе ше перши приселенцы претримовали, а од часу кед их панство одкрило — локация терашнього валалу постала место дзе ше урядово жило пред очми новей власци.

За тераз найстарша мапа валала зоз 1783. року²¹ нам одкрива одредзены интересантносци. У валале ест шыцкого 338 порти, а шори лем пейц. Валал Руски Керестур, як знача документы и традиция, мал три нумерації — на три заводы одредзовани числа хижох и портох у валале. Як видно зоз спомнутей мапи, валал бул скрацени и зужени, але порти ишли попрэйгта — од единога шора по други. Традиция ма тиж 'толкованя' о такей нумерації, односно два становиска прецо хижы правени зоз „задком“ на шор:

— По ёдним, пре зависносц крипака, онеможлівене му патриц дошора²², и

— Хижи на порти так правени же би були до слунка²⁸ и же би
кажды газда пред очми мал свой двор, статок, заграду — дзе му бул
змесцены цали маेतок. Понеже було и крадзи и пакосцяня, чловек му-
шмел мац шицко пред очми. Гу тому, обисце було цали дзень на слунку
— хижи будовани на лівым боку порти у хладку, а патрели до заградох
до слунка.

Док було места на одредзеним просторе за хижи, кажде мал порту прейга (окрем Буджачанох). Логичнейше було мац шицко пред очми як за хрибтом. Як ше жительство звекшовало ширел ше валал, але ше и баржея пополнивал зоз хижами у „хладку”. На вецей заводи хижки страдали,²⁴ окреме перши найстарши на нізшай жеми, знова по традиції, полужемуніци,²⁵ без секу, на уровню жеми у дворе лебо ище ніз-

Копия портох зоз мали Керестура зоз 1783. року
Приріхтал дипл. инж. буд. Петро Хома
Цмейш — неподзелені валлалски порти

ши.^{25а} Уж кед ше правели други, а загради могло дзеліц — велі себе правели хижы з предком на драгу, а гевти у загради „шлепі”, на другим шсре предавали.

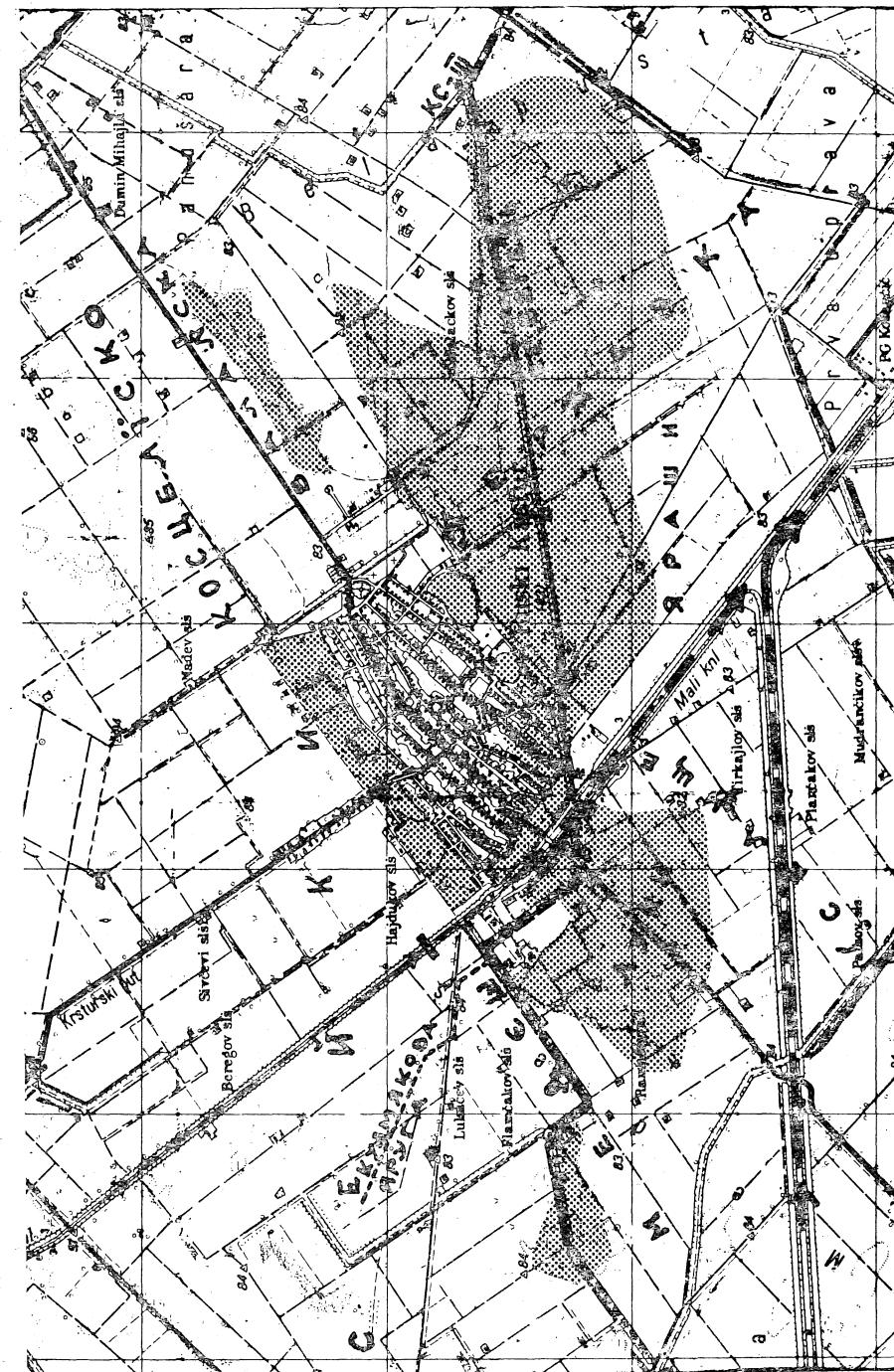
З оглядом же шори з урядовима менами іще длого нєт, але лєм нумери-порти, людзі сами давали мена своїм шором. З єдного попису зоз 1770: року,²⁶ попри менох хлопох, познати нам и шори у котрих вони бивали. Їх точни назви іще зошицким нє одгаднуги. О тим досц писане.²⁷ але будзе потребне уложиц іще надосц усиловносци же би ше зоз точносцу потвердзели дзепоёдни назви. Наприклад, донедавна була спорна назва и Маковскаго шора.²⁸ Були винесены рижни думаня, а найточнейше випатра же того о походзеню тих приселенцах зоз Макова²⁹ — та и часци валала дзе ше населели дали мено по месце одкаль прешли. Цо зоз другима шорами, Пап чи Поп шор, прецо Буджак, прецо Капущаны, прецо Циглашор, а чом Збегньов? И ту пробована дати, написане ест, але то іще зоз сигурносцу не потвердзене.³⁰ Наприклад, за Циглашор традиция гутори же то перши шор на котрим ше будовало зоз цеглами. Чом же е. вец не наволани Цеглашор, а нє Циглашор? Прето ше муши розпатриц и думане же мено того шора походзи од мадярскаго места Циглед.³¹ як цо Маковски шор же ноши назву од городу Макс. Подобни обставини и зоз назву шора Буджак. И за тот шор були даваці одредзени поясненя. Медзитим, мож предпоставиц и того же дзешкаль бул валал Буджак (Сиверна Бачка, лебо нешкайша южна Мадярска) ёстры разселени пре вирски неміри його жительства. Ёдна часц тих вигнатах, котри барз тримали до своеи вири и не прилапійвали легко другу, пришли гу своїм людзом, а своеи часци валала дали мено по скорейшим месце пребуваня, цо тиж треба утвэрдзіц. Най нас таке резоноване не чудуе. И нашо виселенцы зоз Керестура, дзе ще нашли у бекшини, у Пишкуревцах³² и Райовим Селе, едней часци валала (улічком) давали назви Керестур. Подобни случай бул и з нашима виселенцами у Америки, у городзе Барбітоне, дзе єдному шору на котрим бивали кошо 10 руски жени цо наших людзох тримали на косту и квартелю дате мено Американски Керестур.³³

Спрам перших нумерох-портох, Керестур ше пресцерал од стредку на шгири боки. Валал составени на криж, правда не правилни але кри- вулькави.³⁴

Числа портох рушели од Шокцовей улічки та Капитанськай, і на тей часи було 12 порти. Од Капитанськай улічки порти ишли далей та Приклетовей улічки — 11 порти — і далей по конець ище 15 порти. Цали Курти шир мал 38 порти котри ишли попрєйга од Куртого ширу по Нови шир.

Нови шор почина — тераз порти иду назад и починаю прейт драги порти 38 и виходза на Вельки шор зоз порту 39. По першу улічку ест 20 псрти, по Капитаньску улічку ище 15 порти. Од Капитаньской улічки почина порта 75 — же би по Майсторску улічку ище 13 порти и ище два псрти за улічку.

Вельки шор почина од порти 108 котра ше находити на другим боку сд порти 107. Вельки шор ше враца спрам числа портох назад по Школску, веџ Богольчикову, же би сцигла по Валалску хижу и Капитаньску улічку, и предлужел и закончел велько кратше як порти на другим боку зоз числом порти 152. Вельки шор, озда пре нізку жем, был найкратши спрам Лалитю. Порти ишли прейга од Велького шору по Маковски.

Мапа КО Р. Керестур спрам комісії од 1976. року.
Приріхтал дипл. инж. буд. Петро Хома
Цмейще — Рускокерестурска депресія

Маковски шор почина зоз 153 порту, по Капитаньску улічку ест 171 порта и далей по конец сцила 208 порта — порти пререзани зоз двома улічками. Остатня порта на Маковским шоре ше закончуе зоз числом порти 209.

Капущани шор почина од Куцика зоз порту 210. По першу улічку ест лем 4 порти прейга, а после улічки потри уж подзелени, так же припадаю Капущаному шору до хладку и Циглашору ведно з Грабиком по Кипитаньску улічку, односно предлужую и далей подзелени порти, з тим же до хладку Капущани шор, а до слунка, на другим боку портох, на заградох Буджак. Од Капитаньской улічки, Капущани шор предлужуе зоз порту 232, же би закончел зоз порту 252, односно зоз порту 253 на самим концу на котрой урисована олеярня и сувач.

Буджак предлужуе на заградох Капущаного шору зоз порту 254 и по Капитаньску улічку сцигла 271 порта. Лем зоз даскельома означенима портами Буджак преходзи од Капитаньской улічки спрам Циглашора по Гуши пияц и враца ше зоз хижами до хладку прейга Капитаньской улічки гу концу валала. Од Капитаньской улічки почина порта 316, а закончуе 338 порта. Порти тераз кратши и иду попрета.

Грабик найкратши шор и находзи ше медзи Капитаньску улічку и Гушим пияцом. Йому припадаю порти до слунка котри ше находза на заградох Капущаного шору и три порти до хладку. На угле Капитаньской улічки и Грабику, на порти 273, була капитаньска хижка по котрой главна улічка през валал, цо го пререзовала зоз сивера спрам югу, достала мено.

Циглашор почина од Гушого пияцу и ма означени потри лем по першу улічку до слунка, котри ше находза на заградох Капущаного шору. Ту уписаны лем 5 порти, а векше число портох урисоване на мапи, але им числа не додзелени.

Урядово назви шорох и улічкох

Кеди керетурски шори и улічки достали урядово назви? Котре державне ушорене их перше запровадзело? Яки вони були и хто их у валале лебо котри висши органы их одредзовали лебо лем давали инструкції яки вони маю буц?

Одвiti на поставени питаня не легко дац. За тераз можеме вериц же перши назви од општинскай власци запровадзени аж под час старай Югославії. Валал ище од часу насельования мал порти по шорох, але тоти шори не були „урбанизованы” точне одмерані, але якошник одска, прето порти и загради не ёднаки, драги медзи хижами у дзепоедних шорох широки, у других узки ітд. Подобна ситуация и зоз улічками. (Улічки Керестурци волаю шицки тоти котри режу шори и скрацую ход з ёдного шора на други.)

Найстарша мапа з котру зме розполагали була зоз 1783. року. На тей мапи урисованы порти по шорох, а медзи шорами улічки. Мапа констатуе обставини у валале у чаше вирабяня. У найкратших смухох зме, спрам тей мапи, валал и описали, а прикладаме и саму мапу.

Мапу зоз назвами шорох и улічкох, за тераз найстаршу, хасновали зме зоз 1934. року.³⁵ По шицких виглядох, то праве тата мапа спрам котрой лебо котра послужела же би ше запровадзело урядови назви. Ма-

пу виробел, спрам обставинох на терене, урисовал порти и дал им нови числа спрам назвох шорох и улічкох „инг. Хенрик Вебер, овлашчены гравіевински инжењер, Нови Вербас”, як пише на печацу з котрим потвердзее свой власноручни подпись. Уписане место виробку мапи лебо ўнога пребуване, Нови Вербас, и датум — 15.IX 1934. рок. Мапа ноши назву: „Општина Руски Керестур” и дати розмер 1:2880. Зоз червену тинту уписаны хижки по шорох — до слунка и до хладку — рушаючи од стредку валала (Капитаньской улічки) гу Кули и Латитю, починаючи зоз числами ёден (1) и два (2). Зоз чарним тушом у кругу на векше означени шори и улічки зоз цифрами од ёден до трицца три, цо значи же у тот час уведзени 33 назви шорох и улічкох у Керестуре. На мапи источашне дата и легенда под назву „Назив улица” и при кождым чишле у кругу уписаны назва шора лебо улічки. На мапи тиж так урисованы и чарни точки, котры представляю артейски студні.

Маючи у оглядзе тедишині Керестур и ўнога пространство, а хаснуючи тедишині (а и терашині) народни назви шорох и улічкох, легчайше порозумиме яку назву мала котра часц валала. Од валалскай хижі назви иду у штирох напрямox — восток, заход, сивер, юг. Так их будземе и упісовац:

1. Краля Александра — Вельки шор спрам Кули — Ма 94 парни и 97 непарни числа.
2. Краліце Маріе ул. — Вельки шор спрам Лалітю — Ма 64 парни и 49 непарни числа.
3. Владіке Нярадзія — Нови шор спрам Кули — ма 101 непарне и 18 парни числа.
4. Карадъордэва ул. — Нови шор спрам Лалітю — Тот шор ма 64 парни и 51 непарне число.
5. Кралевіча Марка — Курти шор и Леї спрам Кули — Ма 73 непарни и 26 парни числа.
6. Кралевіча Томіслава — Курти шор спрам Лалітю.
7. Штросмаерова — Гаравец³⁶ — од Прикметовей улічки. — Ма 21 непарне и 64 парни числа.
8. Бана Єлачича — Жабняк — Ма 61 непарне и 62 парни числа.
9. Каймакчаланска — Шорик (Патри на Буячу доліну) — Ма 5 непарни и 18 парни числа.
10. Войводе Путника — Маковски шор спрам Лалітю — Ма 65 непарни и 30 парни числа.
11. Краля Петра — Маковски шор спрам Кули — Ма 25 непарни числа и 100 парни числа.
12. Кралевіча Андрея — Капущани шор спрам Лалітю — Ма 57 непарни и 42 парни числа.
13. Петра Копчая — Капущани по Куцик. — Ма 11 непарни и 38 парни числа.
14. Вука Караджича — Грабик (Од Капитаньской уль. по Гуши пияц, т. е. Циглашор) — Ма 13 непарни и 6 парни числа.
15. Престолонаследника Петра — Циглашор — Ма 103 непарни и 106 парни числа.

16. Др. Гавре Костелника — Буджак
— Ма 57 непарни и 64 парни числа.
17. Цара Душана — Стари Збегнёв спрам Кули
— Ма 107 непарни и 124 парни числа.
18. Косанчичева уліца — Стари Збегнёв спрам Лалитю
— Ма 8 парни числа — 4 хижі.
19. Краля Немане — Нови Збегнёв
— Ма 101 непарне и 40 парни числа.
20. Петра Зринског — Теметовска Спрам Червинки (Рахуе ше од Велького шору)
— Ма 5 непарни и 12 парни числа.
21. А. Духновича — Теметовска спрам Билей
— Ма 1 непарне и 34 парни числа — 18 хижі.
22. Тараса Шевченка — Леї патра спрам Кули
— ма 25 непарни числа — 13 хижі.
23. Милоша Обилича — Штрангаркова, Кирдова, Білянска
— Ма 15 непарни и 4 парни числа — 10 хижі.
24. Косовска — Гуздерова, Шуштеркова
— Ма три непарни числа — 2 хижі.
25. Кнеза Корятовича — Майсторска
— Ма три непарни и 16 парни числа — 10 хижі.
26. Вашарска — Вашарска
— Ма 13 непарни и 12 парни числа — 13 хижі.
27. Войводе Степе — Вепровацка спрам Крущичу
— Ма 27 непарни и 32 парни числа — 30 хижі.
28. Войводе Мишича — Капітаньска спрам Савиного Села
— Ма 7 непарни и 4 парни числа — 6 хижі,
29. Масарикова — Ержова, Душанкова, Пепова
— Ма 9 непарни и 4 парни числа — 7 хижі.
30. Негушева — Тимкова, Резакова, Томашикова
— Ма 7 непарни и 4 парни числа — 6 хижі.
31. Рибарска — Бегельска од Велького шору спрам Гаравцу
— Ма 19 непарни и 12 парни числа — 16 хижі.
32. Ядранска — Борайова
— Ма 7 непарни числа — 4 хижі.
33. Церска — Кратка (за Буячу доліну)
— Ма 13 непарни и 6 парни числа — 10 хижі.

Од уводзеня перших (I) назвох за шори и улічки (1934. р.) до неш-
ка (1981. р.) меняне назвох шорох и улічкох окончоване на вецей заво-
ди. Так перша находитца, а друга (II) по шоре пременка назвох ушлі-
дзюе накадзи мадярски окупатор запровадзел свою власц. До трецей
(III) пременки приходзі такой по ошлебодзеню, а меншай интервенцыі
после 1950. року (IV). Новшым улічком даты назви и пременени дзепо-
едним старым шором и улічком 1970. року (V). Найновши назви новым
улічком зоз пременку дзепоедним старым запровадзене 1980. року, же
би уж у новым попису 1981. року були урядово похасновані.³⁷

Рушаюци од народных назвох, ми тиж призначиме назви шорох и
улічкох од 1945. до 1980. року. Час пременкох означиме зоз римскими
цифрами III, IV, V и VI, що значи: римска цифра III — 1945. рок,

римска цифра IV — 1950. рок, римска цифра V 1970. рок и римска цифра
VI — 1980. рок. Шори тераз иду през цали валал и маю єдну назву. Уліч-
ки тиж, доставаю єдну назву, гоч пререзую вецей шори и не иду просто
єдна спрам другей. Числа хижох (портох) маю непарни и парни числа (до
слунка и до хладку). Числа хижох иду од Лалитю спрам Кули.³⁸

1. Вельки шор
— Титова уліца — III
— Маршала Тита — IV
2. Нови шор
— Поле Рибара — III
3. Курти шор
— Kochi Поповича — III
— Ленінова — IV
4. Гаравец
— Дубровачка — III
— Янка Тота Богмека — VI
5. Жабняк
— Русинска — III
— Йовгена Сопки — VI
6. На „Балатону”
— Радничка — III
7. Маковски шор
— Маршала Тимошенка — III
— Фрушкагорска — IV
8. Капущани шор
— Бориса Кидрича — III
9. Буджак
— Пека Дапчевича — III
— Партизанска — IV
10. Циглашор
— Назорова уліца — III
— Владимира Назора — IV
11. Збегнёв
— Кожевникова — III
— ЮНА (Югославянской народней армии) — IV
12. Нови Збегнёв
— Иваненкова — III
— Народного фронта — IV
13. За Новым Збегнёвом
— Якима Салонтая — V
14. Уход на стадион „Русина”
— Петра Ризнича — V
15. На Вашарицу
— Йовгена Сивча — V
16. На Бегельчику
— Габра Ороса — V

Улічки — уліци^{38a} попрейга (иду од сиверу ту югу)

17. Рибарска и Борайова
— Каналска — III

- Бегельска — V
- 18. Резакова, Мицова
- Далматинска — III
- Шайкашского отряду — VI
- 19. Головичова
- Уска — V
- Владимира Гнатюка — VI
- 20. Вепровацка и Капитаньска
- Београдска — III
- Русинска — VI
- 21. Вацарска
- Вацарска — III
- Дюри Кишюгаса — VI
- 22. Шуштеркова, Чорбова
- Циганска — III
- Братох Бильня — VI
- 23. Штрангаркова, Билянска
- Войводянска — III
- Войводянских бригад — IV
- 24. Теметовска
- Гроблянска — III
- Теметовска — V
- Йовгена Семана — VI
- 25. Прикметова, Душанкова
- Сремска — III
- Сримского фронту — VI
- 26. Кратка
- Кратка — III
- 27. Майсторска
- Милана Ракича — III
- Яши Бакова — VI
- 28. Лей спрам Кули, Млинска
- Петра Кузяка — V
- 29. Салаши за Бегельом
- Ирини Провчи — VI

Окрем шорох и улічкох, своє нарідни назви мали і часци валала и хотара. Так конец валала гу Лалитю, котри у давних часох бул часто под воду наволовали **Барище**. Часц валала од Капитаньской улічки по Циглашор — наволована **Грабик**. Грабик виходзел на **Гуши пияц**, часц валала, односно початок Циглашору дзе ше вода пре подводну и нізшу жем (лапош) затримала скоро цали рок, а на воді було на стотки гуски. **Куцик** наволана часц валала дзе ше закончуе Капущани шор. Хижі далей не було и аж вельо познейше ше прейг краткей и узкей улічки виходзело на Маковски шор. **Орубенец** наволовані конец валала медзи Буджаком и Капущанім шором. На нім була Борайова и Бандурікова хижі. Зоз истим меном — **Орубенец** — познейше наволана и процивна часц валала, Теметовска улічка, бо и на концу направени хижі и позаверани загради велькошорцах, маковчанькох и циглашорцах.³⁹

Своє назви мали и керестурски доліни. Як ше валал пресцера по служини, на концу мал єдну лебо два доліни, а по служини и на єдним

и на другим боку валала ест по два доліни. Доліни направели людзе. Зоз ніх одвожена гліна за набиване хижох, у ніх правени вальки и зоз ніх вожена гліна на шори и улічки дзе завожовані драги.

Доліни достали назви по людзох котри при ніх найдлужей бивали, іх наменки лебо по блізкосци одредзених обектах. Так мame шлідуюци назви долінох:

— **Буяча доліна** ноши назву по валалским хліве дзе ше тримало буяци за оплодзоване валалских кравох. Под час окупациі, пре фирму Давидовей карчми „Балатон”, людзе так наволовали и доліну. Доліна ше находзи сіверно од валалу, медзи Капитаньску улічку и Швіньску пажицу. По пространстве котре забера, тата доліна найвекша. Віше була богата зоз рибу. У ней людзе мочели витарту конопу.

— **Данчова доліна** ноши назву од Данчовей хижі котра була при доліни. Доліна ше пресцера медзи Куртим шором и Леями. Вона найскруглейшай форми. У ней ше мочело конопу у паздзерчу.

— **Винцрільова доліна** ма назву по Винцрільовей хижі. Находзи ше на концу ту Кули, медзи Вельким шором и теметовом. То єдна з найменших валалских долінох. Наволую ю ище **теметовска**, бо є такої прытметове. По ошлебодзеню е наволана **Парк**, понеже 1945. року направевни проект по котрим доліна мала будц претворена до парку. На добродзечнай основі а и по карі, на ней окончовани жемово роботи. З огляdom же проекту направел наставнік Гімназії Петро Ризнич — людзе доліну наволали **Ризничов Парк**. Од тедишнай добрей задумки ище ані по нішкі не окончене успішне полешоване доліни, гоч то робене на вецеі заводі. Пред вецеі роками, прето же не ришени режим одводных водох, уж вельки древка ше висушели. У Винцрільовей доліни ше прало коноупу, а дзепоедных роках и мочело у паздзерчу.

— **Цегляра** ше находзи на юговосточнай часци валала. По традиції, у ней печени цегли за будоване керестурскай церкви. Гліна з тей доліни була найквалитетнейша за правене валькох. Медзи двома войнами, у дзепоедных роках, людзе знали направиц вецеі дзешчатки тисячи вальки. На доліни вальки и предавані, а хасновані су на правене хижох, хлівох и шопох. Була богата з рибу. У летніх мешагах вода була барз плітка, та ше дзекеди аж и висушовала. Случовало ше же воді було лем у викопаних долінкох за правене валькох. У доліни ше прало и мочело коноупу у паздзерчу.

— **Головичова доліна** ма тиж назву од найблізшай Головичовей хижі. Находзи ше, такповесц, на другей половки валала медзи Капитаньскую и Вацарску улічку. Була найглібша и барз богата з рибу. У воді було барз вельо водово вши, котри людзе лапали и сушели. Мочело ше и коноупу у паздзерчу.

— **Борайова доліна** достала мено по Борайовей хижі. Находзи ше на концу валала гу Лалитю од Буджаку по Маковски шор. Скорей ше у ней тиж правело вальки и мочело коноупу. Кед копани Канал ДТД, доліна загарнута зоз ричним мульом. Тераз е засадзена зоз канадскими и біліми тополями и вербами. То єдна з найкрасшых пространних желеніх поверхносцох.

— **Дюрдесова доліна** тиж достала мено по найблізшай Дюрдесовей хижі. Доліна хаснована як рибалов, та ше у ней коноупу не мочело. Под

час копаня Канала ДТД и тата доліна загарнuta з бегельским мульом. Іще и нешкa велька поверхносц жеми стой нeвихаснована, чкода же и на тим пространстве не засадзени лешник. Пре присуство бегелю то бы могла будц найкрасша рекреацыйна зона.

Спрам того цо эме написали, шлідзи же керестурски доліни обколешвали валал зоз шыцких бокох. Уж штири з ніх нешкa, такповесц, у валале. Валал ше прещирел и залапя территорию котра нешкa виноши 64 гектари; од тей поверхносци доліни залапяю вецей як 25 гектари.^{39a} Пейц доліни ище и нешкa маю назви по найблізших хижох, т. е. людох котри у ніх бивали, една по буячей школи и една по месце дзе ше пекло цегли.

Медэи двома войнами у валале викопани три артейски студні. Вони наволаны по обисцох, односно хижох пред котрима су вивартаны. Артейска студня пред оштитинским будинком (валалску хижу) наволана Валалска студня, пред діда Лагана — на Вельким шоре при Рацовому мліну наволана — Лаганова студня, а пред Канюха на Циглашоре — Канюхова студня.

Попри шорох, улічкох и часцох валала, свойо назви мали и будинки штынска карчма (валалска) наволана Паньска карчма, место дзе ше тримало валалски буяци була Буячара, а место дзе закоповани загинуты статок — Шинтерня. У валале було вецей сувачи, олеярні, карчми, дутяни, шмикні, мигелі, конопарні и мліни. Наволовани су по менох власнікох обектах лебо майстрох. Наприклад, дутяни були: Резаков, Колесаров, Янков Жидов, Ициков, Кирдов, Бадарков, Микловшав, Чорбов, Кевеждийов, Гизи Илковей, Пашов, Ежденцийов, Андичов и други. Карчми тиж носили мено по свойому власнікови: Душанкова, Бобикова, Кирдова, Бругашкова, Колесарова, Надъордьова, Штрангаркова, Осифкова, Пулькашова итд.

Назви часцох хотара

По приповеданю старых Керестурцох⁴⁰, валалски хотар скорей не бул подзелены и не волало ше го так як нешкa.

У чаце населёваня и формованя валалу, поля ше дзелело на пустары. Так дознаваме же була пустара Вельки Керестур, пустара Медеш, пустара Косцеліско и пустара Бела Раданова⁴¹ — познейше наволана по руски Била.

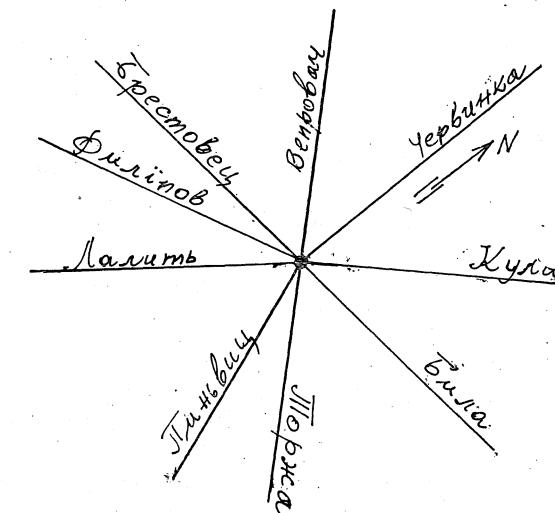
Руснацы ше першне населяли на Косцеліско⁴² (?) лебо можліве же на Селище⁴³ (?) лебо на терашню локацию валала (?). Вшеліяк же винесени предпоставки односно даедну з ніх треба утвэрдзіц. Можліве же на Косцеліску бивали перши легальні приселенцы, а понеже населеного Керестура ище нет, а Косцеліско подпада под Кулу — Кула ше урядово трима як место іх пребуваня, односно биваня. Яки обставини, медзитим, зоз илегальніма приселенцамі? Дзе вони були населены же за ніх урядова кулянска та и сомборска власц, не знала по 1753. рок, кед направени, як нам познате, перши урядовы поліс жительюх пошеду (маєтку) Надъ Керестур⁴⁴? Чи не були на самим побрежю велького пространства води, лебо аж за нім, на нешкайшым Селищу? Еден запис, поволуючи ше на традицию зоз 1864. року, тото без дилеми констатуе!?

Насельване на нешкайшу локацию Керестура, односно на жем (подлуче) пустари Керестури — одредзуе и назву населеня, маюци вшеліяк у

оглядзе же на тей локациі (ширшим подручу, але точно дзе, за терараз ище не знаме) було од скорей населене зоз назву Керестур лебо Вельки Керестур.

У одношенно на терашню локацию валала, часц польох (хотара) тиж так доставала, спрам своіх специфічносцох и характеристигох, и свойо назви, почитуюци насампредз и скорейши нашлідзени назви. У паметаню терашніх найстарых Керестурцох остало же поля (часци хотара), ёдни од других, оддзельовали драги котри водзели од Керестура ту околним валалом. Од Керестура драги водзели ту Кули, Червінки, Вепровачу, Брестовцу, Філіпову, Лалітю, Піньвіц, Торжи и на Білу. Чи тоти драги здобуток новшшого часу лебо вони там були и скорей и омежовали, скорейши пустары ёдну од другой, ище зоз сигурносцу не можеме повесц. Значне, медзитим, констатавац же спрам традиций, перши назви хотара коло Керестура одвоени праве зоз драгами котри людзе наволую по местах до котрих вони водза.

Схематичны приказ драгох од Руского Керестура ту сущедним местом випатра так:

Спрам так нарисованай схемы можеме найточнейше утвэрдзіц найстарши назви часцох керестурскаго хотара. Керестурски хотар ма шлідующи назви:

- Сейки — часц хотара од Червинскай драги по Брестовску драгу.
- Медеш⁴⁵ — Часц хотара од Брестовской драги по Лалицку драгу.
- Селище — Часц хотара од Лалицкай драги по Пиньвицку драгу.
- Яраш — Часц хотара од Пиньвицкай драги по Торжанску драгу.
- Державка⁴⁶ — Часц хотара од Торжанской драги по Билянску драгу.
- Била — Часц Куліянскаго хотара котра найбліжей ту Керестуру, а находзі ше медзи Билянску и дакедышню Куліянску драгу, односно два и ёдны гоні од терашней Куліянской драги.
- Косцеліск⁴⁷ — часц хотара медзи Куліянску и Червинску драгу.
- Брестовец — Часц хотара од Червинской драги спрам Вепровацкай драги, але не такой од валалу, але аж за Косцеліском.

Така подзеленосць хотара осталася аж по копане Велького бегелю (Мали Стапар — Нови Сад), по 1873. рок, односно по збиване жемі у хотаре (комасацию) котра окончена 1876. року.

Попри тих главных лебо основных часцох и назвох хотара есть и другие назви котры облавляю лебо означаю меншее подлуче, але котре састойна часц других часцох хотара. Іх назви означаю насампред намену одредзених поверхносцох.

То шлідующи назви:

- Луки — часц Селища и Медешу спрам Лалитю на котрих ше коши трава.
- Пажица — часц Державки дзе напасаны рогаты статок и коні.
- Ярачик — часц Пажици (Державки) за доліну Цегляру дзе дзецы напасали гушата и гуски и дзе були навязаны кози.
- Валалска — Часц Державки при калдерми (драги) медзи Керестуром и Кулу дзе людзе кощели траву (людзе куповали за кошеннем од валалскай власци) и напасало ше рогаты статок.
- Куліянска — Орача жем медзи Куліянску калдерму и Билу.
- Леї — Пажица медзи Данчову доліну, ярком и драгу за Червинку дзе виходзели на пашу швині з часци валала од Капитаньской улічки спрам Кули.
- Швінська пажица — Пажица медзи Буйчу доліну, ярком и новым бегельем и валалом дзе виганяни на пашу швині з часци валала од Капитаньской улічки спрам Лалитю.
- Вашарище — часц пажици (ярашу) медзи Головичову доліну и Цегляру, дзе ше отримовало вашари. По другой шветовей войни, на тим просторе ше почал шириц валал.

После одредзених пременкох у хотаре и подручу валала, до котрих приходзі пре копане бегелью комасациі лебо пременену наменку одредзеного подручча, меняю ше и назви. Так, наприклад, дакедышні Сейки були медзи Червинску, Випровацку и Брестовацку драгиу, а после викопаного Велького бегелю (1873. року) котри пререзал Сейки — Медеш преширени и зоз тим меном ше наволуе час хотара медзи Новим бегельем и Лалицку драгу. Други приклад: скорей як ше копало Канал ДТД Селище мало ёдну назву, тераз, медэйтим, одкеди го Канал пререзал, Селище ма два народны назви — Вельке Селище и Мале Селище. Ваўшарище скорей було на ёдним месце, а тераз е преложене на друге место и тото друге место людзе тераз наволую Вашарище.

У часцох хотара есть и менші назви за одредзены брешкі, грункі, греды, доліни итд. Так нам, наприклад, на Медешу познаты шлідующи назви одредзених местох: Жобрача гора, Фаркашова доліна, Дъордьова торина, Кузмякова драга⁴⁸ и Пепова доліна.

У нашым народзе присутні велі назви хотарох лебо часцох сущедних хотарох, як наприклад: Стара Рискаша, Нова Рискаша, Палача, Зомборец, Осма, Вепровацка, Філіповска итд. Свойсь назви маю тиж так и менші локалитеты: Широке, Буджацке, Шлайс, Базен и други.

* * *

Руски Керестур основали Руснацы и такой дали назви своім шором. Як ше валал приширивал, новы шоры доставали, а и нешкя доставало, новы назви. Попри народных назвох, медзи двома войнами шоры достали и урядовы назви. У свойм існованню керестурски шоры и улічки на шейсць занюди меняли мено. Правда, есть и такі шоры котры маю и тераз такі назви які достали после войны. И попри урядовых назвох, Керестурцы свойш шоры наволую и по народных назвох.

Свойсь назви маю и часци керестурского хотара, односно и менші часци у ёдней часци хотара. Дзепоедны назви хотара легко одгаднүць, бо у мену облапени характеристичны хотары, але есть и такі дзе ше будзе мышыц уложиць ище надосьц усиловносцы же би ше точно одгадло назви. Подобны обставини и зоз назвами дзепоедных шорах и улічкох.

¹А.В., Шмитова збирка, Попис жительюх 1753, IX/12... Новонаселені ма-сток (пустара) Надь Керестур (1753)

^{1а}Надь Керестур, звіт Габра Гвожджака, овласченого новтаруша, зоз 26. марта 1864. року — Материял з рукопису Пештия Фридеша, котри ишце нігдзе не обявлены. Находзі ше у Архіве микрофільмах Інститута за мадярски язик, литературу и гунгарологійни вигледования на Філозофским факультету у Новим Садзе. Преписал проф. Лайош Матієвич.

²Милица Маркович, Географско-историјски именик насеља Војводине, Н. Сад, 1966. год., страница 155.

³Службени гласник НР Србије, Београд, 1947. године.

⁴Др Г. Костельник, Значене Керестура, Руски календар за 1925. рок, бок 58. „Керестур“ по нашым значи телью як и „Пан-Хрест“, „Хрест-Господні“. Тото мено „Керестур“ нашо Руснацы уж нашли у Бачки, констатуе др Костельник у спомнутым напису.

⁵І. Олесяр, Монография Руского Керестура, Нова думка число 45, Союз Русинох и Українцох Горватской, бок 46.

⁶Камени криж на стред крижней драги у Руским Керестуре поставел Михал Шимко, керестурски гађа зоз супругу Марију, родену Гудак и Ану Гудакову, гдово, дни 31. маја 1902. року. Преложени је гу порти пред коло 20 роками, на вимагане транспортних органа пре безбедносц транспорта.

⁷Нажаль, так јак го Руснаци наволую, ище је ани нешка урядово не записани ани на једнай транспортнай таблічки. Тераз је написани з латиницу RUSKI KRSTUR.

⁸Др Славко Гавриловић, Русини у Бачкој и Срему од средине XVIII века до средине XIX века, Сепарат Годишњака Друштва историчара Војводине за 1977. год., стр. 7. О валале наволаним Вельки Керестур, опат и др. Ф. Лабош, Историја Руснацах, Вуковар, 1979. рок, бок 90. Контракт о насељовануно Руснацах тиж бешедује о насељовануно пустари Вельки Керестур. Тиж опат под 1.

⁹Опать под числом 4.

¹⁰Ж. Сечански, Попис становништва Бачке током XVIII века, Београд 1952. год., страна 64. (Попис житељох Крстура од 1715, 1720, 1725/6 и 1728. року).

¹¹АВ Сримски Карловци, Шмитова збирка I/24 (Попис зоз 1722. року).

¹²Др Г. Костельник, опат под числом 4.

¹³Др Федор Лабош, Историја Русинох Бачкеј, Срима и Славониј од 1745 — 1918. року, Вуковар, 1979. року, бок 64.

^{13а}Интересантну информацију находимизме у Звиту „Назви местох зоз валалу Керестур...” зоз 9. 11. 1865. року, котри написал Ендре Мартонфи, новтаруш. Предпоставя је ше же на Косцеліску пред турским рујновањем находзел и розквитал озда и сам Надь Керестур — Вельки Керестур. — Материјал з рукопису Пештија Фридеша... Опать под числом 1а.

¹⁴Др Ф. Лабош, опат под числом 13. Поровнай твердзенс о насељовануно Косцеліска на боку 75.

¹⁵„Селице значи место насељованя и прето је вола так же нашо предки, котри је у прешлим столићи насељели ту зоз горњей Мадјарской, перше насељели на токо место, а аж по вељих рокох завжали токо место котре је находзи восточно од Селица дзе нешка стой валал Керестур”, зазначене у звиту керестурског новтаруша Мартонфи Ендреа зоз 9. 11. 1865. року. Материјал з рукопису Пештија Фридеша... Опать под числом 1а.

¹⁶Спомен вични керестурски, Руски календар за 1922. рок, бок 92.

¹⁷Вол. Гнаток, Русъки оселї в Бачци, Записки научового товарищества Імени Шевченка, рок 1898, кн. II, том XXII, бок 6. Опать Оповидане Джуджара Василија.

¹⁸Др Ф. Лабош, опат под числом 13, бок 68.

¹⁹Др Я. Сегеди, Було кедишик у Керестуре, Хрис.. календар за 1973. рок, бок — додаток.

²⁰М Жирош, Дзелене керестурских пажицох, Нар. календар за 1975. рок, бок 51.

²¹Дом култури, Руски Керестур, Слово о катастарскай мали зоз 1783. року на котреј часци хотара подзелени на парцели јак и мали валала зоз подзеленима портами.

²²Спрам информацији достатеј од Јанка Олејара зоз Руского Керестура же Онуфри Тимко зоз Вербасу розполага з документом о способе обовязковога будованја „шлєпих” хижох у валале.

²³Спрам традициј, автор слухал од старших.

²⁴Найвеће хижи страдали од води од 1785. до 1788. року. У тих водох страдали 114 хижи, једна трецина хижох у валале.

²⁵Вол. Гнаток, Русъки оселї в Бачци, опат под ч. 17. Оповидане Колошњая Яноша, госп. з Керестура, бок 5.

²⁶Др Г. Костельник, Гисторија Бачкерестура, рукописна хроніка керестурскай парохиј, бок 63.

²⁷Др Ф. Лабош, опат под числом 13.

Др Я. Сегеди, опат под числом 19.

²⁸Р. Миз, Прео је једна улічка у Руским Керестуре вола „маковски шор”, Христијански календар за 1972. рок, б. 102.

²⁹Др Ф. Лабош, опат под 13.

³⁰Др Г. Костельник, опат под числом 26.

Др Ф. Лабош, опат под 13, бок 74.

³¹О вязи медзи Циглашором и городом Циглед у Мадјарской слухали зме од Дюри Латија, новинара ВП „Руске слово”.

³²М. Жирош, Пишкуревци дакеди и нешка, Народни календар за 1974. рок, бок 46.

³³Спрам вияви Павлини Хромишовей, котра је як дзивка зоз својма рођичами враџела зоз Америки, живе у Новим Садзе.

³⁴Вол. Гнаток, Русъки оселї в Бачци, опат под числом 25. „Керестур не таки прости, ушорени, бо людзе је як котри знали, та так и правели ће були таки учени: як знали так робели”, виявил Гнатокови Јанош Колошњая.

³⁵Мана је находзи у Месней заједница у Руским Керестуре.

³⁶Др Я. Сегеди, Було кедишик у Керестуре, Опать под числом 19. Др Сегеди Гаравец наволус Водицова уліца.

³⁷Спрам информацијох Мирона Еделинскија, секретара Месней канцелариј и Владимира Малацка, секретара Совету Месней заједница, обидвоме зоз Руского Керестура.

³⁸Хасновани мапи КО Руски Керестур зоз 1945. року по нешка, Урбанистични план Р. Керестура и Одлука М. заједница Р. Керестур о пременки менех (назвох) шорох и улічкох.

^{38а}Урядова назва шорох и улічкох тераз „уліца”.

³⁹Спрам сообщења старших Керестурцах и власног спознанја автора статије.

^{39а}, Кула, Просторни план општини”, Завод за урбанизем Войводини, Нови Сад, 1981. рок.

⁴⁰Габор Пајло, народзени 1888. року, пок.

Михал Голик, народзени 1896. року

Иовген Балйт, народзени 1901. року пок.

Андрј Гарди, народзени 1905. року

⁴¹Др Славко Гавриловић, опат под 8.

⁴²Др Г. Костельник, опат под числом 4.

⁴³Опать число 15.

⁴⁴АВ. Ср. Карловци, Шмитова збирка, опат под 1.

⁴⁵Часц Медешу, Селица и Державки, пре улегнуце жеми у керестурским хотаре и пре вељку подводносц — токо улегнуце ма назву Рускокерестурска депресија. Понеже на медешу скорей јак викопани Стари бегель вода скоро више стала — людзе тот край наволовали Мочар.

⁴⁶Спрам звиту Ендреа Мартонфија, керестурског новтаруша, опат под числом 13а. „Какдай при је прикрита зоз воду и наволую јо Державка, котре мене одприлики значи место дзе је вода затримује (держить воду — трима воду, не препушчује воду).

⁴⁷Спрам звиту Ендреа Мартонфија, опат под 46. У звиту је спомина и часц хотара Салишијско, котре је находзи од валалу на северовостоку и гранічи је зоз Валалским пасовиском, Билу пустару и куљанским хотаром.

⁴⁸Александер Кузмяк, керестурски учитељ, окончовал археологийни викоповани за Водицу у яруги, ричним корице. Тераз по тей яруги викопани јарок. О назвох керестурског хотара и његовој меншиј назвох информације зме достали од вељочислених Керестурцах, и ми им з тей нагоди сердечно дзекуме.

ЗОЗ РОБОТИ СЕКЦІЇ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬОХ

ЧЛЕНІ Секції ше и у тим звитодавним періодзе сходзели спрам потреби, а свою роботу фінализовали на Совітованю за прекладательох, котре у фебруаре того року організовал Покраїнски завод за явну управу. Совітоване, окрем часцы за викладаня, вихасноване за розришоване терминох и виразох зоз планох и програмох предшколскага и основнаго воспілганя и образованя, котры з тей нагоды объяўюеме. Надпомінаме же велі з ніх не представляю термини у правым смыслу тога слова и не обробены су словніцкі, але, понеже представляю непорозуменя при прекладаню, положели зме их на список непознатых словох. Велі медзі німа, з другога боку, уж розришованы на вецеј заводи; медзитим, и вони ше, пре іх розличне хасноване у рижних институцыйох, нашли медзі спомнутыми словами.

БЕАЗЛЕН	добронамирны, добродушны, простодушни, безопасны
БЕЗВРИЖНОСТ	безвріжносц
ВОЦКАЛИЦЕ	заджобавачки
БРИЖЛЬІВ	дзбали, осетени
БРИЖЛЬІВО	дзбало, пильно, уважно
БРОННІ НІЗ	числови шор
БУВАНЬ	бубень
БУДІЛНИК	брэнкаца, будзацица годзинка; (беш.) векер
БУРНО РЕАГОВАЊЕ	бурне реагаване
ВАЛЬАНОСТ	валидносц, исправносц
ВАСПІТАНИК	воспитанік
ВАТРОМЕТ	огньомет
ВЕДРИНА	радосц, веселосц
ВЕДРО РАСПОЛОЖЕЊЕ	веселе, радосне расположене
ВІД ПОНАШАЊА	форма справовання
ВИШЕСТРУКИ ИЗВОР	вецеіністы вібор
ВОЛЯ	дзека, воля
ВОЛЬНА КОНТРОЛА	вольна контрола
ВОЛЬНЕ ОСОБИНЕ	вольни прикмети, характеристики
ВОЛЬНО	вольно, свидомо
ВРЕМЕНСКИ СКЛАД	часови склад
ГЛАВОЛОМКЕ	главоламки
ГЛЕДІШТЕ	аспект, точка патрэня
ГОЛАЗНА ДЕЦА	затыці дзечи
ГОМИЛА	громада
ГРАДИВНЕ СУПСТАНЦЕ	будовни субстанцы
ГРАДИВО	материя

ГРГОТАЊЕ	гольтане
ГРУВОСТ	незлюдносц
ДЕЦА ОМЕТАНА У РОЗВОЈУ	дзечи заостати у розвою
ДЕЧЧИ ВРТИК	дзецінска заградка
ДОВОШІ	бугні
ДОДАТНА НАСТАВА	додатна настава
ДОНЫ ЗУБІЋ	сподні зубчок
ДРАЖ	краса, красота, чаривносц
ДРУЖЕЊЕ	дружтвоване, дружене; (беш.) пайташене
ЕМОЦИОНАЛНИ	емоционални
ЕСТЕТСКО ВАСПІТАЊЕ	естетичне воспитане
ЖУДНЯ	жажды
ЗАПИРАТИ ОДОЛЧЕ	сплековац мале дзецко
ЗВУЧНИ ПРЕДМЕТ	дзвонкі, звучны предмет
ЗНАЊЕ И УМЕЊЕ	знане и розумене
ЗНАТИЖЕЉА	любопітлівосц
ИГРА	бавене, бависко
ИГРАЛИШТЕ	бавище
ИГРАЧКА	бависко
ИГРОЛИКЕ АКТИВНОСТИ	бависково активносци
ИЗБІЈАЊЕ ЗУБА	вибіване зубох
ИНАТ	упрекосцене, вимсцене
ИЗРАЖАЈНО ЧИТАЊЕ	виразне читане
ИСКАЗ	віслов
ИСКУСТВЕНИ	искусствови
ИСПІТИВАЧ	випітовач
ИСТАНЧАН ДОЖИВЉАЈ СВЕТА	субтильне дожице швета
ИШЧАШЕНЬЕ	вітхнуне
ЈАСЛЕНІ УЗРАСТ	яшелькови возраст
ЈЕДРО ДЕТЕ	черстве дзецко
КАПРИЦІОЗНО ДЕТЕ	каприциозне дзецко
КОТУР	чига; кольче
КРИТИЧКО МИШЛЬЕНЬЕ	критичне думане
КУКАВИЧЛУК	куриплажство
ЛИК	подоба
ЛИСТ ОЦЕНЬІВАЊА	лісток оцінювання
ЛИЦЕ	особа
ЛИЧНОСТ	особа, (псих.) особносц
ЛЬУЛЬШКА	гомбалка
МАЖЕНЬЕ И МИЛОВАЊЕ	розмазоване и гласкане
МАШТА	мрія, імагінація
МАШТАТИ	задумовац
МАШТОВИТ	імагінавітні, мрійовити
МЕТОДА ВРЕМЕНСКИХ УЗОРАКА	метода часовых прикладнікох
МЕТОДА РАЗВРСТАВАЊА	метода роздзельованя
МИСАОНИ ПРОЦЕС	думкови процес
МИСАОНО ИСКУСТВО	думкове іскуство

МИСАНОСТ	думковосц	ПАЈАЦ	паяц
МЛИТАВ	ловгаци, спущени, окляпнути	ПАТИТИ	смутковац; церпиц, трапиц ше
МРГОДАН	нахмурени	ПИТАЛИЦЕ	опитованки
НАВИКА	звикнуце, навикнуце	ПОГУБНЕ ПОСЛЕДИЦЕ	погибелни пошлідки
НАВИКАВАЊЕ	звикованс	ПОДРАЖАЈ	подражене
НАВИКАВАТИ	звиковад, навиковац, призвиковац	ПОДСКУП	подмножество
НАДАРЕН	обдарени	ПОДСТИЦАЈ	порив, порушоване, побудзоване
НАДЕЛАЧИТИ СЕ КОНОПЦЕМ	нацаговац штранг	ПОДСТИЦАТИ	побудзовац, порушовац, поривац
НАДРАЖАЈ	надражене	ПОИМАЊЕ	похопйоване
НАКЛОНОСТ	прихильносц	ПОЈМНОВНО РЕШАВАЊЕ	поняцлове ришоване
НАМЕТЉИВО ДЕТЕ	надриљноюце, допите дзецко	ПОКУДА	ганене
НАПРЕЗАЊЕ	налибане	ПОСКАКИВАЊЕ (знак страху)	зриване
НЕГОВАТЕЉИЦА	пестунка	ПОСМАТРАЧКЕ АКТИВНОСТИ	припатрачки активносцы
НЕОВУЗДАНОСТ	роздуйдошеносц, нестримовносц	ПОСТОЈАН	постояни, тирваци, стабилни
НЕПОПУСТЉИВОСТ	неспопуштливосц	ПОТХРАЊЕНОСТ	недокарменосц
НЕРВНА НАПЕТОСТ	нервова напнутосц	ПРЕДУЗИМЉИВОСТ	поднятливосц, поднімносц; знаходлівосц
НЕСПРЕТАН	нелапши, несхопни	ПРЕПОВИЈАТИ	повівац, превівац
НЕУОБЛИЧЕН	неоформени	ПРЕРУШАВАЊЕ	претворйоване, преблекане, приберане
НИЦАЊЕ ЗУВА	зявоване, виходзене зубох	ПРИЈЕМНИ ИСПИТ	примачи испит
НОСНА ШУПЛІНА	носова глібка	ПРИСЕЋАЊЕ	здогадоване
ОБАВЕЗНА НАСТАВА	обовязкова настава	ПРОДУЖЕНИ БОРАВАК	предлужене пребуване
ОБАВЕЗНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ	обовязни наставни активносци	ПРОДУЖЕНА НАСТАВА	предлужна настава
ОБАЗРИВОСТ	осторожносц, мерковане	ПРОМИШЉЕНОСТ	роздуманосц
ОБЗИРНОСТ	оглядносц	ПУПЧАНИ ПАТРЉАК	остаток пупка
ОБРАДА ГРАДИВА	обробок материї	ПУТЬКАЊЕ	путъкане
ОВРОК	едзене	РАДОЗНАЛОСТ	любопитносц
ОГРАДИЦА	заградка	РАЗБРАЈАЛИЦЕ	вичтованки
ОДГАЈАЊЕ	виховане	РАЗДРАЖЉИВОСТ	роздражлівосц, роздражнівосц
ОДГОЈ	воспитане	РАЗУМЕВАЊЕ	розумене, порозумене
ОДЕЉЕНСКА ЗАЈЕДНИЦА	оддзеленска заједница	РАЊИВОСТ	ранівосц
ОДЛИКА	прикмета, характеристика	РАСПОВИЈАТИ	преповівац
ОЈЕД	оедзене место	РАСТ	роснуче, рост
ОКРУЖЕЊЕ	окружене	РЕЧИТОСТ	бешедлівосц
ОКРУТНОСТ	немилосердносц	САВИЛЉИВОСТ	зогинаюсц, гнучкосц, еластичносц
ОПАЖАЈНО-ПРАКТИЧНИ НИВО	обачающо-практични уровень	САЗНАВАЊЕ	сознаване, спознаване, дознаване,
ОПАЖАЈНО-ПРАКТИЧНО РЕШАВАЊЕ	Обрачуюющо-практичне ришоване	САЗНАЊЕ	познаване, зазнаване
ОПАЖАЈНО РАЗЛИКОВАЊЕ	роздликоване з обачованьем	САМОПОУЗДАНОСТ	сознане, спознане, дознане, зазнане
ОПИПАВАЊЕ ПУЛСА	меране, преверйоване пулса	САТНИЦА (распоред активности са сатницом)	самодовирие
ОСЛУШКИВАЊЕ	прислушоване, ослушоване	СВОЈСТВО	рэпорядок активносцох зоз часом
ОСМИШЉАВАЊЕ	осмисловане, обдумоване	СКОКОВИТО	прикмета; свойство
ОСОБА	особа	СЛАГАЛИЦЕ	скоковито
ОСОБЕН	особени	СЛИШАВАЊЕ	складалки
ОСОБЕНОСЦ	прикмета	СРИЦАЊЕ	преслуховане
ОСОБИНА	прикмета, характеристика	ТАПУШАЛЬКЕ	читование
ОСУЈЕТИТИ	зопрец, онеможлівіц	ТЕМЕЊАЧА	пинсьочки зоз кляпканьем, кляпканки
ОТКРИВАЧКЕ АКТИВНОСТИ	одкривацки активносци	ТРЗАЊЕ	цеменко
ОТКУЦАЈ СРІЦА	дуркнуце шерца	ТРОМОСТ	зриване
ОЧАЈ(АЊЕ)	очай(ане), розпрука		нерухомосц, ленівосц
ОШТРОУМНОСТ	оштроумносц		
ПАЖЉИВ	домерковани, пильни, уважни		

УЗВИК
 УЗДРЖЛИВОСТ
 УЗОРАК
 УЗРОЧНОСТ
 УКОЧЕНОСТ
 УСПАВАНКА
 УСПОСТАВЉАЊЕ
 УСПРАВАН ХОД
 УСРЕДСРЕЂЕНО УЧЕЊЕ
 УЧЕЊЕ МОТОРНИХ РАДЊИ
 УЧИНАК
 УХРАЊЕНОСТ
 УШНА ШКОЉКА
 ЦВОКОТАЊЕ
 ЦОКТАЊЕ
 ЦРТА КАРАКТЕРА
 ЦУПКАЊЕ
 ЧАРОЛИЈА
 ЧУЛО
 ХРАНА
 ХРПА
 ФИШЕК
 ЂУД
 ЂУТАЊЕ
 ШИЉАТИ ПРЕДМЕТИ

крик
 стримовносц
 егземплар, образец, прикладник
 причинносц
 слутосц, заслупнугосц
 колісанка
 установоване, запровадоване
 випросчене ходзене
 сконцентроване учене
 учене моторних дійох
 ефект роботи
 викарменосц
 ухово коритко
 цвенкане
 чамкане
 риса характера
 цупкане, тинкане
 чародийство, врачанина,
 осет, чуло, чуце
 єдло, єдзене
 громада
 штаницла; фишек
 норов
 цихосц
 шпицасти, кончисти предмети

ХРОНІКА ДРУЖТВА

ОТРИМАНА СХАДЗКА СКУПШТИНИ ДРУЖТВА

ДНЯ 9. фебруара 1985. року у Новим Садзе отримана рядова рочна схадзка делегатах Дружтва за руски јазик и литературу. До просториох КУД „Максим Горки”, и попри того же делегатом, гостом и членом Дружтва разпосланы већеј як 150 поволанки, не пришли ані прибліжно тельо кельо ше очековало. Аж и число самих делегатах Скупштини, котрим то найчастейше ёдна схадзка вязана за Дружтво у року, було ледво дацо веќше як половка. З Р. Керестура од 8 делегатах не пришли шејсц, з Нового Саду од 13 делегатах не пришли тиж шејсцме итд. Тото замерковане и на Скупштини, та вимагане одвичательнейше справоване делегатах и поєдинечна и колективна одвичательносц щицких котри добродзечне пристали на задлуженя у Дружтве, а тераз их своевольно не сполнюю и гамую роботу.

Схадзка почала зоз прывитом наймладших членох КУД „Максим Горки” котри присутним виведли даскељо рецитаци, танци, зашпивали и глумели.

У роботней часци схадзки Скупштини водзена розправа о звитох и планох Предсідательства, секцийох, подружніцох, о звиту Одбору самоуправнай контроли и финансыйнай звиту Дружтва. Тиж так, водзена кратша розправа о віменкох и дополненьях Статута Дружтва котри усоглашени зоз Законом о дружтвених организациох и здруженьях гражданох. Звити и планы, та и Статут Дружтва, прилапени ёдногласно зоз дополненнями и злепшаннями присутних делегатах и членох Дружтва.

До Комісії за ОНО и ДСЗ, допри потерашніх членох Мирона Романа, Янка Павловича и mr Дюри Папуги, выбраны ище Штефан Гудак и Славица Тамашпова.

Делегати тиж розпатрели и предкладане о висини членарини у Дружтве у 1985. року. Спрам тей одлуки, котра тиж прилапена, членарина у Дружтве виноши 80 динари. Студенты, школяре и незаняты не плаца членарину.

ЗВИТИ О РОБОТИ ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВА, СЕКЦІЙОХ И ПОДРУЖНІЦОХ У 1984. РОКУ

ЗВІТ О РОБОТИ ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВА СКУПШТИНИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЙАЗІК И ЛІТЕРАТУРУ У 1984. РОКУ

ЄДНА КОНСТИТУТИВНА и штири роботни схадзки (з чого два у преширеном составе) медзи двома Скупштинами Дружтва за руски јазик и литературу — то результат роботи Предсідательства як органа Скупштини Дружтва. Розуміліве, то лем хвильки кед ше тот орган зиходзел на пораду а члены-делегати були длужны, а у веќшой міри так и було, — робиц на вітвореню програмних задаткох Дружтва, на оживівтореню напрямкох зоз средньорочних планох, як и зоз плана роботи Предсідательства за 1984. рок.

На першой схадзки (2. марта 1984. року) Предсідательство мало розправу о Нарису плана роботи СІЗ культури Войводини за період 1981—1985. рок за 1984. рок, и дати на ньго даскељо зауваги. Потым розплатрена ініціатива

о означуванню 40-річніці Гімназії у Руским Керестуре. Тиж так, на істей схадзки розпартрени і прилапені предлог лістини нових руководельюх секцій, комисійх и редакційх Дружтва. Принесена и Одлука о виплацованаю огра-ніченіх відаткох у 1984. року, а члены Предсідательства вислухали інформації: о цеку приріхтованьох Савитованя „Русиністика '84”; о результатах дискусії о заєдніцким плане и програми основного воспитання и образовання, як и о цеку приріхтованьох за видаване гласника Дружтва „Творчосць”. Тиж так, на тей схадзки дата ініціатива же би ше КПЗ Войводини предложило Івана Ковача як кандидата за можліві предкладані за дописного члена Академії наукових и уметносцюх Войводини.

На другей, прешіреней схадзки (5. лютого 1984. року) аналізовани пол-рочни ефекти (и слабосци) у роботі секцій, комисій, редакцій и дати сигнал за активоване подружніцох Дружтва до роботи. Делегати ше упознали з деталями означування 80-річної уметніцкій літературній творчосці на руским языку, зоз задатками и обовязкамі Дружтва у рамикох тей активносці и принесена одлука о делеговані предсідатель Дружтва до Організаційного одбору за означуванне того ювілею. Тиж так, окрему увагу делегати Предсідательства пошвецели аналізи стану и дали конкретни предкладані за унапредзене роботи младежскіх літературніх секцій; принесена одлука о початку роботах на приріхтованю Стредньорічного плана розвою Дружтва за руски язык и літературу у періодзе 1986—1990. року; утвердзены Нарис програми рядовей діяльносці Дружтва за 1985. рок и основни риси концепції рочніка „Творчосць” число 10/1984. На тим сходзе утверdzены условия и способ преношэння часці кніжного фонду Дружтва на Катедру за руски язык и літературу; принесена одлука о купованию кніжкі „Руска література” автора др Юліяна Тамаша и Гавріял Колесар вибрани за делегата до Скупштини КПЗ Войводини за наінходзаци штири рокі. На схадзки винесены тоти закладаня: же би ше пошвидшало и конкретизовало окончуване аналізи языка котори ше хаснус у нашых редакцій; же би ше рубрика „Слово о словах” и надалей являла на бокох новинох „Руске слово”; же би ше членох Дружтва и будуще посыпало на наукови сходи у жемі и іножемістве и же би ше розпартрело можліві предкладані членох за рижні дружтвенні або інши припознані.

На третей схадзки (19. жнівня 1984. року) делегати Предсідательства обрацели найвекшую увагу на спатране питання виучування руского языка у швітле вітвіоровання уставных одредбох о ровноправносці хаснованя языкох народох и народносцюх у САП Войводини и през дискусію ше дошло до конкретизованіх напрямкох акцій на тим плане. На істей схадзки прилапені общи риси Стредньорічного плана розвою Дружтва за руски язык и літературу у періодзе 1986—1990. рок; Діора Папгарга вибрани за делегата до Скупштини Союзу аматерских театральних дружтвох Войводини; принесена одлука о посыланю кніжкі „Руска література” науковцом и фаховцом у швеце; евідентовані кандидат Дружтва за Вукову награду; принесена одлука же би нашо Дружтво од 1985. року постало член Согозу славістичных дружтвох СФР Югославії.

На штвартей, прешіреней схадзки (10. януара 1985. року) у центрі уваги було розпартране звитох о роботі секцій, редакцій и подружніцох у 1984. року, як и упознані зоз плацами роботи у 1985. року. Утвердзены датум и зміст Скупштини Дружтва. На істей схадзки вибрани наш делегат, Наталія Дудаш, до Одбору Драмского меморіалу „Петра Ризничіа Дяді”, а окончена и аналіза даєдніх аспектах Дружтва на плане предкладані членох за дружтвенні и други припознання у періодзе од 1971—73. року по нешка. Розпартрени можліві усовершнія у Правиліку о гонорарах, окончена корекция дньовінці у Дружтве и завжаке становиско о висини членаріні у Дружтве, о чим одлуку треба же би принесла Скупштина Дружтва. На істей схадзки розпартрени можліві предкладані за означуване особох и подійох з исторіи и культуры Руснацох та дати даєдні други предкладані за ініціюване поступку же би даєдні інституції и поєдинці достали дружтвенні припознання по основи їх активносці и общей діяльносці на плане культуры.

Окрем того, члены Предсідательства заступали интересы Дружтва, то ест виступали як делегати Дружтва на схадзкох секцій при ПК ССРН Войводини, Координативного одбору дружтвох за языки народох и народносцюх при КПЗ Войводини, у СІЗ культури Войводини, як и на рижніх других сходох у області науки и культуры.

Предсідательство, як орган, розвивало успишне сотрудніцтво з веліма організаціями и інституціями коло вітвіорення програмних задаткох Дружтва. Сотруддовало ше з Катедру за руски язык и літературу, Бібліотеку Матиці сербской, з НВРО „Руске слово”, Одбором Фестивала культуры „Червена ружа”, Прекладательну службу Скупштини САПВ, Домом культуры у Р. Керестуре, КУД „Максім Горкі” у Новим Садзе, РТВ Нови Сад и з веліма другими.

ЗВІТ О РОБОТИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕКЦІЇ У 1984. РОКУ

У 1984. РОКУ у центрі уваги тей секції було окончено прекладані матеріалу з лексикологійній картотеки на сербскогорватски язык. Матеріал требало роздзеліць членом фаховей роботней групи котори би то окончели даідзе по април—май 1985. року. Преложени матеріал послужи як єдна з основох при роботі на виробку велького Сербскогорватско-руского словника.

ЗВІТ О РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ЛІТЕРАТУРУ У 1984. РОКУ

СЕКЦІЯ пошвецела, одредзену увагу розробку концепції своєй діяльносці на плане преплётаня літературох народох и народносцю.

Окремну ше увагу дало порушованю активносці младежскіх літературніх секцій по местох, а прейг тей діяльносці ше помагало и „Митинг поезії” як поетську манифестацию Фестивала культуры „Червена ружа”.

На вецей заводі ше означено 80-річної уметніцкій літератури на руским языку: члены Секції ше уключовали до означування 100-річніці Велька Петровича и 80-річніці народzenia Янка Фейса.

Комісия за координование роботи младежскіх літературніх секцій у прешілом року активно участвовала у організованю Літературного стретнуца секцій зоз шицких нашых местох (отримане у Міклошевцох). Дата помоц и у організованю Майского стретнуца літературніх секцій у Осишку, як и у организації „Митингу поезії”. Комісия тиж координовала з уключованьом до акції „Мешац кніжки '84”, до акції „Читатка значка”... Розвідане сотрудніцтво з колегионом „Літературного слова”, а окремна увага дата організованю літературного стретнуца представнікох нашых літературніх секцій котре отримане концом рока у Новим Садзе.

ЗВІТ О РОБОТИ СЕКЦІЇ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬОХ У 1984. РОКУ

У 1984. РОКУ члены Секції ше зишли лем даскелью раз але, мож контаттовац, же сполнени скоро шицки задатки котори планованы за прешіли рок. Члены Секції на своїх схадзкох розришовали и обявіли у „Творчосці” термины рижнородных обласцюх зоз которима ше стретали у кождоднівой праксі. Даєдни нашо члены були уключені до роботи коло проекта ТВ серії „Учиме ше по руски” и Минимального словника руско-сербскогорватского языка.

Иншак, Секція активно сотруддовала зоз Здруженью наукоўых и фахових прекладательох Войводини, Заводом за явну управу коло приріхтованя и участвована на Семинаре за прекладательох котори Завод организує кождого року, як и зоз Дружтвом за применену лінгвістику — Секцию за вецейязичнoscі.

Даєдни члены Секції участвовали зоз своїма роботами на Совітованю „Язык дружтвеного стредку” у Суботици, на Совітованю „Язык и національни одношненя”, котре организовал Институт за преучуване національных одношньюх Марксистичного студийного центра ЦК СК ВіГ „Велько Влахович” у Сараєве, як и на Совітованю „Русиністика '84”.

ЗВІТ О РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ВИУЧОВАНСІ ПЕСТОВАНСІ РУСКОГО ЯЗИКА У 1984. РОКУ

СЕКЦІЯ ше окреме закладала на трох основных питаньох:

1. звекшане числа школярох котори виучую руски язык по програми пестованя,

2. спатране обласеносці школярох рускей народносці з наставу на руским языку и учене руского языка як языка дружтвеного стредку,

3. витворйоване цеснайшого сотрудніцтва зоз Союзом зоз СР Горватской на питаньох виучована и пестованя руского язика у основных школах.

У Бачкей Тополі отворене оддзелене пестованя руского язика за 27 школлярох. У Руским Керестуре уведзены годзини руского язика як язика дружтвеного стредку за школлярох зоз сербскогорватскага язичнага подручча у стредней школи. На Предсдательстве Дружтва разпартрана информация о обласеносцах школлярох з наставу на руским язiku з пестованьем руского язика. Зоз заключеннями упазнати подружніці и други одвітуюци органи и организації.

ЗВІТ О РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА НАРОДНИ СКАРБ

У 1984. РОКУ означена 80-рочніца литератури на руским язiku. Зоз тим гавилейм ше допринесло афірмованю здобуткох традиційнай народнай культуры и новей творчосци. Окремне ангажование витворене у обезпечеваню написох на тему ювілея („Творчосц”, „Шветлосц”, „Думка”, „Руске слово” итд).

Члени руководства Секції з власним ангажованью допринесли отримованю совітованю „Русинистика ’84”, а тиж так и порядному отримованю ру брикох на тему народнай творчосци, историйнай и культурнай прещлосци у періодичных виданьох на руским язiku, у емісійох радия и телевізії, як и зоз подношеньем сообщенъю на дзепоедных фаховых сходох.

Давана потримовка, а дзе требало и беспостредна помоц, проектом на очуваню здобуткох культурнаго розвою: приихтоване Біблиографія руских авторох, видане першого тому зборніку писньох „Червени ружы” итд.

У рамікох чуваня и афірмованя рускай традиційнай культуры члени Дружтва участвовали зоз сообщеннями на XXXII конгресу Союзу здрожаньох фольклористох Югославіи и СР Македоніи.

ЗВІТ ВИДАВАТЕЛЬНЕМ СЕКЦІЇ ЗА 1984. РОК

ВІДАТИ гласнік Дружтва „Творчосц” число 9 за 1983. рок. Тираж 500 прикладніки, а обсяг 7 табаки.

ЗВІТ О РОБОТИ НОВОСАДСКЕЙ ПОДРУЖНІЦІ У 1984. РОКУ

ПРЕДЛУЖАЮЦI з уж уходзену вецейрочну праксу, Подружніца Дружтва за руски язик и литературу у Новим Садзе дійствовала у трох напрямох: на витвореню програмних задаткох Дружтва за руски язик и литературу, уклю чающа ше до активносци КУД „Максім Горкі” и през форми активносци котры себе назначал Координацийны одбор подружніцох дружтвох за руски языки на родох и народносцю Войводини при КПЗ гораду Нового Саду.

Члени Подружніці були уключенi до центральнай преслави означаваня 100-рочніцы народзеня Велька Петровича у Новим Садзе.

У КУД „Шафарик”, Подружніца Дружтва за словацки язик була домашні „Шенського стретнуца” подружніцох з територій гораду Нового Саду. На тим стретнуцу наступили и представніки Подружніці з Нового Саду.

Члени Подружніці вжали активну учасць у активносцюх на означаваню 80-рочніцы уметніцкай літературнай творчосци югославянскіх Руснацох. Окреме замерковані наступ даєдних членох подружніці як подношительох науковых рефератах або сообщенъю (Дюра Папгаргаі, Любомир Медеши, Ірина Гарди-Ковачевич, Леона Урошевич, Дюра Латяк, Наталия Кангох, Наталия Дудаш, Юлін Рамач и Гелена Медеши) на науковим совітованю „Русинистика ’84”.

Концом децембра 1984. року у Новим Садзе отримана схадзка представителюх літературных секційох з Нового Саду, Титового Вербасу, Дюрдову, Шиду, Міклошевцох, Руского Керестура, Осеку... Схадзка була ёдна файта літературного стретнуца як и, през роботну часц, конкретна дагварка о можлівосцюх у активносци літературных секційох у спомнутых местах.

Сотрудніцтво зоз КУД „Максім Горкі” ше одвівала и през учасц членох Подружніці на роботи літературнай секції тога дружтва. През рок члени тей секції наступали у Осеку, Міклошевцох, на „Мітингу поезії” у Руским Керестуре, та сотрудновали з прилогами у „Літературним слове”, „Шветлосци”, МАК-у, „Польох”, у емісійох Радио-Нового Саду. Млади поетове були окреме активни под час тирваня „Мешаца кніжкі” и уключовали ше до акції „Чи-

тацка значка”. Зазначенна и учасц поетох на покрайнікай и республичнай смотри роботнікох-поетох у Беочине и Сомбре.

Даёдны члени подружніці, як аматере, уж велью роки робя на призбераюю здобуткох духовнай культуры на подруччу Подружніці.

И число членох Подружніці звекшане през рок. На початку 1985. року ше ма окончиц подполна и точна евиденция членства нашей Подружніці.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ У 1984. РОКУ

Керестурску подружніцу Дружтва за руски язик и литературу у прешлым календарским 1984. року не характеризовали нателью роботни схадзки, кельо конкретны активносци и акції.

У фебруаре бул у Образовным центре организованы семинар за наставнікіх руског язика на хторим викладали мр Юліян Рамач и др Юліян Тамаш.

Члени Подружніці вжали учасц и у розправи о Нарису заедніцкого пла на проіраму основного воспитаня и образована.

Літературні секції Образовного центру „Петро Кузмяк” (Основнай и Стредней школы) активно робели и порядные участвовали на конкурсах котры сціговали през рок до Образовного центру. Члени літературнай секції „Гаврыл Костельник” Стредней школи успишне участвовали на літературных манифестаціях.

Успишне ше сотрудзовало и зоз часописами „Піонірска загадка”, „Мак” и зоз подлістком „Літературне слово”.

З нагоди трагичнай шмерцы Бранка Чопича у Образовним центре организованы інтерні конкурс пошвецени ділу и животу Бранка Чопича. Означена и 100-рочніца народзеня В. Петровича.

Члени Подружніці соорганизаторе стретнуца зоз рускима писателями (Ірина Гарі-Ковачевич, Дюра Латяк, Мелания Павлович).

Школьяре и студенты Образовного центра котры жилу у интернату организованы літературні вечар пошвецени ділу и животу Гаврила Костельника з нагоди 80-рочніцы выходзеня першай кніжкі на руским язiku (Ідилски венц „З моего валала”).

О хаснованю фаховой терминології у Образовном центре ше лем индивідуално розправяло (окреме о терминології котру ше хаснует у одзеленьох професійно-унапряменого воспитаня и образована).

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У КОЦУРЕ У 1984. РОКУ

ПОДРУЖНІЦА Дружтва за руски язик и литературу у Коцуре предлужала и у тим року зоз свою стасмну діяльносцу котра фундаментована зоз напрямкам зоз статута Дружтва, з планом роботи Предсдательства Дружтва и з планом роботи самей Подружніці у 1984. року, та зоз планованого реализovala шлідуюче:

1. Отрымані два схадзки, обидва у прешліреним составе.
2. Ёдно число членох Подружніці вжalo активну учасц у приихтованю традиційнай культурно-забавнай манифестації „Коцурска жатва ’84”.

3. У сотрудніцтве зоз Читальню у месце, под час акції „Мешаца кніжкі ’84” отрымані два літературні стретнуца пошвецени творчосци поеты Янка Фейса и писателя и лінгвісти Гаврила Надя. На тот способ означена 80-рочніца шмерцы обидвех писателях, а у случаю Янка Фейса означена и 80-рочніца народзеня тога нашого поеты.

4. Окончени розгварки зоз нашліднікамі бібліотеки и архіви учителья Янка Фейса и професора Гаврила Надя у вязи з іх змесцем и чуваньем у одвітуюcej культурнай установи. Понеже не посцігнути конкретнайші результаты, дальша акція коло тога ше будзе водзіц у сотрудніцтве зоз Предсдательством Дружтва.

5. Ёдно число членох Подружніці було и того року ангажоване коло прекладательных работах на учебнікох Завода за выдаване учебнікох з Новог Саду. Тиж замеркована присутносц членох Подружніці на боках рускай периодики.

6. Обновена евиденция членства Подружніці у котрой тераз организованы весяц як 120 члени.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У ДЮРДЬОВЕ У 1984. РОКУ

РОБОТА дюрдьовської Подружніці ще одвивала у даскеїх основних напрямках:

1. Робота Подружніці у Дюрдьове була у знаку ювілея 170-рочниці народження Тараса Шевченка, чио мено ноши КУД у валалє. З тей нагоди, у співпраці з членами КУД-а, отриманий концерт на которым, окрім успішних музичних і танечних точок, дати і кратки прегляд творчості і життя того визначного поета.

2. Члени Подружніці мали окремі задатки у витворенню емісії „Зна-на-масток”, і як учасники і як помоць у реалізації.

3. Того року Дюрдьов бул центральне місто у општині дзе отримана святочна з нагоди рочниці ошлебодзеня містах жабельської општини. У програмі участвували і члени Подружніці котри, источашися, і члени КУД-а, одночасно танечній, рецитаторській, співачцій і других секційох.

4. Бул организовані і літературні вечар пошвеці 80-рочниці уметніцької літератури на рускім языку, одночасно 80-рочниці виходзення першай книжкі на рускім языку.

Концом рока отримана і виберанкова схадзка Подружніці, на котрой вибране нове предсідательство. За предсідателя вибрани Якім Чапко, за секретара Оксана Тимкова, а за касира Наталя Дула.

ЗВІТ О РОБОТИ КОМИСІЇ ЗА МЕДЗИНАРОДНЕ СОТРУДНИЦТВО

КОМИСІЯ ще намагала розвивати і моцніць сотрудніцтво Дружтва за рускі язык и литературу з фаховцамі у іножемстві котри преучую і афірую рускі язык, литературу і культуру. Понеже Дружтво не має сотрудніцтво ані з єдиною інституцією у іножемстві, тоді контакти ще витворюю з одредзенімі по-єдинцамі безпосредні.

У 1984. року обезпечени фахови роботи о рускім языку од сотруднікох зоз СССР, Шведской і Канады.

Дружтво розпослоало єдно число книжкі Ю. Тамаша „Руска литература” дзепосдним фаховцом у іножемстві, а тиж так і Гласнік Дружтва „Творчосць”.

До бібліотекі Дружтва сцігли даскељо кніжкі і сепараты з іножемствіа у котрих обявіены статі о рускім языку або літературі.

ПЛАНЫ РОБОТИ ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВА, СЕКЦІЙОХ И ПОДРУЖНІЦОХ У 1985. РОКУ

ПЛАН РОБОТИ ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВА У 1985. РОКУ

НАМАГАЮЦІ ще же бі з оперативнейшу роботу було іще активнейше, Предсідательство Дружтва за рускі язык и литературу, як вивершни орган Скупштини, треба же бі окончаво порядни аналізи роботи секційох, комісійох і редакцыйных групох у 1985. року. З тим бі на час інтервеновало, одночасно стимулювало активносць у тай часцы організацыйной структуры Дружтва дзе вона у стагнованно. У тим швейце необходне же бі ще секції і комісії іще баржей і іще конкретнейше ангажували на витворювано найзначнейших програмных задаткох Дружтва.

— Предсідательство Дружтва будзе даваць шыцкі усилюносці у напряме розвивання і преглібовання медзисобного уважовання прыладнікох шыцкіх народох і народносцох, же бі ще витворювало творче співпраці і же бі ще витворювало єднаке положене шыцкіх у нашай братскай заедніці, у нашым соціялістичным самоуправним дружтве, а зоз свідомосцу до тога же лем з отвореносцу нашай культуры і традицій гу культуром і традиційом дружтва можеме обезпечиць учасць нашого культурног напілдства у культурнім жывеце других народох і народносцох;

— стаємна должноста і обовязка Предсідательства даваць найактивнейше доприношене витворювано условійох за реалізоване шыцкіх правах на хаснованне языка і писма як рускей народносци, так і других народох і народносцох у САП Войводини і ширше;

— предлужиць сотрудніцтво з дружтвено-політичними організаціями, культурно-просвітніми заєдніцами і дружтвами за пестоване языкох і літературох народох і народносцох Войводини;

— обезпечиць полную координацию активносци у подружніцох і активох Дружтва по местох, односно по општинах САП Войводини, так же бі вони і на фаховим і на дружтвенным плане посціговали найвекши можліви ефекти у діялносци і же бі ще афіровали як состояна часць фронта ССРНВ у базі;

— отримаць 3-4 схадзкі (2 препірени);

— укллючиць ще до означавання 40-рочниці ошлебодзеня нашей жемі і побиди над фашизмом, як і до 40-рочниці преглашэнне Рэспубліки;

— укллючиць ще до означавання 40-рочниці новинох „Руске слово” і 40-рочниці сновання Гімназіі у Рускім Керестуре, та 75-рочниці народзеня Евгения М. Кошиша;

— сотруддзовац зоз Катедру за рускі язык и литературу на Філозофским факультету коло закончэння преважатих проектах, як і у вязі з другима питаніями од заедніцкого интереса;

— принесць конкретнейшу программу медзинародного фахового сотрудніцтва Дружтва і других заинтересаваных;

— пополнівощац кніжні фонды бібліотекі Дружтва з насловамі які хібя з області предвойновых і повойновых виданьох;

— даць допомогу на реализациі проекта Бібліографіі о Руснацох у Югославіі;

— відаць гласнік Дружтва „Творчосць” за 1984. рок;

— окончиць аналізу гласніка „Творчосць” за предходни штири роки;

— виробиць средніорочны план Дружтва за період 1986—1990. рок;

— даць і убудуце необходну увагу роботом і, вообще, діялносци вязаней за призбераванс і преучоваване злобуткох духовнай і экспанатах материальнай культуры Руснацох у Югославіі. У тим напрямле ще помогне организацию сходу на тему „Чуване і пестоване традиційней народнай культуры, стан і унапрэдзоване активностю”;

— винайсць найприлаплівше ришэнне у вязі з регулюваньом статуса бібліотекі проф. Гавлюла Надя;

— обовязка Предсідательства же бі континуавано робело на препіренію членства Дружтва і же бі до роботи укллючовало шыцкіх котри ще заинтересаву ѿ за діялносци і за основны програмы цілі Дружтва;

— окончиць организацыйни і технічни прыріхтованя за рочну Скупштину Дружтва котра ще отрима у чаше януар—фебруар 1986. року.

ПЛАН РОБОТИ ЛІНГВІСТИЧНОЕ СЕКЦІЇ У 1985. РОКУ

РОБОТА ще будзе одвивала у двух главных напрямках:

1. предлужиць ще редакцию первого тому Словника, з унапрімованьом роботах гу фінализациі і прыріхтоване материялу за друковане;

2. предлужиць ще і далей пополнівощац картотеку зоз словамі літературнога і бешеднога языка.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ЛІТЕРАТУРУ У 1985. РОКУ

СЕКЦІЯ и надалей будзе добру часць роботи унапрімоваць на активносци коло преплестання літературных здобуткох народох і народносцох. На тим плане окремну увагу да. сотрудніцтву дружтво за языки народох і народносцох на плане организовані літературных стрэтнущох.

През літературну активносць ще означи важны ювілеі нашей заедніці, а мож плановаць і директнейше укллючоване до означавання 40-рочниці новинох „Руске слово” през літературні змісты. Секция организує означаване 75-рочниці народзеня Евгения М. Кошиша.

Да ще фахову помоць при концептованю і виробку учебнікох з аспекта літературных змістох.

И надалей ше будзе обезпечовац интересантни виданя з обласци литератури за потреби бібліотеки Дружтва.

І далей ше будзе ініціровац активносці младежских литературных секцій по метох, а на тим плане Комісія за координоване роботы младежских литературных секцій предвидзела:

— участвоване у организованю стретнуца представнікох литературных секцій и догварка о іх конкретнай роботы у наиходзіцім періодзе (отрима ше у Новім Садзе);

— уключование до организованя Яр्नього литературного стретнуца у Осіеку;

— уключование до організації „Митинга поезії”, до акції „Мешац кніжки '85”, до акції „Читадка значка”, як и розвиване сотрудніцтва з колегіюмом „Літературного слова”;

— уключование до рецитаторских смотрох;

— уключование до организованя Ёшеньских стретнуцох младых літератарах у Новім Садзе.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬХОЗ ЗА 1985. РОК

СЕКЦІЯ и у 1985. року предлужи зоз роботу на задаткох котры прешлого року не реализовали у цалосци, як и з роботу на новых задаткох.

Основны задатак Секції будзе ускладзоване и верифіковане терминох и виразох котры ше зявую у кождодньовай пракси, а окреме терминох зоз педагогично-психологічнай обласци, понеже у цеку прекладане планох и програмох за предшколске, основне и професійноунапрямене воспитане и образование. То вимага координовану роботу и цо частейше сходзене Секції и фаховцох з тих обласцох.

И у тим року ше предлужуе з роботу на провадзеню языка котры ше хаснус у средствах явного информаваня и то: у гласніку „Явносы” Завода за соціяльне осигуране Войводини, як и у емісійох Радио Титов Вербас—Кули.

І надалей ше предлужи сотрудніцтво зоз Заводом за явну управу коло организованя и участвання на Семінаре за прекладательх, Дружтвом за применену лінгвістіку и Здрожнем науковых и фаховых прекладательх Войводини, з тим же ше будзе робиц и на задаткох котры ше евентуално зявя през рок.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ВИУЧОВАНЕ И ПЕСТОВАНЕ РУСКОГО ЯЗИКА У 1985. РОКУ

СЕКЦІЯ у 1985. року будзе окреме:

— провадзіц реализацию заключеных Предсідательства Дружтва о обласці школярох з наставу на руским языку и виучованьем руского языка по програмам пестования;

— розпрацца щицкі можлівосці за отверане новых oddzelенъях пестования руского языка, можлівосці отвераня oddzelенъех з наставу на руским языку и учения языка дружтвеного стредку;

— непрерывно провадзіц обезпеченосц настави зоз учебнікамі на руским языку, понеже ше зяви недостатак учебнікох пре переходзене на нови план и програму у основнай школи и источасне реализоване и старей програмы за котру ше даедни учебнікі вецеі не будзе друковац;

— вітвориц конкретне сотрудніцтво зоз Катедру за рускі язык и литературу,

— участвовац у организації семінарох за наставнікох руского языка у основнай и средней школи (ярні и ёшеньски семінар).

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА НАРОДНИ СКАРБ У 1985. РОКУ

ПОНЕЖЕ у 1984. року не вітворени плановани сход и розправа на тему „Чуване и пестование традиційнай народнай культуры, стан и унапредзоване активносцох” бо тема була з часци присутна на совітованю „Русинистика '84”, Секция треба же би вітворела туту задумку.

Панус интерес и потреба же би ше ришело питане Завичайней музейней збирки у Руским Керестуре, цо завиши од вецеі дружтвенных факторох. Кед же ше обезпечи потребни условия, у першым шоре змесцене, почне ше з акцію на масовней добродзечнай помоцы през рижні форми (дароване, пожичоване, особне ангажоване, добродзечна робота, записоване, фотографоване и иншое).

І надалей би написи з обласци исторійнай и культурнай прешлосци и традиційнога народнога скарбу мали быц присутни у щицкіх одвітующих средствох (періодика, новини, радио, телевізія).

ПЛАН ВИДАВАТЕЛЬНЕИ СЕКЦІЇ ЗА 1985. РОК

ПОНЕЖЕ НВРО „Руске слово” достало часці средствох од СІЗ культуры Войводини за вітворене проекта на друкованю I тому „Етнографічного зборника” Володимира Гнатюка, Дружтво би могло дац допомогу коло порадох о способе видаваня того капитального діла.

Гласнік Дружтва „Творчосц” за 1984. рок. Тираж 600 прикладніки, обсяг 7 табаки.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У НОВІМ САДЗЕ ЗА 1985. РОК

У ПЛАНЕ роботы Подружніци Дружтва за рускі язык и литературу у Новім Садзе ше предвидзус:

Уключование до означаваня або организоване означаваня рочніох и ювілейох як то 40-рочніца ошлебодзеня нашей жемі и победы над фашизмом и 40-рочніца преглашэння Рэспубліки. Ту и штири деценні як віходзи новинка „Руске слово”, а могло бы ше плановац и одно литературне стретнуце з нагоды 75-рочніца народзенія писателя Евгения М. Кошича.

Як и скорей, контынует сотрудніцтва зоз КПЗ городу Нового Саду ше отрима на жаданім уровню. Ту предвидзены и найконкретнейши форми сотрудніцтва и порады з Координацийным отбором при КПЗ, то есть уключование до организованя „Майских стретнуцох” односно „Ёшеньских стретнуцох” котры тот отбор организуе.

Окремни активносці би требало подняц на оживівіваню конкретнейших формах сотрудніцтва зоз подружніці дружтвох за языки народох и народносцох на території городу Нового Саду.

Окремни можлівосці и конкретни активносці мож вітвориц през сотрудніцтво зоз Катедру за рускі язык и литературу на Філозофским факультету у Новім Садзе, як на плане языка, так и на плане литератури и других формах культурного активізованя.

Сотрудніцтво з КУД „Максім Горкі” з Нового Саду ма єден уж традиційни уровень и тото треба затримац а по можлівосці, и розвиц окреме през роботу литературно-рецитаторской секції у Дружтве.

Длужносц членох Подружніци уключовац ше до акції „Мешац кніжки”, потім до популяризованя акції „Читадка значка”, як и предлужиц з участвоемъ на смотрох рецитаторох.

Окончиц дефинітивне евідентоване членства и робиц на його прешіреню у рамикох Подружніци.

Необходне же би ше млади поетове и писателе з рамикох Подружніци и далей активно уключовали до литературных стретнуцох котры организую ли-тературні секції з вецеі местах.

Членаи Подружніци котры уж вецеі роки робя на призберованю здобуткох матеріяльнай и духовнай народнай культуры треба же би и у 1985. року затримаціи посцігнуги уровень у роботи як и у обробку позбераного матеріялу и презентованя истого у рижніх гласнікох.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ У 1985. РОКУ

ПОСДРУЖНІЦА би требала окончиц тоти форми активносці:

— активно ше уключиц до означаваня и преславівания ювілейох у 1985. року;

— провадзіц и стимуловац роботу литературных секційох у Образовним центре „Петро Кузмак” и у месце;

— уключиц ше до програмох роботи Дому культуры у месце;

— означиць 75-рочніцу народження Михала Ковача і Євгения Кошиша у Образованим центрі у рамках середній школи;

— робиць на усоглашванні термінології нових виразів і понять, які ще з'явилися у практиці;

— предложиць зоз роботу на зазберованню народного скарбу на подручнику "Подружніці";

— підготувати і участвовать на семинарах за руских язиків;

— предложиць і прещирівавати форми співпраці зоз часописами на руским языку;

— провадзіць і потримоваць акції і маніфестації, які ще запровадзують з цілью, що би ще очували і розвивали руску культуру.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У КОНЦУРЕ У 1985. РОКУ

ПОПРИ стаємних задатках Подружніці, задатках, які предвидзены зоз Статутом Дружства за руских язиків і літературу, план роботи Подружніці у Концуре у 1985. року іновірює і дає додаткові спомедзі скорій знаних задатках, та ще предвидзує:

1. уключування до роботи і найширше доприношення чечуцей роботи МК ССРНВ у месце, дзе дієствує Подружніця, як суб'єкт Соціалістичного союзу, дзе окончує свою основну діяльність як часць Дружства за руских язиків і літературу;
2. активне уключування до приріхтовань і реалізації культурно-забавної маніфестації "Конкурсна жатва '85";
3. у співпраці зоз Читальню у месце, уключиць ще до акції "Мешаць книжки '85";
4. ангажування кола увядзення вивчання руского язика як язика дружтвеного сірбського;
5. поднімання конкретных мирох, що би ще бібліотеку і архіву професора Гаврила Надя і учителя Янка Фейса благочасно зачували і прикладно змесцело до одвітності культурній установі;
6. провадзення і стимулование роботи Младежскай літературнай секції у месце;
7. участвовать у означаванню значних рочніц зоз култури і літератури рускіх народносців у СФРЮ;
8. уключування до програмах і змістох роботи Дому култури у месце.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У ДЮРДЬОВЕ ЗА 1985. РОК

ПОДРУЖНІЦА і у тим року будзе найцесніше співпраці зоз КУД "Тарас Шевченко" на вітворені засідніцьких акцій і програмах. Тиж ще будзе співпраці і помагаць роботу літературно-рецитаторської секції при тим дружтві.

Означи ще шицьки значніші датуми вязані за руских язиків, літературу або културу вообще.

Члени Подружніці ще уключають до розгваркох кола злепшання рядовей настави на руским языку у основній школі. Даю тиж і потребну помоць, що ще будзе прещирівавати вивчання руского язика як язика дружтвеного сірбського.

Подружніця будзе робиць на прещирені членства, понеже пасле окончання ажурования членства замерковане же ту єст простору за ширене.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА КУЛТУРНУ ДІЯЛЬНОСТІ НА РУСКИМ І УКРАЇНСКИМ ЯЗИКУ "ЗАРІ" У ТИТОВИМ ВЕРБАШІ

СЕКЦІЯ за културну діяльність на руским і українським язиком "Зарі" зоз Титового Вербасу будзе і у 1985. року робиць на пестованні літератури, язика і, вовчо, култури Руснацох і Українцох на тим подручнику. У Секції і надалей будуть робиць шицьки групи: літературна, драмська, музична і подобова і фотогрупа.

Літературна група і надалей будзе презентовать свої роботи на руским і українським язиком у рамках Секції, як і на боках рижніх часописів, так і прейг'явних наступох. Секція ще будзе намагаць затримати і, по можливості,

прещирівавати співпраці зоз "Літературним словом", МАК-ом і "Шветлосцю". Члени літературнай групи будуть конкурувати на "Мітинг поезії" у рамках "Червоній ружії '85", як і на інші подобні маніфестації у САП Войводини і у жемі. Ёдна з активносців тей групи будзе і організована літературні вечарох на якіх наступя млади поетове і писателі як рускі народносці, так і зоз шорах інших народох і народносців. Планує ще уключування до літературнай стрітніці зоз Народну бібліотеку "25. май" у Титовим Вербаше, як і до акції "Мешаць книжки". Літературна секція тиж вежні учасці у рижніх преславах нашого гораду і у означаванню значнішіх датумах і ювілейах. Буду означавання і значніші рочніці писательох на руским языку.

Драмська група планує у тей сезоні єдину премієру театрального фалаата на руским языку, як і даскелью наступи з истим по местах дзе жиу Руснаци. Кед ще вітвори співпраці зоз основніми школами, драмська група ще уключиць і до роботи на вітворені дзецинських представох з нагоди даєдного швята. На ешень би ще почало з роботу на новим, другим театральным фалаате.

Музична група ще у своїй роботі будзе операць на розвой і формуванні тамбурової оркестри. Тиж так може очекаць і предложиць кантаўтарской активносці даєдных членох.

Подобова і фото-група планују два самостойны виставы у рамках Секції, як і співпраці у організації вистави карикатурах Любомира Сопки у подобовій галеріі Дому културы у Титовим Вербаше.

Секція "Зарі" планує і цеснейше співпраці зоз Подружніці Дружтва за руским язиком, кед же ще тата активує у роботи у 1985. року.

Окрему активносці ще жада розвыць у прещирені співпраці з основніми школами у месце, одкаль би ще могло очекаць прилів нових членох до Секції.

Секція да помоць у організації традиційного балу Руснацох і Українцох у Титовим Вербаше.

ПЛАН РОБОТИ КОМИСІЇ ЗА МЕДЗИНАРОДНЕ СПІВПРАЦІ

КОМИСІЯ ініцырує ще ще зоз Катедру за руским язиком і літературу, Предсідательством Фестиваля културы Руснацох і Українцох "Червона ружа", Предсідательством АРТ "Дядя" і другима одвічательскими дружтвами суб'єктами, щаслоно розплатрело питане присутства рускій култури у рамках медзинародного културного співпраці СФР Югославії односно САП Войводини. На основі тих спатренох і завжатих становискох, а у рамках реальних можлівосціх і у согласносці з медзинародну політику і медзинародным співпрацівством наші жемі, Комісія предложи план за середньорочни період од 1986. по 1990. рок.

Комісія будзе помагаць ще ще змоцнели існующи контакты зоз фаховыми у іножемстві, які преучують рускі язик, літературу і културу, ще ще зоз фаховыми у іножемстві афірмовали досцігнуца розвою нашій култури і ще ще члены Дружтва упознали зоз одношенноем співам руского язика, літератури і култури на фахових сходах і у рижніх фахових організаціях у іножемстві.

Окрему увагу ще да співпраці зоз нашима роботніками на дочасовай роботі у іножемстві.

Хасноваць ще будзе одвітуючи нагоди ще ще іножемни госьці у нашій жемі, які були і госьці Дружтва за руским язиком і літературу.

Помагаць ще будзе участвовать членох Дружтва на одвітуюющих фахових сходах і студийних пребуваньох у іножемстві.

ФІНАНСИЙНИ ПЛАН ЗА 1985. РОК

ГЛЕДАНЕ ОД СІЗ КУЛТУРИ ВОЙВОДИНИ

— за рядову програмну діяльність шицьких органах Дружтва	— 196.500
— за гласнік Дружтва "Творчосць" число 10	— 108.625
— за вітворені програми медзинародного фаховога співпраці	40.000

